

Nr 4.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med särskilda bestämmelser om äldre ägogränser m. m.; given Stockholms slott den 11 december 1931.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag med särskilda bestämmelser om äldre ägogränser; och
- 2) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet.

GUSTAF.

N. Gärde.

Förslag
till
Lag
**med särskilda bestämmelser om äldre ägo-
gränser.**

Med ändring av vad i lag eller särskild författning finnes häremot stridande förordnas, att beträffande ägo-
gräns, som tillkommit vid lantmäteriförrättning, vilken fastställts eller eljest blivit lagligen gällande före den 1 januari 1933, följande särskilda bestämmelser skola gälla:

1 §.

Har tvist om sträckningen av ägo-
gräns, som i denna lag avses, ej yppats inom tio år efter lagens ikraftträdande, skall den sträckning, som i laga ordning blivit utmärkt å marken, anses såsom den rätta, ändå att den ej överensstämmer med förrättningskartan och därtill hörande handlingar.

2 §.

Under den i 1 § nämnda tid av tio år skall vid laga skifte bestämmande av ägo-
gräns, varom i sagda paragraf stadgas, icke ske, där det ej påfordras å någondera sidan och det ej heller finnes nödigt med hänsyn till osäkerhet om den sträckning, vari gränsen blivit utmärkt å marken.

Om vissa skiften inom Kopparbergs län är särskilt stadgat.

3 §.

Yppas inom tid, som i 1 § sägs, tvist om sträckningen av ägo-
gräns, som i denna lag avses, och finnas vid förrättning för gränsens bestämmande sådana förhållanden föreligga, att därvid lämpligen bör prövas jämväl rätta sträckningen av annan samtidigt tillkommen ägo-
gräns, må förrättningen utvidgas att avse bestämmande även av sistnämnda gräns.

Uppstår fråga om dylik utvidgning, skall sammanträde hållas med dem, vilkas rätt beröres av frågan. Efter utredning angående föreliggande förhållanden samt överläggning med sakägarna skall beslut meddelas rörande förrättningens omfattning. Godkännes ej beslutet av samtliga närvarande sak-
ägare, varde det underställt ägodelningsrättens prövning. Angående kungörelse om sammanträdet samt kallelse därtill gälle vad i 7 kap. 1 § lagen om delning av jord å landet stadgas.

4 §.

Bestämmas i anledning av tvist, yppad inom tid som i 1 § sägs, ägo gräns till annan sträckning än den, som i laga ordning blivit utmärkt å marken, vare avträdare av mark, varå finnes växande skog, berättigad att av den, som erhåller marken, undfå ersättning för skogen efter ty skäligt prövas.

Om bestämmande av sådan ersättning gälle i tillämpliga delar vad i lagen om delning av jord å landet är stadgat angående ersättning för skog vid laga skifte, dock att, där särskild förrättning för ersättningens bestämmande företages, kallelse till sådan förrättning skall utfärdas på sätt i 7 kap. 1 § nämnda lag sägs.

5 §.

Vid handläggning av ärende, som avses i 3 eller 4 §, skola gode män alltid närvara.

6 §.

Tvist om sträckningen av ägo gräns skall anses hava yppats, förutom när talan blivit instämd till ägo delningsrätt, då förrättning för gränsens bestämmande blivit sökt eller i samband med annan lantmäteriförrättning påkallad eller av förrättingsmännen beslutad.

Är tvist yppad inom tid, som i 1 § sägs, och varder förrättning för gränsens bestämmande jämlikt 3 § utvidgad att avse även annan gräns, skall tvist jämväl angående den gränsen anses hava yppats inom nämnda tid.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1933. Bestämmelserna i 3 och 4 §§ skola äga tillämpning även i det fall, att tvisten om sträckningen av ägo gräns yppats före lagens ikraftträdande men då ännu ej avgjorts av förrättningsmän eller ägo delningsrätt.

Förslag

till

Lag

angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet.

Härigenom förordnas, att rubrikerna till huvudavdelningen IV och till 21 kap. avdelningen F ävensom 21 kap. 15, 47, 48 och 49 §§ lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet skola, 15 § i nedan intagna delar, hava följande ändrade lydelse:

IV AVD.

Om domstolar och rättegång i jorddelningsmål, så ock om fastställelse av jorddelningsförrättning samt om rättelse i fastställd jorddelningsförrättning.

21 KAP.

15 §.

Till jorddelningsmål hänföras:

1. Skiftesmål, vartill — — — fastställt laga skifte;
2. Avstyckningsmål, vartill räknas
 - a) mål om tillstånd till avstyckning;
 - b) mål, däri — — — avstyckningsförrättning vidtagits;
 - c) mål om — — — vid avstyckning;
 - d) mål om rättelse i fastställd avstyckning;
3. Mål rörande talan mot och fastställelse av ägoutbyte i sammanhang med laga skifte samt talan mot och fastställelse av förrättning, varom i 20 kap. 1, 3, 4 och 5 §§ förmäles, så ock mål om rättelse i fastställd förrättning av det slag, som i detta stycke avses;
4. Mål om — — — ovan avses;
5. Sådan tvist — — — ägodelningsrättens prövning;
6. Vid avstyckningsförrättning — — — stycket förmäles;
7. Tvist, som — — — servitut; och
8. Mål om — — — såsom jorddelningsmål.

F. Om rättelse i fastställd jorddelningsförrättning.

47 §.

Har, sedan jorddelningsförrättning blivit genom laga kraft ägande beslut fastställd, utrönt, att vid förrättningen förelupit fel i mätning eller uträk-

ning eller vid utmärkande å marken av ägo gräns, tillkommen vid förrättningen, må rättelse sökas hos ägodelningsrätten inom ett år från det kartan utlämnats till vederbörande sakägare.

Beträffande ansökan om sådan rättelse skall vad som är stadgat om besvär över jorddelningsförrättning äga motsvarande tillämpning.

48 §.

Sådan rättelse, varom i 47 § sägs, skall verkställas genom jämkning i förrättningen på det sätt att minsta rubbning av förrättningen sker. Dock må under motsvarande villkor, som i 16 kap. 6 § stadgas, rättelse ske genom bestämmande av vederlag i penningar, och skall beträffande verkställande av dylik rättelse vad i 16 kap. 5 § andra stycket stadgas äga motsvarande tillämpning.

Kostnaden för rättelsen så ock utgifterna för ägodelningsrättens sammanträde i den mån dessa icke utgå av allmänna medel skola, där ej särskilda omständigheter annat föranleda, gäldas av den lantmätare, som verkställt den felaktiga förrättningen.

49 §.

I fråga om utsättande och avslutande av sådan förrättning, som avses i 48 §, så ock om fullföljd av talan emot och fastställelse av förrättningen skall vad är stadgat om förrättning av det slag, vari rättelse skall verkställas, äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1933 men äger icke tillämpning i fråga om jorddelningsförrättning, som dessförinnan fastställts.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 27 augusti 1931.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena friherre RAMEL, statsråden GÄRDE, HAMRIN, GYLLENSWÄRD, HOLMBÄCK, JEPSSON, HANSÉN.

Efter gemensam beredning med tillförordnade chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Jeppsson, anför chefen för justitiedepartementet, statsrådet Gärde:

»I skrivelse den 5 juni 1926, nr 331, anhöll riksdagen i samband med antagandet av lag om delning av jord å landet, att Kungl. Maj:t ville *dels* låta föranstalta om utredning rörande frågan om vidtagande i vissa fall av åtgärder för samtidigt bestämmande av ett flertal ägogränser inom ett skifteslag samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning, *dels* låta utreda och för riksdagen framlägga förslag i syfte att bereda sakägare, som vid rågångsreglering eller liknande förrättning förlorade ståndskog, växtlig ungskog eller plantering eller mark, varå företagits skogskulturåtgärder, ersättning härför på sätt som stadgades beträffande likvider i följd av skifte.

Vid anmälan i statsrådet den 17 februari 1928 av riksdagens skrivelse erinrade chefen för justitiedepartementet om det samband, de av riksdagen berörda spörsmålen ägde med lagstiftningen rörande ägogränser i allmänhet — en fråga, som dels behandlats i lagberedningens den 9 oktober 1909 avlämnade förslag till jordabalk, dels sedermera gjorts till föremål för proposition till 1921 års riksdag utan att då vinna sin lösning — samt hemställde om bemyndigande att tillkalla två sakkunniga att inom departementet biträda vid beredningen av denna lagstiftningsfråga i hela dess vidd. Med stöd av nämnda bemyndigande blevo såsom sakkunniga tillkallade byråchefen Johan Hamrin och numera hovrättsrådet Per von Ehrenheim. De sakkunniga avlämnade den 29 juni 1929 betänkande i ärendet. Detta innehåller dels huvudsakligen av byråchefen Hamrin utarbetade och enligt hans mening avfattade, av motiv åtföljda förslag till lagstiftning om ägogränser med flera därmed sammanhängande spörsmål, dels särskilt yttrande av hovrättsrådet von Ehrenheim.

De ägogränssakkunnigas betänkande blev sedermera föremål för överbäggande inom justitiedepartementet. Av olika skäl befanns det därvid lämpligt

att begränsa den föreliggande lagstiftningsuppgiften till de spörsmål, som riksdagen berört i sin skrivelse, jämte den därmed nära sammanhängande frågan om gränsmärkens betydelse vid bestämmande av rätta sträckningen av ägo-gräns. I enlighet härmed utarbetades inom justitiedepartementet med biträde av generaldirektören i lantmäteristyrelsen Torsten Nothin en promemoria i ämnet jämte utkast till dels lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, dels lag om rätta sträckningen av vissa ägogränser. Dessa lagutkast torde få fogas vid dagens protokoll såsom *bilaga A*.

Över lagutkasten jämte promemoria hava utlåtanden avgivits av lantmäteristyrelsen, som före avgivande av sitt utlåtande hört överlantmäterna, samt av domänstyrelsen, kammarkollegiet, lantbruksstyrelsen, överståthållarämbetet och länsstyrelserna. Därjämte har Sveriges skogsägareförbund inkommit med yttrande. Med ledning av de avgivna utlåtandena har ärendet härefter inom justitiedepartementet underkastats förnyad granskning, därvid utarbetats förslag till dels *lag med särskilda bestämmelser om äldre ägogränser* och dels *lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet*. Lagförslagen torde såsom *bilaga* få åtfölja statsrådsprotokollet.

Jag anhåller nu att få anmäla dessa lagförslag och börjar därvid med den enligt min mening grundläggande frågan, nämligen

Om gränsmärkens betydelse vid bestämmande av rätta sträckningen av ägo-gräns.

De viktigaste slagen av gränser mellan fastigheter å landet äro: 1. rågångar, d. v. s. av ålder bestående gränser mellan byar, enstaka hemman eller andra ursprungliga skifteslag, 2. vid laga jorddelningsförrättningar, såsom skifte, hemmansklyvning, ägostyckning, avstyckning eller avvitrering, tillkomna gränser, 3. gränser kring avsöndrade lägenheter. Rågångarna kallas ock primära gränser. I motsats härtill pläga de under 2. och 3. upptagna gränserna benämnas sekundära gränser. Rågångarna gå fram mellan vissa kända punkter på marken; till dessa hänföra sig domar och föreningar samt även vid laga skiften upprättade kartor. Vid skiften, hemmansklyvningar och avvitreringar tillkomna gränser anses åter till sin sträckning bestämda av förrättningskartan med därtill hörande handlingar (se bl. a. N. J. A. 1912 s. 367 och 1915 s. 32). Vid dessa slag av jorddelning hava gränserna mellan de olika ägolotterna utmärkts först å kartan och därefter med ledning av denna å marken. Utmärkandet av gränserna å kartan har därigenom kommit att betraktas såsom det väsentliga, utmärkandet på marken såsom en verkställighetsåtgärd. I enlighet härmed anses kartan äga vitsord framför de på marken utsatta gränsmärkena, så att, om dessas visning icke överensstämmer med kartans, envar av rågrannarna äger få gränsens sträckning på marken rättad i överensstämmelse med kartan. Vad beträffar gränser, som tillkommit vid ägostyckning eller avstyckning, kan förfarandet vid deras tillkomst hava varit detsamma som vid skifte, men vanligen hava gränserna mellan styckningslotterna av jordägaren eller i

Gällande
rätt.

upprättat försäljningsavtal bestämts först å marken och därefter vid förrättningen avfattats å karta, i vilka fall de på marken angivna märkena torde få anses avgörande för gränsernas rätta sträckning (jfr N. J. A. 1915 s. 32). För gräns kring avsondrad lägenhet slutligen är grundläggande den överlåtelsehandling, genom vilken lägenheten tillkommit. Någon vid fastställd lantmåteriförrättning utmärkt gräns omkring dylik lägenhet finnes ej, därest ej särskild gränsbestämningsförrättning företagits eller lägenheten ingått i skifte och gränsen därvid erhållit karaktär av skifteslinje.

Förrättningskartans med därtill hörande handlingars vitsord i fråga om rätta sträckningen av skifteslinjer och därmed likställda gränser gäller icke, sedan gränsen varit föremål för gränsbestämningsförrättning enligt stadgandena i 7 kap. lagen om delning av jord å landet eller motsvarande äldre stadganden. Vid dylik förrättning bestämmes nämligen gränsen till viss sträckning på marken, och denna anses orubblig, sedan förrättningen vunnit laga kraft. Gränsen kan således icke sedermera — utom i vissa fall genom förening — bestämmas till annan sträckning än den vid gränsbestämningsförrättningen å marken utmärkta, även om det efter förrättningen skulle visa sig, att gränsen icke blivit utmärkt i överensstämmelse med kartan och handlingarna rörande den jorddelning, vid vilken gränsen tillkommit (jfr t. ex. N. J. A. 1925 s. 177).

Regeln om kartans och handlingarnas vitsord framför de å marken utsatta gränsmärkena torde till väsentlig del grunda sig på historiska förhållanden. Det praktiska intresset av en säker gränsbestämning avsåg i äldre tid blott gränserna mellan byar. För delaktighet inom by var av ålder viss grund, byamålet, bestämmande. Visserligen voro inägorna uppdelade genom tegskifte, men jämkning däri kunde begäras; efter en uppmätning av tomterna i en tegskiftad by kunde rätta gränserna mellan byamännens andelar i t. ex. åker när som helst bestämmas. I skogsmark och andra utägor bestod i regel samfällighet mellan byamännen. I och med att skifte övergått by har byamålet såsom delningsgrund mellan byamännen ersatts med innehavet enligt kartan, men liksom före skiftet de å marken utmärkta gränserna mellan byamännens tegar saknade självständig betydelse gentemot byamålet, så sakna nu de å marken utmärkta gränserna mellan ägototterna dylik betydelse gentemot skifteskartan. Det är en i skifteshandlingarna beräknad och å kartan utmärkt andel av skifteslagets mark, som utgör föremål för bydelägarrens rätt, ej något visst på marken utmärkt område.

I fråga om skifteslinjer och därmed likställda gränser förefinnes ofta bristande överensstämmelse mellan gräns sådan den vid sin tillkomst utmärkts på marken och dess sträckning enligt karta och handlingar. Skiljaktigheten mellan kartans visning och den på marken utmärkta gränsen kan stundom vara betydande. Så är förhållandet särskilt i de skogrikare trakterna av vårt land med avseende å gränserna i skogsmarken. Att i skogsmark utstaka en längre rät linje har särskilt med äldre tiders enklare hjälpmedel och arbetsmetoder mött stora svårigheter. I äldre tid hade skogen ej heller så stort värde, att det lönade sig nedlägga stora kostnader på utstakning av gränserna mellan skogskiften.

I fråga om nu berörda ägo gränser råder därför ett osäkerhetstillstånd, som medför stora olägenheter. Jordägare kunna i stor utsträckning icke äga säkerhet för att de gränser, som de hävda, äro de rätta. Vid en undersökning kunna de komma att visa sig felaktiga enligt karta och handlingar och på grund härav böra förflyttas. Denna osäkerhet gäller ej endast ägo gränser, som tillkommit vid äldre jorddelningar, utan även i stor utsträckning gränser, tillkomna vid sekundära delningar under senare tid. Vid sådana delningar hava nämligen gränserna kring den ägolott, som skolat delas, ofta icke bestämts, ehuru förhållandena bort därtill föranleda. Detta har i sin ordning medfört, att i fall dessa gränser varit felaktigt utmärkta på marken, även de genom den sekundära delningen tillkomna gränserna blivit felaktiga.

Frågan, huruvida de å marken utsatta gränsmärkena icke borde tillmätas ökad betydelse vid bestämmande av rätta sträckningen av ägo gränser, har vid upprepade tillfällen varit föremål för uppmärksamhet dels i samband med arbetet på lagstiftning rörande ägo gränser, dels under förarbetena till 1926 års lag om delning av jord å landet.

I lagberedningens den 9 oktober 1909 avlämnade förslag till jordabalk, 2 kap., stadgades i överensstämmelse med gällande rätt, att, därest by undergått skifte, kartan med därtill hörande handlingar skulle i fråga om gränser mellan de särskilda ägolotterna lända till efterrättelse. I utlåtande den 12 mars 1912 över vissa delar av lagberedningens förslag framhöll lantmäteristyrelsen, att ett kraftigt medel mot den rättsosäkerhet, som rådde i fråga om gränser, tillkomna genom jorddelning, givetvis vore att övergiva den princip, som låge till grund för det av lagberedningen ifrågasatta stadgandet, och i stället lämna vitsord åt den utmärkning, som skett på marken. Skäl kunde nämligen anföras även till stöd för en sådan regel. Icke utan fog borde sålunda kunna bland annat sägas, att det vore det på marken synliga resultatet av en jorddelning — det enda som för övrigt inginge i flertalet jordägars uppfattning — vilket vunne laga kraft och bleve föremål för fastställelse. Man leddes därför osökt till tanke på ett preklusionsförfarande av en eller annan art.

Även i sitt utlåtande den 11 augusti 1913 över skifteslagstiftningskommitténs förslag till lag om skifte av jord m. m. framförde lantmäteristyrelsen tanken, att de på marken utmärkta ägo gränserna borde äga vitsord framför karta och handlingar. Lantmäteristyrelsen yttrade i detta utlåtande, att det, för att bringa alla mer eller mindre oriktiga ägo gränser i deras rätta läge — till den del sådant enligt befintligt kartmaterial vore möjligt — givetvis erfordrades oberäkneligt arbete och högst betydande kostnader. Denna omständighet vore ägnad att framhåva angelägenheten av ett förfarande, varigenom man bleve i tillfälle att skifteslagsvis eller traktvis bereda laga kraft åt på marken befintliga ägo gränser.

I anledning av det av Kungl. Maj:t genom proposition nr 70 för 1921 års riksdag framlagda förslaget till lag om ägo gränser, vilket i fråga om skifteslinjer innehöll nyss återgivna, av lagberedningen föreslagna stadgande, yr-

Fråga om ökat vitsord åt gränsmärken.

1912.

1913.

1921.

kades i en inom första kammaren väckt motion, nr 179, sådan ändring i förslaget, att däri komme att föreskrivas, att, därest av å marken förefintliga rå och rör eller andra märken tydligt framginge, var gräns tidigare legat, dessa märken skulle äga vitsord före skifteskarta. Andra lagutskottet avstyrkte denna ändring, enär den skulle strida mot gällande praxis. Av skäl, varom här ej är fråga, vann förslaget ej riksdagens godkännande.

1924.

Under de fortsatta förarbetena till lag om delning av jord å landet bragtes frågan om gränsmärkens vitsord åter på tal i lantmäteristyrelsens yttrande den 28 april 1924 över ett inom justitiedepartementet utarbetat förslag till lag om delning av jord å landet. Lantmäteristyrelsen förordade i detta yttrande införande i lagstiftningen av bestämmelser antingen om rätt för den enskilde delägaren i ett byalag att påkalla undersökning av ägogränserna inom hela byalaget, eller om ett preklusionsförfarande, varigenom de på marken utmärkta gränserna skulle vinna giltighet. Med anledning härav framhöll hovrättsrådet B. Wieselgren i en av honom upprättad promemoria, som åtföljde det till lagrådet den 21 augusti 1924 remitterade förslaget till jorddelningslag, att åtskilligt talade för att, där ej inom viss tid efter skifte anmärkning mot utstakad skifteslinjes läge på marken blivit framförd, rätta sträckningen för linjen skulle för framtiden bestämmas icke med ledning allenast av kartan och handlingarna rörande skiftet utan först och främst efter de utsatta gränsmärken, vilkas läge kunde konstateras och vilka befunnes icke hava varit utsatta för rubbning, eller med andra ord, läget av skifteslinjer skulle, där förhållandena därtill gäve möjlighet, avgöras enligt de grunder, som gällde beträffande rågångar i egentlig mening. Spörsmålet syntes emellertid Wieselgren böra tills vidare anstå och upptagas till behandling först i sammanhang med frågan om lagstiftning rörande ägogränser i allmänhet.

1925.

Utförligare har frågan behandlats i ett av överlantmätaren i Kopparbergs län Harald Malmberg den 28 mars 1925 till lantmäteristyrelsen avgivet yttrande över en skrivelse från delägare i Idbäcks och Mobyns skifteslag i Malungs socken av nämnda län. I denna skrivelse hade delägarna vänt sig mot att förrättningsmännen vid ett par hemmansklyvningar inom skifteslaget ansett sig böra i enlighet med gällande rätt utstaka delningsobjektens yttergränser enligt de fastställda kartorna från storskiftet, under det delägarna allmänt önskat godtagande av de från kartornas visning avvikande sträckningar gränserna fått vid den i sammanhang med skiftet verkställda utstakningen, i enlighet varmed de allt sedan hävdats. Malmberg har i sitt yttrande lämnat en utförlig redogörelse för rådande förhållanden med avseende å skifteslinjer, särskilt i Dalarna, samt framhållit, att man för att råda bot mot rättsosäkerheten borde antingen införa vitsord för en eller vissa delägare att påfordra gränsreglering inom ett helt skiftesområde, kompletterat med likvidförfarande liksom vid laga skifte, eller ock jämka gällande praxis eller norm för skifteslinjers bestämmande å marken; möjligen borde båda utvägarna anlitas. Malmberg har i nu berörda avseenden i sitt yttrande närmare anfört bland annat följande:

Den genom den gjorda framställningen väckta frågan vore en sådan, vilken länge varit föremål för uppmärksamhet av såväl lantmätare som jordägare och myndigheter. Den rörde det kända förhållandet, att litet varstades i riket genom jorddelningar tillkomna ägo gränser eller s. k. skifteslinjer i sina lägen å marken ej överensstämde med skifteskartornas och till dessa hörande beskrivningars visning. Detta vore särskilt förhållandet med skogsmarken inom de delar av Kopparbergs län, till vilka Malungs socken hörde, och vilka varit föremål för på statens bekostnad eller med understöd av staten verkställda storskiften.

Erfarenheten hade givit vid handen, att de vid storskiftena å inägorna tillkomna skifteslinjer blivit på sin tid i regel noggrant utstakade. Deras lägen å marken kunde sägas i allmänhet väl överensstämma med kartorna. Förklaringen härtill vore måhända närmast den, att inägorna vid tiden för storskiftena kanske i högre grad än nu voro i jämförelse med annan mark av högt värde, varför även smärre skiljaktigheter i skifteslinjernas lägen voro för delägarna av betydelse.

Erfarenheten i fråga om skifteslinjerna å skogsmarken ginge i motsatt riktning. Såväl vid särskilda rågångsförrettningar som vid de ständiga hemmansklyvningarna funne man, att dessa ofta ända till milslånga ägo gränser ej sällan utan ofta å marken icke låge på sätt skifteskartorna visade. Dylika skifteslinjer låge fel i endera eller bägge ändpunkterna i förhållande till kartornas visning ända upp till 20, 30 och 40 meter eller mera. Ofta visade det sig, att samtliga skifteslinjer på mitten av en skogstrakt skure en linje, uti vilken de låge riktigt, men sedermera åt bägge hållen divergerade från den rätta riktningen. Hela systemet av skifteslinjer kunde på så sätt inom en skogsruta vara snedvridet, varigenom många lotter kunde något så när innehålla given bredd och areal men ligga på oriktiga ställen. Vissa lotter kunde dock i och för sig och oberoende av systemets förskjutning i övrigt vara för breda eller för smala och detta i sådan grad, att man ej kunde säga, att skillnaderna vore obetydliga. Det förekomme även, att dylika skifteslinjer å kartan vore raka men å marken ginge i kurvor eller brötes i knän.

Sökte man efter anledningarna till berörda bristande överensstämmelse mellan mark och karta i skogsmarken, torde man såsom regel ej kunna finna annat, än att skifteslinjerna helt enkelt blivit vid storskiftena oriktigt utstakade och markerade. Visserligen förekomme det, att skifteslinjer ginge fram i ormlänkande krökningsar eller på annat sätt felaktigt, beroende därpå, att de under senare tider blivit av jordägarna felaktigt upphugna. Men såsom allmänt omdöme torde man få utgå från fel vid storskiftesutstakningarna.

För nutida uppfattning förefölle det egendomligt, att skifteslinjer kunnat utstakas med så stora avvikelser från skifteskartorna, som verkligen skett, eller rättare, att linjer, som efter stakningen och vid framkomsten visat sig slå så betydligt fel, lämnats orörda och icke genom avpålning eller på annat sätt ändrats till ett med kartorna överensstämmande läge. Vid första tanken skulle man måhända vara böjd att tillskriva förhållandet slarv från lantmätarnas sida. Så kunde dock i gemen ej vara förhållandet. Den omständigheten, att skifteslinjerna å inägojorden vore väl utstakade, visade att noggrannhet kunde användas. Förhållandet måste i stället ses i belysning av den uppfattning, som gällde vid tiden för utstakningarna och hade sin grund däri, att skogsmarken i dessa trakter vid tiden för storskiftena och inpå 1800-talet ännu endast hade ett slumrande värde och att man därför ej ansåg sig på utstakningen behöva eller böra lägga ned ett arbete, som marken då ej ansågs värd och som skulle erfordrats för att få skifteslinjerna i det skick, som med vår tids uppfattning om skogsmarkens och skogens värde vore erforderligt.

En numera avgången distriktslantmätare i länet hade berättat, att, då han så sent som omkring 1895 verkställt utstakning av en längre skifteslinje och

funnit, att linjen gått 7 å 8 meter fel i ena ändpunkten och därför behövde avpålas och stakas om, delägarna helt enkelt vägrat att utgöra hantlangning vid linjens omstakning. De ansågo saken ej värd detta arbete.

Olikhet emellan skifteslinjes läge å marken och kartans visning kunde emellertid bero ej endast av mindre noggrann utstakning. Skälet kunde även vara det, att den grundläggande kartans konstruktion vore så avvikande från marken, att det i ej ringa utsträckning kunde vara beroende av vederbörandes subjektiva omdöme, hur delningslinjerna skulle å marken bestämmas.

Det vore uppenbart, att man vid de fortfarande i Kopparbergs län pågående hemmansklyvningarna eller andra sekundära förrättningar ständigt stötte på dylika felaktiga skogsägogränser. Man funne, att det skogsskifte, som skulle delas, vore smalare eller bredare än kartan visade. Ett annat skifte visade sig något så när hålla sin bredd, men befunes vid undersökning ligga delvis förskjutet i förhållande till andra. Då ett rubbande av en eller bägge yttergränserna för ett av de långa smala skogsskiftena ej vore en sak, som endast rörde dessa två eller tre grannar utan i stället genom förskjutningarna skifte från skifte hela byar, vore det tydligt, att såväl lantmätare som jordägare noga betänkte sig, innan ändring och ny rågångsutstakning skedde. Det hade därför, särskilt då nymätning ej skett utan gammal karta använts, hänt, att skogsskiften delats, som å marken ej hållit riktig bredd eller som legat helt eller delvis förskjutna. Vid senare skeende rågångsregleringar hade dylika utan föregående rågångsförrättning delade skogsskiften förändrats, varvid vid klyvningen inom desamma tillkomna och utstakade linjer jämväl förflyttats. Understundom verkställdes vid klyvningar rågångsförrättningar å skogsskiften, varvid hävdade gränser för skiften, som skulle klyvas, bleve flyttade. Detta innebure ofta i angränsande skiften en rubbning, vilken föranledde dessas ägare att jämväl begära rågångsreglering för att få ut sin rätt. På så sätt kunde lavinen komma i gång och reglering ske å hela byskogar. I allmänhet torde jordägarna hellre vilja behålla sina gamla gränser. Men då en delägare genom rågångsutstakning i sammanhang med klyvning å grannarnas skifte finge en ribba avskuren å sitt skogsskifte, kunde man ej förtänka honom, att han genom rågångsåtgärd å andra sidan sökte få åter sin förlorade mark.

Det torde vara klart, att nu berörda förhållanden åstadkomme rättsförluster, otrevnad och även osämja. Man kunde överhuvud påstå, att berörda förhållanden medförde en synnerligen beklaglig osäkerhet och ovisshet i besittningen och äganderätten. Ägare av dylika skogsskiften kunde exempelvis ej våga nedlägga kostnader å skogsvård utan att först föranstalta om rågångsreglering. Och en dylik åtgärd bleve förhållandevis dyrbar, ej sällan kostsamare än vad saken gällde.

Det förefölle, på grund av det anförda, som om man, för lösandet av den i detta ärende ånyo väckta betydelsefulla frågan — vilken rörde icke endast de storskiftade delarna av Dalarna utan stora delar av landet — ej kunde undgå att slå in på eller åtminstone ytterligare undersöka framkomligheten av de av lantmäteristyrelsen vid flera tillfällen redan antydda vägarna. Dessa torde böra gå ut på *antingen* bibehållandet av nu gällande norm för skifteslinjers bestämmande och införandet av vitsord för en eller vissa delägare att påfordra rågångsreglering inom visst helt skiftesområde, kompletterat med likvidförande liksom vid laga skifte, *eller ock* jämkning i nu gällande praxis eller norm för skifteslinjers bestämmande å marken. Måhända kunde det anses nödigt att sammanföra dessa bägge vägar.

Andringen i normen eller principen för bestämmandet av skifteslinjer syntes böra ske på sätt hovrättsrådet B. Wieselgren ifrågasatt i den av honom år 1924 utarbetade promemorian. Det kunde ju tyckas, att en sålunda föreslagen princip skulle innebära en orättvisa, då varje delägare därigenom ej

skulle få, vad han enligt skiftet och delningsgrund skulle ha. Vad som i delägarnas ögon vunnit laga kraft, vore dock icke karta och delningsbeskrivning, utan det vore det för dem synliga resultatet av skiftet eller just den vid skiftet verkställda utstakningen. Vidare vore det ej säkert, att ett rättvisare resultat erhöles genom utstakning efter skifteskartan. Man finge komma ihåg, att graderingen vid äldre skiften oftast ej skedde efter de grunder, som nu ansåges giva marken dess värde. Skogsmarken syntes exempelvis vid storskiftena hava graderats mest med hänsyn till befintlig ståndskog och kreatursbete. Vad ovan utrönts om anledningarna därtill, att linjernas lägen å marken ej överensstämde med kartorna, talade jämväl för detta förslag. Det ville förefalla, som om en dylik ändrad norm för jordägarna i gemen skulle vara tilldragande. Många rågångstvister och rågångsändringar skulle undvikas, rådande osäkerhetstillstånd skulle framför allt bortfalla och en jordägare, som köpte en hemmansdel, skulle i betydligt högre grad än nu veta, att han finge behålla den begränsning, som funnes vid köpet. Från inteckningshavarnas sida, vilka ofta måhända till någon överdrift i dylika ärenden åberopats, torde näppeligen vara något att erinra. För dessa rättsägare torde principen innebära betydligt större trygghet än fri rätt till förening om rågång.

Nu vore det visserligen så, att inom åtskilliga skogstrakter gränslinjerna vore mycket otydliga eller obefintliga och för övrigt krokiga och slingrande, ehuru de enligt skifteskartan skulle vara raka. I dylika fall liksom i andra kunde det vara svårt att fastslå, var linjerna ursprungligen utstakats; men då torde ej annat återstå än att låta kartan och beskrivningen ensamma ha vitsord. Om linjerna på grund av senare upphuggningar och rensningar vore slingrande och krokiga men ändpunkterna vore kvar sedan den första utstakningen, torde marken få gälla i fråga om ändpunkterna, men linjerna förklaras skola gå raka.

Skrivelsen från delägarna i Idbäcks och Mobyns skifteslag föranledde ett förslag av lantmäteristyrelsen till stadgande om gränsrevision. Vid överlämnandet till Konungen den 8 juni 1925 av detta förslag yttrade lantmäteristyrelsen, att det torde vara skäl att låta frågan om ett preklusionsförfarande anstå tills vidare i avvaktan på den erfarenhet, som kunde vinnas av det framställda förslaget om gränsrevision, i fall detsamma antoges. Förslaget, som överlämnades till lagrådet för att tagas i övervägande vid avgivande av tidigare infordrat utlåtande över förslag till lag om delning av jord å landet, ledde icke till någon lagstiftningsåtgärd. Till detta förslag återkommer jag i det följande under avdelningen Om gränsrevision.

Frågan om gränsmärkens betydelse blev icke vidare berörd under den fortsatta behandlingen av förslaget till jorddelningslag. Den upptogs emellertid ånyo till övervägande av byråchefen Hamrin och hovrättsrådet von Ehrenheim i deras den 29 juni 1929 avlämnade betänkande.

Ägogräns-
sakkunni-
gas förslag.

Byråchefen Hamrin intog visserligen i sitt förslag till lag om ägogränser ett stadgande, varigenom skulle lagfästas den i praxis gällande principen, att karta och handlingar utgjorde norm för rätta sträckningen av gräns, tillkommen vid jorddelning, men föreslog tillika det viktiga avsteg från denna princip, att, därest ägogräns vid i laga ordning verkställd förrättning blivit å marken utmärkt och i enlighet därmed hävdats i femton år, gränsen skulle anses hava den sträckning, som utstakningen å marken samt där utsatta märken angåve.

Hovrättsrådet von Ehrenheim förordade i motsats till Hamrin, att man helt och hållet övergäve nu gällande princip om kartas och handlingars vitsord framför gränsmärken. I fråga om redan förefintliga skifteslinjer föreslog han sålunda, i viss anslutning till Hamrins undantagsstadgande, föreskrivande av en tid av tio år, efter vilken ej längre skifteskartan med därtill hörande handlingar utan de vid skiftet utsatta gränsmärkena, i den mån de kunde återfinnas och vore orubbade, skulle läggas till grund vid bestämmande av rätta sträckningen av dylik skifteslinje. Ägare av fastighet, vars gränser tillkommit vid ett äldre skifte, skulle, om han önskade rättelse i den vid skiftet verkställda utmärkningen av gränsen, hava att söka gränsbestämning inom nämnda tid. Beträffande framtida skifteslinjer föreslogs, att fel i utstakning av skifteslinje skulle likställas med fel i mätning eller uträkning och att rättelse i skifteslinjes utmärkning på marken sålunda skulle sökas inom ett år från det kartan utlämnats till delägarna.

Departementsutkastet 1930.

De inom justitiedepartementet utarbetade lagutkasterna innehöll bestämmelser syftande till att för framtiden göra flertalet genom jorddelning tillkomna ägo- och gränser orubbliga i det läge, vari de en gång utmärkts på marken. Bestämmelserna avsågo såväl redan förefintliga gränser som framdeles tillkommande. I utkastet till ändringar i jorddelningslagen föreslogs sålunda i 21 kap. 47 § sådan ändring, att den däri meddelade bestämmelsen om tid av ett år för sökande av rättelse av fel i mätningen eller uträkningen vid fastställt skifte utsträcktes att gälla även fel i utmärkande av skifteslinje å marken. Med skifte skulle i avseende å utmärkandet å marken av ägo- och gräns likställas ägoutbyte, utbrytning av servitut utan sammanhang med skifte och förrättning, som avses i 20 kap. 5 § jorddelningslagen. På marken utmärkt gräns skulle sålunda efter årets utgång ej kunna ändras utan gälla som rätt gräns, även om dess sträckning ej överensstämde med kartans och förrättningshandlingarnas visning. I anledning av de föreslagna ändringarna i 47 § föreslogos vissa jämkningar i 48 och 49 §§ samt i rubriken till avdelning F.

Utkastet till lag om rätta sträckningen av vissa ägo- och gränser innehöll, att, därest vid skifte, vilket fastställts före lagens ikraftträdande, gräns mellan ägo- och lotter utmärkts å marken till sträckning, som ej överensstämde med skifteskartans och därtill hörande handlingars visning, och denna gränsens sträckning okändrad iakttagits under tio år efter lagens ikraftträdande, därvid skulle förbli. Under de tio åren däremot skulle jordägare, liksom nu, kunna begära att få skifteslinje rättad i överensstämmelse med karta och skifteshandlingar. Motsvarande skulle gälla i fråga om gräns, tillkommen vid annan lantmäteriförrättning, vid vilken gräns mellan olika ägo- och områden skolat utmärkas å marken efter upprättad kartas visning. Vad sålunda föreslagits skulle icke utgöra hinder att i vissa fall vid gränsrevision även efter de tio åren bestämma gräns till annan sträckning än den tidigare utmärkta och hävdade.

Till motivering av de föreslagna bestämmelserna anfördes i den vid utkastens fogade promemorian huvudsakligen följande:

Med fog uppställde sig den frågan till besvarande, huruvida man i enlighet med nu gällande rätt borde betrakta delningen i skifteshandlingar och på kartan såsom avgörande för fördelningen av byområdet mellan de olika skiftesdelägarna. Detta betraktelsesätt torde knappast väl tillfredsställa allmänhetens rättsuppfattning. Vad som för skiftesdelägarna vore resultatet av ett skifte vore ej ägområdets fördelning å karta och i delningsbeskrivning utan den å marken verkställda uppdelningen i ägolotter. En förflyttning av en skifteslinje efter skiftets avslutande och fastställande tedde sig därför lätteligen såsom en materiell orättvisa. Särskilt vore detta fallet, om längre tid förflutit efter skiftet och fastigheterna växlat ägare, ofta nog genom köp, där köpeskillingens storlek bestämts med hänsyn tagen till förhållandena å marken. En fastighetsköparens intresse vore nämligen oftast knutet vid fastigheten sådan den iakttoges inom de på marken hävdade gränserna. I regel beräknades vid fastighetsförsäljning köpeskillingen efter området å marken och i förekommande fall föreginges köpet av stamräkning av skog. En förminskning av fastighet till följd av gränsreglering bleve därvid så mycket betänkligare, som säljaren i regel icke vore hemulsskyldig, då mark frånginge försäld fastighet genom gränsreglering. Särskilt kännbara förluster kunde drabba vederbörande vid förflyttning av skifteslinjer i välbeväxt skogsmark eller å annan mera värdefull mark.

Man kunde väl mot vad sålunda anförts invända, att det vore av vikt att kunna lita på en vid laga förrättning upprättad karta. Detta vore emellertid under inga förhållanden alltid möjligt. Bristande överensstämmelse mellan skifteskartan och de på marken utmärkta skifteslinjerna kunde bero ej endast på fel vid utstakningen av skifteslinjerna på marken utan även på fel i ägomätningen vid skiftet. Sådana fel kunde förekomma lika väl som fel vid utstakningen och förekomme också ofta vid äldre skiften. En äldre karta kunde också vara otillförlitlig på grund av krympning.

I lagstiftningen hade möjligheten att rubba på de vid ett skifte vidtagna åtgärder, vilka vore grundläggande för byområdets fördelning, starkt begränsats. För att rättelse skulle vinnas i fråga om fel i graderingen måste besvär anföras inom vanlig besvärstid och fel i mätning eller uträkning kunde föranleda rättelse, endast om de påtalades inom ett år från det kartan utlämnats till delägarna. Ut i intet av dessa fall kunde senare upptäckt fel föranleda rättelse i skiftet. Härmed syntes ej kunna väl förenas, att rättelse i fråga om utstakning skulle kunna ske när som helst. Ett riktigt resultat av skiftet säkerställdes ej genom att möjlighet funnes att när som helst rätta fel i utstakningen; en felaktig delning kunde nämligen lika väl och i fullt ut lika hög grad bero på fel i mätning, gradering eller uträkning, och dylika fel torde ingalunda vara lättare att upptäcka för delägarna än fel i utstakningen. Beträffande åtskilliga äldre skifteskartor gällde för övrigt, att det med hänsyn till sättet för mätningens utförande och kartläggningen förefunnes sådan bristande överensstämmelse mellan kartan och marken, att det ej läte sig göra att utstaka gränserna å marken i full överensstämmelse med kartan.

Då det vore delningen å marken, som vore själva ändamålet med skiftet, så vore de åtgärder, vilka föreginge skifteslinjernas utmärkande å marken, endast att anse såsom förberedande. Det syntes alltså icke berättigat att tillerkänna fördelningen å kartan den självständiga betydelse, som låge däri, att väl denna fördelning men icke utstakningen å marken vunne laga kraft.

Det borde erinras därom, att den sträckning av skifteslinje, som sedermera vid särskild gränsbestämningsförrättning utmärktes å marken, ansåges orubblig, när förrättningen vunnit laga kraft (se N. J. A. 1925 s. 177). Vid gränsbestämningsförrättningen skedde dock utstakningen liksom vid själva skiftet med ledning av skifteskartan; och det vore att märka, att resultatets riktig-

het vid en gränsbestämningsförrättning rörande en enda skifteslinje ofta vore tvivelaktigare. Det kunde nämligen vara svårare att nå ett gott resultat vid utstakning av endast en gränslinje än vid utstakning av ett flertal med varandra sammanhängande.

Påpekas borde ock, att den noggrannhet i mätningstekniskt avseende, som man velat vinna genom förordningen den 17 december 1920 (nr 850) angående sättet för utförande av vissa mättningsarbeten m. m. (mättningsförordningen), torde medföra, att åtminstone beträffande de förrättningar, där bestämmelserna i nämnda förordning länt till efterrättelse, några större skiljaktigheter mellan skifteskarta och å marken utmärkta gränser icke torde komma att föreligga.

Vad sålunda anförts torde tala för, att, där ej inom viss tid efter skifte anmärkning gjorts mot utmärkandet av skifteslinje å marken, rätta sträckningen för linjen skulle för framtiden bestämmas icke med ledning allenast av kartan och handlingarna rörande skiftet, utan först och främst efter de utsatta gränsmärken, vilkas läge kunde konstateras och vilka befunnes icke hava varit utsatta för rubbning.

I fråga om klandertidens längd torde icke föreligga anledning att ifrågasätta längre sådan än som gällde för sökande av rättelse av fel i mätning eller uträkning vid fastställt skifte eller ett år.

Om jämkning av skifte skulle ske i anledning av fel i mätning eller uträkning, torde därvid böra vidtagas alla de rättelser, som av felet påkallades. Detsamma torde böra gälla även om fel i utstakning. Om alltså befunnes, att en felaktighet i sådant avseende ginge igen i flera olika linjer, torde på klagomål av en enda skiftesdelägare böra ske rättelse i fråga om alla de skifteslinjer, vilkas lägen påverkades av det påvisade felet. Under de villkor, som stadgades i 16 kap. 6 § jorddelningslagen, torde jämväl fel i utmärkandet av skifteslinje böra kunna få rättas genom bestämmelse av vederlag i penningar.

I överensstämmelse med vad sålunda anförts, hade föreslagits erforderliga ändringar i 21 kap. 47 och 48 §§ jorddelningslagen angående rättelse i skifte.

De skäl, vilka andragits till stöd för införandet av en klandertid i fråga om behörigen utmärkta skifteslinjer, hade i stort sett giltighet ej endast i fråga om blivande skifteslinjer utan även beträffande redan förefintliga. Vad angående dessa komme härtill, att den omständigheten, att gränser mellan skifteslotter under längre tid lämnats oklandrade i viss mån innebure ett slags godkännande från fastighetsägarnas sida av den en gång gjorda utstakningen. Även om en bestämmelse, att efter viss tid rätta sträckningen av redan nu befintliga skifteslinjer skulle bestämmas i första hand efter de gränsmärken, som kunde återfinnas och vore orubbade, icke finge betydelse för alla felaktiga eller ovissa gränser, vore dock frågan om beredande av rättskraft åt redan förefintliga, i behörig ordning å marken utmärkta gränser mellan vid skifte utlagda ägolotter av den största betydelse.

I fråga om dessa gränslinjer kunde det emellertid sättas i fråga, huruvida den i fråga om blivande gränser föreslagna tiden av ett år för klander vore tillräcklig. Den omständighet, att nu gällande rättspraxis lämnade vederbörande jordägare öppet att när som helst påkalla undersökning av utstakningens riktighet, måste givetvis redan i och för sig föranleda till att en preklusions-tid, varigenom denna rättighet avskures, borde tillmätas tämligen lång. För övrigt kunde i motsatt fall icke utan skäl befaras, att det åsyftade resultatet icke vunnes, utan att i stället jordägare, som icke medhunnit att göra de närmare undersökningar, vartill anledning eventuellt kunde förefinnas, i större utsträckning än vad annars skulle blivit fallet, begärde gränsbestämningar till förekommande av att en eventuellt felaktig gräns bleve för all framtid be-

ståndande. Om däremot så lång klandertid tillförsäkrades jordägarna, att möjlighet förefunnnes till närmare undersökningar och överväganden, förfölle varje anledning för jordägarna att blott för undvikande av en preklusionsbestämmelses rättsverkan inleda ett gränsbestämningsförfarande, som måhända annars ej skulle hava påkallats. Givetvis kunde olika tider ifrågakomma. Om en övergångstid av tio år valdes, syntes densamma vara så tillräcklig, att inga som helst av de olägenheter, vilka kunde befaras vid en kortare tillmätt övergångsperiod, komme att göra sig märkbara.

Vid bedömande av huruvida gräns oklandrad iakttagits under tio år efter det lagstiftningen trätt i kraft, torde avseende ej böra fästas vid mindre skilligheter mellan den hävdade linjen och den vid förrättningen utmärkta. För att gräns skulle kunna sägas vara utmärkt vid förrättning, som äsyftades, borde erfordras, att gränsen vid förrättningen utmärkts i behörig ordning; i fall, där gränserna efter skifte eller annan jorddelningsförrättning utmärkts å marken av delägarna själva, bleve lagstiftningen sålunda ej tillämplig. Vid tvekan huru gränsmärken tillkommit borde antagas, att de tillkommit i behörig ordning.

I enlighet med vad sålunda anförts hade föreslagits, att i en särskild lag skulle stadgas, att, därest vid skifte, vilket fastställts, innan ändringen i 21 kap. 47 § jorddelningslagen trätt i kraft, gräns mellan ägolotter utmärkts å marken till sträckning, som ej överensstämde med skifteskartans och därtill hörande handlingars visning, och denna gränsens sträckning oklandrad iakttagits under tio år efter det nu ifrågavarande lag trätt i kraft, därvid skulle förbliva.

Vad i det föregående anförts hade haft avseende å skifteslinjer. Det vore också med avseende å dem som en lagändring skulle få sin huvudsakliga betydelse.

Med skifteslinje vore i nu ifrågavarande avseende helt att jämställa gränslinje tillkommen vid hemmansklyvning. Även gräns tillkommen vid avvittning ansåges med avseende å normen för bestämmande av dess rätta sträckning hava samma karaktär som skifteslinje; karta och handlingar rörande avvittningen ansåges sålunda bestämmande (se N. J. A. 1919 s. 382). Även vad som anförts i det föregående torde äga tillämpning på avvittningslinjer. Emellertid förekomme hemmansklyvning ej längre såsom särskild form av jorddelning och avvitringsverket vore numera avslutat. Nya hemmansklyvnings- och avvitringslinjer kunde sålunda ej tillkomma. Beträffande redan förefintliga dylika linjer torde motsvarande bestämmelse som rörande skifteslinjer böra meddelas. I förslaget till nyssberörda särskilda lag hade också intagits ett stadgande, att vad däri sades om skifteslinjer även skulle gälla, där vid annan lantmäteriförrättning, vid vilken gräns mellan olika ägoområden skolat utmärkas å marken efter upprättad kartas visning, förelupit fel vid utmärkandet av sådan gräns.

Vad härefter anginge frågan i vad mån särskilda bestämmelser fordrades angående gränser tillkomna i samband med ägostyckningar och avstyckningar, så vore vid dessa i regel upplåtelse av visst område på marken det primära, till vilken sedan förrättningen hänförde sig. I dylika fall vore enligt redan tillämpad rättspraxis de vid förrättningen på marken utmärkta gränserna avgörande, och kartan innefattade sålunda endast ett bevismedel, i händelse ovisshet rådde om dessa gränsers sträckning (se N. J. A. 1915 s. 32). I dessa fall erfordrades sålunda inga särskilda lagstadganden. Det nu sagda hade tillämpning på sådana upplåtelser, där upplåtelsen föreginge delningen. I de

fall åter där delning ägde rum då ännu fastigheten befunne sig i en ägares hand, kunde förhållandena ställa sig i viss mån olika. Hade, efter det delningsförrättningen ägt rum, en försäljning kommit till stånd med utvisande av de på marken utmärkta gränserna, torde en domstol komma att anse dessa grundläggande för köpeavtalet. Hade åter till grund för avtalet legat den vid förrättningen upprättade kartan, kunde resultatet bliva ett annat. I ena som i andra fallet bleve det avgörande emellertid en tolkning av upplåtelsen, vilken lämpligen borde hänskjutas till domstols bedömande. Någon ändring i vad sålunda i dessa senare fall torde gälla beträffande genom ägostyckning och avstyckning tillkomma gränser, torde ej vara påkallad eller lämplig. (Jord-avsöndringar komme i detta sammanhang ej i fråga, då kring dem ej funnes några vid fastställd lantmäteriförrättning utmärkta gränser.)

Gränser tillkomna vid ägoutbyten, utbrytningar av servitut utan sammanhang med skifte samt förrättningar enligt 20 kap. 5 § jorddelningslagen torde åter med avseende å normen för bestämmande av deras rätta sträckning äga samma karaktär som skifteslinjer. Samma skäl, som talade för införande av klander- och preklusionstid beträffande utmärkandet av skifteslinjer, gjorde sig därför gällande även i fråga om dessa gränser. Ändring hade därför föreslagits i 21 kap. 47 § jorddelningslagen i syfte att införa samma klandertid beträffande utmärkandet av gränser av nämnda slag som beträffande utmärkandet av skifteslinjer. Att stadgandena i lagen om rätta sträckningen av vissa ägo-gränser skulle bliva tillämpliga på ifrågavarande gränser följde därav, att nu berörda förrättningar vore att beteckna såsom 'lantmäteriförrättning, vid vilken gräns mellan olika ägoområden skolat utmärkas å marken efter upprättad kartas visning'.

Vid avsättande av mark till gemensamhetsskog utan sammanhang med skifte torde fastställandet av gränserna på marken bliva det primära och för dessa förrättingars del torde därför ändring i jorddelningslagen icke vara behövlig.

Om en delägare i ett skifteslag inom de tio åren begärde gränsbestämning kring sin ägolott och det därvid befunnes, att ej endast gränserna kring hans ägolott enligt skifteskartan blivit felaktigt utmärkta utan att en allmän förskjutning av samtidigt tillkomna ägo-gränser ägt rum vid dessas utmärkande, borde samtliga delägare i skifteslaget, vilka härav berördes, äga rätt att även få sina gränser rättade i enlighet med kartan, trots att till äventyrs dessa gränser oklandrade iakttagits under tio år. Möjlighet att få dessa gränser bestämda samtidigt med gränserna kring förstnämnda ägolott skulle komma att förefinnas enligt de stadganden om gränsrevision, vilka föresloges i departementsutkastet. Utan ett särskilt stadgande i lagen om rätta sträckningen av vissa ägo-gränser skulle emellertid, därest de tio åren gått till ända, såsom gränsernas rätta sträckningar komma att anses de å marken utmärkta. Ett stadgande erfordrades därför av innehåll, att vad i 1 § i sistnämnda lag stadgades ej utgjorde hinder att i nu berörda fall bestämma ifrågavarande gränser till andra sträckningar än de tidigare utmärkta och hävdade.

**Yttranden
över de-
partements-
utkastet.**

**Länsstyrel-
serna.**

De flesta av de hörda myndigheterna hava tillstyrkt de föreslagna bestämmelserna eller förklarat sig icke hava något att erinra mot dem.

Av länsstyrelserna hava endast länsstyrelserna i Blekinge, Hallands, Jämtlands och Norrbottens län haft något att i huvudsak invända. Länsstyrelsen i Blekinge län har funnit det betänkligt att giva en under tio år oklandrat iakttagen men dock oriktig gränssträckning, låt vara att den utmärkts vid förrättning i behörig ordning, vitsord framför den till den laga kraftvunna för-

rättningen hörande kartans visning. Länsstyrelsen i *Hallands* län har ansett det icke tillrådligt att på sätt föreslagits i den särskilda lagen avskära möjligheterna att vinna rättelse i de ofta mycket stora felaktigheter, som vidlåda gränslinjernas utmärkande å marken i äldre tider. Det har ock synts länsstyrelsen ibland vara svårt att bevisa, huruvida förefintliga rösen och andra gränsmärken åstadkommits av behörig förrättningsman eller endast av delägarna själva, i vilket senare fall desamma enligt promemorian icke skulle få orubblighet ens efter de tio årens förlopp. Länsstyrelsen i *Jämtlands* län har avstyrkt förslaget, i vad det avser äldre ägogränser. Fastställandet av de för preklusionsförfarandets tillämpning uppställda förutsättningarna — att gränsen utmärkts i behörig ordning och att sträckningen oklandrat iakttagits — vore, enligt länsstyrelsens mening, en mycket vansklighet för att icke säga omöjlig uppgift. Frånsett bevisvanskligheterna förefölle det ovisst, om utsättandet av gränsmärken exempelvis i fjälltrakter vore tillräckligt noggrant för att erhålla vitsord framför kartan. Riktigheten av den i promemorian uttalade uppfattningen, att i regel vid fastighetsförsäljning köpeskillingen beräknades efter området å marken, kunde sättas i fråga, i det att köparen ofta torde få nöja sig med att besiktiga delar av skogsmarken samt efter karta och handlingar göra en överslagsberäkning av den produktiva arealen och skogstillgången därå. Det förefölle därför länsstyrelsen som om det skulle vara mera tjänligt för rättssäkerheten att allt fortfarande låta kartan med handlingarna äga vitsord. Länsstyrelsen i *Norrbottens* län slutligen har funnit anledning föreligga att på ifrågavarande område framgå med största försiktighet. Gällande regler vore betingade av historiska förhållanden och djupt rotade i det allmänna rättsmedvetandet. Gränsmärken kunde lätt nog rubbas och det måste ofta möta stora svårigheter att bevisa att sådan rubbning ägt rum. Därför bleve kartan i regel ett säkrare bevismedel för gränsens rätta sträckning än mer eller mindre permanenta gränsmärken på marken.

I sina yttranden hava länsstyrelserna jämväl till behandling upptagit bland annat följande särskilda spörsmål.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har berört den i utkastet uppställda förutsättningen för inträde av preklusion, att gräns skulle hava *oklandrat iakttagits* under preklusionstiden, och därvid framhållit, att det i fråga om vidsträckta och avlägset belägna skogsmarker säkerligen ofta icke kunde angivas, huruvida de på marken utstakade gränserna iakttagits, enär några omständigheter, antydande vilken mark, som ansetts höra till viss fastighet, mången gång icke kunde åberopas. På grund härav syntes det för preklusionens inträdande icke böra fordras mera än att gränserna lämnats oklandrade. Där-
est det visades, att de å marken utmärkta gränserna icke iakttagits, torde dock preklusion icke böra inträda. Samma fråga har även behandlats av länsstyrelsen i *Jämtlands* län, som därvid påpekat, att i avseende å hävdandet bevisningen syntes bliva förenad med stora svårigheter. Som bekant hägnades i Norrland i regel icke mellan de långsträckta skogsskiftena. Där betning ägde rum, strövade kreaturen därför obehindrat över skiftena. I övrigt nyttjades

skogsmarken i allmänhet icke annat än genom avverkning, och det torde väl bliva just avverkningen, som väckte tvisten om gränserna till liv.

I avseende å *preklusionstidens* längd har länsstyrelsen i Örebro län ansett sig böra förorda en förkortning av den föreslagna tiden till fem år, medan länsstyrelsen i Västernorrlands län däremot ansett det böra tagas under övervägande, huruvida icke en längre preklusionstid, förslagsvis tjugu år, borde stadgas. Det syntes nämligen sistnämnda länsstyrelse vara förenat med synnerligen stora svårigheter för ägare av större och mera svårtillgängliga skogsmarker att utröna om ägo gränserna överensstämde med skifteskarta och handlingar. Först efter mycket lång tid, ofta endast i samband med en senare lantmäteriförrättning, torde enligt länsstyrelsens mening en felaktig gränsutstakning kunna upptäckas.

Slutligen har med avseende å lagstiftningens *omfattning* länsstyrelsen i Stockholms län ifrågasatt, huruvida icke den föreslagna lagen om rätta sträckningen av vissa ägo gränser borde utsträckas att avse jämväl gränser, tillkomna vid ägostyckningar och avstyckningar.

Överlant-
mätarna.

Överlantmätarna hava i allmänhet tillstyrkt de föreslagna bestämmelserna. Endast fem hava haft erinringar att framställa mot förslagens huvudgrunder. Överlantmätaren i *Kalmar* län har funnit det föreslagna preklusionsförfarandet kunna missgynna inteckningshavare, i det att en person, som ägde tvenne intill varandra liggande fastigheter, skulle kunna med berätt mod ändra mellan fastigheterna befintliga rå och rör och därigenom godtyckligt förminska den ena fastighetens värde. Överlantmätaren i *Malmöhus* län har avstyrkt den föreslagna lagstiftningen med hänsyn till dess innebörd att förminska betydelsen av den å skiftet meddelade fastställelsen. Överlantmätaren i *Hallands* län har avstyrkt förslaget dels med hänsyn till svårigheterna att på ett effektivt sätt bringa lagen till jordägarnas kännedom, dels ock av fruktan för stor anhopning av gränsbestämningsförrättningar inom den föreslagna tioårsperioden. Överlantmätaren i *Göteborgs och Bohus* län har funnit möjligheten till rättelse i utmärkandet å marken av blivande skifteslinjer icke böra vara bundet till så kort tidsfrist som ett år. Överlantmätaren i *Västernorrlands* län slutligen har funnit sig icke vara fullt övertygad om nyttan av ett preklusionsförfarande huvudsakligen av det skäl, att detsamma säkerligen skulle leda till att enligt karta och handlingar i hög grad felaktiga gränser kunde bliva såsom orubbliga bestående.

Överlantmätarna hava i sina yttranden jämväl berört bland annat följande särskilda spörsmål.

Frågan huruvida det, såsom i promemorian göres gällande, bör vara en förutsättning för inträde av preklusion, att de laga *gränsmärkena* kvarstå orubbade, har varit föremål för uttalanden av överlantmätarna i Östergötlands och Örebro län, vilka ifrågasatt, huruvida icke preklusion borde inträda även i de fall, då de en gång utsatta gränsmärkena ersatts av exempelvis diken, gärdesgårdar eller därmed jämförliga gränsskillnader. Överlantmätaren i Västmanlands län har påpekat de svårigheter, som kunna möta att efter preklusions-

tidens utgång utstaka enstaka skifteslinjer, exempelvis å en bys skog, i vilka alla gränsmärken saknas. Vid utstakning av dylik linje ginge det ej att enbart följa karta och handlingar, utan hänsyn måste tagas till närliggande fast-låsta gränslinjer.

I avseende å den uppställda fordran på *hävd* för preklusions inträde har överlantmätaren i Jönköpings län påpekat, att i en lång skifteslinje kunde finnas endast ett eller ett par rämärken, mellan vilka den enligt kartan raka linjen, sådan den på marken hävdades, slingrade sig i ett flertal bukter och krökningar, samt framhållit, att i dylika fall det borde vara de på marken befintliga rämärkena, som efter preklusionstidens utgång borde äga vitsord och bliva gällande, och att gränsen sålunda vid framtida gränsbestämnings-förrättning borde utstakas i rak linje mellan dessa. Överlantmätaren i Kopparbergs län har framhållit, att det stundom hände, att en skifteslinje, som enligt kartan skulle vara rak, på marken hävdades i krokig sträckning mellan tvenne i behåll varande ändrosen utan att visare funnes i den krokiga linjen. Överlantmätaren ansåge tveksamt, huru i ett dylikt fall vid gränsbestämnings-förrättning efter preklusionstidens utgång borde förfaras, där förening om gränsens sträckning icke kunde träffas. Det föreslagna villkoret, att gräns skulle å marken hava utmärkts vid skifte till den sträckning, vari den hävdades, torde överhuvudtaget i alltför många fall föranleda tvekan om preklusionsbestäm-melsens tillämplighet. Svårigheten skulle bliva avsevärt mindre, om sådan ändring vidtoges, att rätta sträckningen av ägo-gräns bestämdes med ledning av karta och handlingar först och främst efter de utsatta gränsmärken, vilkas läge kunde konstateras och vilka befunnes icke hava utsatts för rubbning. Överlantmätaren i Gävleborgs län har uttalat, att det vid gränsbestämningar i skogsmark förekomme synnerligen ofta, att någon exakt hävdelinje ej kunde konstateras. Detta vore särskilt fallet i avlägsna skogstrakter, där skogs-skötseln endast bestode i avverkning, så snart beståndet vore avverkningsbart. Det vore i våra egentliga skogsbygder icke ovanligt, att de olika skogstrak-terna ej i avverkningssyfte beträddes oftare än vart femtionde år. Att i så-dana trakter fixera en viss hävdelinje skulle ofta bliva synnerligen svårt, åtmin-stone å platser, där rösläggning endast sparsamt förekommit. Understundom fö-relåge det fall, att flera hävdelinjer funnes. Vore rösläggningen gles, bleve markägarna nödsakade att i samband med avverkningar själva verkställa uppstakning av gränslinjen. På dylikt sätt tillkomna linjer vore ofta långt-ifrån raka och föranledde icke sällan ägaren av angränsande mark att å sin sida uppgå linjen. På detta sätt kunde olika versioner av samma linje uppstå.

Mot den i utkastet föreslagna *preklusionstiden* av tio år hava fyra överlant-mätare framställt erinringar. Deras önskningar gå dock i motsatta riktnin-gar. Överlantmätarna i Jönköpings och Västernorrlands län anse den före-slagna tiden för kort och föreslå femton respektive tjugu år. Den förre hän-visar härvid till de osäkra förhållanden, som för närvarande råda med avse-ende å äldre sekundära gränser. Den senare anför som skäl för den längre tiden farhågor för en allt för stor anhopning av ansökningar om gränsbestäm-ning under en kortare preklusionstid. Överlantmätarna i Örebro och Kopparbergs

län anse däremot, att en kortare preklusionstid bör bestämmas. Överlantmätaren i Örebro län, vilken framhåller såsom önskvärt, att rubbning av vid skiftesförrättning bestämda gränser måtte ifrågakomma i så liten utsträckning som möjligt, föreslår med hänsyn härtill, att preklusionstiden sättes till ett år. Överlantmätaren i Kopparbergs län föreslår preklusionstiden till fem år under framhållande, att man med hänsyn till den nya mätningsförrordningen torde kunna räkna med att för närvarande alla ägo- och gränser, som i mera avsevärd mån hava annan sträckning å marken än å kartan, redan under i det allra närmaste tio års tid utan klander hävdats som gräns mellan respektive fastigheter.

Lantmäteri-
styrelsen.
Äldre ägo-
gränser.
Styrelsens
majoritet.

Lantmäteristyrelsen (byråcheferna *Palm* och *Sandberg*) har i vad förslaget avser äldre ägo- och gränser tillstyrkt detsamma.

I sitt yttrande erinrar lantmäteristyrelsen till en början om sina tidigare gjorda uttalanden i saken samt fastslår, att det otvivelaktigt förhåller sig så, att ägo- och gränser, som uppkommit genom skiftesförrättningar av olika slag eller genom avvitrning, i viss omfattning till sina sträckningar på marken icke överensstämde med kartors och därtill hörande beskrivningars visning. Lantmäteristyrelsen framhåller vidare, att anledningen till att större olägenheter härav först jämförelsevis sent framträtt huvudsakligen hade sin grund däri, att anspråken på överensstämmelse mellan karta och mark under de senaste årtiondena blivit i hög grad skärpta, samt anför härutinnan:

Tidigare hade inom ett skifteslag, som undergått skifte, kunnat förekomma ganska avsevärda skiljaktigheter mellan kartan och marken i fråga om skifteslinjernas sträckning, utan att detta föranlett rättelse vid sekundära delningsförrättningar. Hade tydliga gränsmärken funnits, och ingen tvist om yttergränsernas sträckning yppats, hade de vanligen följts vid delningen, om ej skiljaktigheten varit alltför i ögonen fallande. Ägodelningsrätten, som haft att pröva förrättningen, hade saknat möjlighet att undersöka den tekniska sidan av förrättnings handläggning, och så hade förrättningen vanligen blivit fastställd. Vad som i ett slag förändrat situationen hade varit den omorganisation av lantmäteristaten, som genomförts år 1909. Genom denna hade förste lantmätern förvandlats till byråtjänstemän, vilka fått sig ålagt bland annat att granska de praktiserande lantmäterns arbeten, och den 25 januari 1909 hade chefen för justitiedepartementet utfärdat ett cirkulär till samtliga häradshövdingar och rådhusrätter i riket, vari framhållits önskvärdheten av att kartor och handlingar rörande lantmateriförrättningar före deras prövning och fastställelse underkastades lantmateriteknisk granskning genom förste lantmätaren. Ehuru den tekniska granskningen sålunda icke varit obligatorisk, hade den dock så gott som omedelbart blivit regel. I lantmaterikontoret hade förste lantmätaren haft tillfälle att genom jämförelse med kartan rörande den tidigare delningen undersöka, huruvida delningsobjektets gränser överensstämde med denna, och sålunda upptäckta avvikelser mellan de primära skifteslinjernas sträckning enligt kartan och på marken hade blivit en mycket vanlig orsak till vägrad fastställelse och återförvisning för ny handläggning. En ytterligare skärpning i här berörda avseende hade tillkommit av 1920 års mätningsförrättning medförd, varigenom i det svenska lantmäteriet införts vida strängare begrepp i fråga om erforderlig noggrannhet än tidigare varit rådande.

Efter att hava framhållit, att den tekniska granskningen, som numera enligt jorddelningslagen vore obligatorisk, otvivelaktigt varit till stor nytta, enär

genom densamma lantmätarna tvungits att vid förekommande jorddelningsförrättningar ägna vederbörlig omsorg åt rågångsfrågornas behandling, uttalar lantmäteristyrelsen, att den stränga fordran på överensstämmelse mellan kartan och marken, som numera upprätthölles, på många håll även haft verkningar, som för vederbörande jordägare varit mindre lyckliga. I denna del anför styrelsen:

Inom skifteslag, där avvikelser mellan kartan och marken i fråga om skifteslinjernas sträckning mera allmänt förekommit, hade i samband med sekundära delningsförrättningar och fristående gränsbestämningar framtvingits omfattande och dyrbara undersökningar för bestämmande av gränslinjernas rätta sträckning. Och sedan en gränslinje sålunda blivit flyttad till överensstämmelse med kartan, hade den tappande parten nödgats begära ny gränsbestämning för att av en annan granne få ersättning för vad han förlorat. Sålunda hade mångenstädes tillskapats en allmän rättsosäkerhet med åtföljande osämja och vantrevnad. Därtill komme att mången gjort stora förluster genom att han utan ersättning måst avträda sparad ståndsog eller verkställda odlingar eller genom att honom tillhörig byggnad eller anläggning kommit att falla utom området för hans fastighet. Till dessa olägenheter komme andra och svårare, då gränsförflyttningen drabbade en skifteslott, inom vilken tidigare verkställd sekundär delning, som sålunda rubbades, eller från vilken genom avsöndring eller avstyckning avskilts områden, vilka genom gränsflyttningen bleve helt eller delvis liggande utom stamfastighetens område. Slutligen borde icke heller förbises de avsevärda direkta kostnader, som alla dessa gränsbestämningar förorsakade landets jordägare. Enligt verkställda beräkningar hade de årliga kostnaderna sedan år 1910 mer än fördubblats och kunde nu beräknas uppgå till omkring 500,000 kronor. Därtill komme rättgångskostnader, som icke låte sig ens tillnärmelsevis beräkna.

Under erinran, att lantmäteristyrelsen redan i sitt yttrande den 12 mars 1912 över lagberedningens förslag till ny jordabalk framkastat tanken på ett preklusionsförfarande såsom det enda effektiva botemedlet mot den rådande osäkerheten i fråga om befintliga skifteslinjer och därmed jämställda ägo- och gränser — en tanke som ånyo framförts i styrelsens utlåtande den 28 april 1924 angående förslag till jorddelningslag — framhåller styrelsen, att erfarenheterna från de senare åren icke givit styrelsen anledning att ändra mening, samt yttrar vidare:

Styrelsen hade fastmer ytterligare stärkts i sin uppfattning om nyttan och nödvändigheten av ett preklusionsförfarande, enligt vilket efter den stadgade preklusionstidens utgång skifteslinjer, vari å marken funnes i behörig ordning nedsatta gränsmärken, skulle förbliva i denna sträckning. Den förebragta utredningen syntes giva vid handen, att en lägstiftning i denna riktning hade starkt stöd av allmänna meningen såväl bland den jordägande befolkningen som bland lantmätarna. Emellertid hade även höjts varnande röster, vilka ej torde böra lämnas obeaktade. Sålunda hade framhållits, att det föreslagna preklusionsförfarandet innebure en fara för rätts-säkerheten, därest efter preklusionstidens utgång ägo- och gränser, vari ej funnes några gränsmärken, måste utstakas exakt efter kartan. Detta torde ej kunna bestridas, men styrelsen förmenade, att preklusionsförfarandet med nödvändighet måste förutsättas medgiva tillbörligt hänsynstagande till de fastlåsta gränserna. Om t. ex. fyra i följd efter varandra liggande ägoskiften A, B, C och D vid den i samband med skiftet verkställda utstakningen samtliga förskju-

tits 30 meter längre söderut än kartan visade, och gränserna mellan A och B samt mellan C och D genom preklusionsbestämmelserna blivit fastlåsta i den sträckning de hade å marken, så torde icke gränsen mellan B och C, vari gränsmärken antoges saknas, sedermera rimligen kunna på grund av kartans visning förflyttas 30 meter norrut in på ägoskiftet B, utan det sannolika vore, att vid en eventuell gränsbestämningsförrättning samma skifteslinje måste bibehållas i den sträckning den hade på marken. På detta sätt torde inom ett stort antal skifteslag, där mera omfattande felaktigheter i utstakningen förelåge, efter preklusionstidens utgång flertalet av de skifteslinjer, vari gränsmärken saknades, bliva bundna vid deras dittills hävdade sträckning på marken, oaktat denna icke överensstämde med kartans och handlingarnas visning. I själva verket torde här berörda fråga vara av den vikt att därav berodde, om ett preklusionsförfarande överhuvud kunde anses tillrådligt eller icke. Måste man av principiella skäl intaga den ståndpunkten, att efter preklusionstidens utgång en skifteslinje, vari gränsmärken saknades, skulle utstakas exakt efter kartan med tillhörande handlingar även i det fall att angränsande skifteslinjer blivit fastlåsta i läge, som avsevärt skilde sig från kartans visning, torde så stor risk för orättvisor och i många fall fullkomligt rättshaveri föreligga, att styrelsen ansåge sig böra avstyrka hela lagstiftningen. Finge man däremot jämka utstakningen efter de fastlåsta linjerna, torde i de flesta fall ett materiellt något så när tillfredsställande resultat kunna uppnås. Att emellertid ett sådant haltande mellan två olika principer kunde antagas stundom medföra mycket svårlösta konflikter ville lantmäteristyrelsen ingalunda fördömlja.

Efter att vidare hava ingått på de skäl, som av överlantmätarna anförts mot införande av ett preklusionsförfarande, samt funnit desamma icke kunna tillerkännas avgörande betydelse, framhåller lantmäteristyrelsen sammanfattningsvis, att nyttan av preklusionsförfarandet vore så stor, att de risker för besvärligheter i vissa avseenden, som tilläventyrs kunde föreligga, icke borde avskräcka från införande av ett sådant förfarande.

I de av överlantmätarna till behandling upptagna särskilda frågorna har lantmäteristyrelsen gjort i huvudsak följande uttalanden.

Den ifrågasatta utsträckningen av preklusionsförfarandet till att omfatta även sådana skifteslinjer, vari lagliga *gränsmärken* icke längre funnes kvar, funne lantmäteristyrelsen leda till alltför betänkliga konsekvenser för att kunna tillstyrkas. I vissa fall, t. ex. i fråga om parallella gränslinjer i skogsmark, torde man emellertid, såsom styrelsen i annat sammanhang i sitt yttrande framhållit, vid bestämmande efter preklusionstidens utgång av gränslinje, i vilken gränsmärken icke funnes, bliva nödsakad för att komma till ett rimligt resultat taga hänsyn till närliggande gränslinjer, i vilka gränsmärken funnes i behåll och vilka sålunda vore bundna till sin sträckning på marken. På detta sätt droge det föreslagna preklusionsförfarandet med sig såsom en nödvändig konsekvens, att stundom även gränser, vari gränsmärken saknades, efter preklusionstidens utgång ej längre kunde bestämmas enbart med ledning av kartan och skifteshandlingarna utan måste anses bundna vid deras dittills hävdade sträckning på marken. Detta torde dock få betraktas som en nödfallsutväg, som icke borde tillgripas annat än då tvingande skäl förelåge.

I det framhållna fallet, att en skifteslinje, som enligt kartan skulle vara rak,

på marken *hävdades* i krokig sträckning mellan tvenne i behåll varande ändrösen utan att visare funnes i den krokiga linjen, syntes det lantmäteristyrelsen väl ligga närmast till hands, att förrättningsmännen beslöte att gränsen skulle gå rak mellan ändrösen såsom kartan utvisade, men förmenade styrelsen, på sätt den tidigare framhållit, att fall kunde finnas, då gränsen med hänsyn till sträckningen av närbelägna, fastlåsta skifteslinjer borde utstakas krokig.

I fråga om *preklusionstidens* längd vore lantmäteristyrelsen av den uppfattningen, att om någon ändring skulle göras, denna borde gå ut på en minskning; dock torde med hänsyn till att det nog komme att dröja något år, innan lagen bleve allmänt bekant bland jordägarna, tiden ej böra bestämmas kortare än fem år.

Slutligen har lantmäteristyrelsen påpekat, att preklusionsbestämmelsen borde givas sådan avfattning, att den *omfattade* även gränser, som utmärkts vid tegskiften samt storskiften och hemmansklyvningar, vilka vunnit laga kraft utan att hava blivit fastställda.

Byråchefen *Bagger-Jørgensen* har anmält från lantmäteristyrelsens yttran- Reservation.
de skiljaktigt mening och avstyrkt förslaget om införande av ett preklusionsförfarande. Till stöd härför har han anfört:

Skiljaktigheter mellan ägo- och gränserns läge å marken och å de kartor, enligt vilka de blivit bestämda, förekomme i stor utsträckning samt vore i vissa delar av landet så betydande och förorsakade så allvarliga olägenheter, att de i och för sig väl kunde påkalla en lagstiftning i syfte att på ett radikalt sätt kunna nedbringa dessa olägenheter. Det kunde synas som om det föreslagna preklusionsförfarandet skulle kunna i avsevärd grad lösa svårigheterna, men då det gällde att vid gränsbestämningar införa en ny princip, som stode i avgjort motsatsförhållande till vad som hittills gällt, torde det vara nödvändigt att i någon mån söka utröna vad det föreslagna preklusionsförfarandet komme att vid tillämpningen innebära för förfarandet vid gränsbestämningar som helhet betraktat. I sitt utlåtande hade lantmäteristyrelsen framhållit åtskilliga förhållanden, vilka måste medföra tveksamhet i avseende på lämpligheten av det ifrågasatta preklusionsförfarandet. I detta hänseende kunde ytterligare framhållas följande.

Ägo- och gränser skulle komma att fastläggas efter två motsatta principer, vilka ofta skulle komma i tillämpning på samma område och även för samma ägo- och gräns. Detta torde komma att medföra osäkerhet och villrådighet hos förrättningsmännen samt giva rum för godtycke, vilket allt skulle medföra ökade anledningar till rättstvister. Ofta torde det bliva synnerligen vanskligt att avgöra, på vilket sätt befintliga markeringar tillkommit. I äldre tider voro de markeringar, som utsattes i ägo- och gränser, ofta mycket bristfälliga, varför de snart voro helt eller delvis försvunna, och ej sällan hade de sedermera ersatts genom nya av sakägarna själva utsatta märken, som ej kunde skiljas från sådana, som utsatts i behörig ordning. Även förekomme välbevarade markeringar, som tillkommit före laga skiftena vanligen vid storskiftena och som förorsakade misstag och villrådighet. Man skulle sålunda ansluta äganderätten till på marken befintliga märken, om vilkas tillkomst man ej vore säker och som kunde avsevärt strida mot kartans visning. Det borde också framhållas, att vid köp av fast egendom köpeskillingen i stor utsträckning grundades på skifteshandlingarnas arealuppgifter och ej på arealen för det hävdade området, vilken sakägarna ofta, särskilt i skogsmark, hade svårt att utröna.

Kostnaderna för gränsbestämningar vore visserligen avsevärda, men även utan ett preklusionsförfarande komme de givetvis småningom att nedgå och med hänsyn till vad nyss sagts vore det ingalunda säkert, att de med det nya förfarandet skulle komma att nämnvärt nedgå.

Vad lantmäteristyrelsen i sitt utlåtande framhållit om att en gräns, som låge i närheten av en genom preklusionsförfarandet fastlagd gräns, ofta måste utstakas dels efter kartan, dels med hänsyn till den sålunda fastlagda gränsen vore vårt största beaktande. Ett dylikt förhållande måste givetvis bliva synnerligen betänkligt med hänsyn till den praktiska tillämpningen.

Slutligen torde böra framhållas, att jorddelningslagen medfört möjlighet att vid gränsbestämning i viss mån genom förening avvika från den fastställda kartans visning. Detta och de föreslagna gränsrevisionerna utgjorde lättnader i förfarandet vid gränsbestämning, vilka emellertid vilade på samma principer, som av ålder tillämpats. De minskade även i viss mån behovet av det föreslagna preklusionsförfarandet. Det sistnämnda skulle även i en hel del fall hindra, att gränsrevisionerna erhöles önskvärd omfattning.

*Nya ägo-
gränser.*

I vad förslaget avser införande i jorddelningslagen av viss kortare klander-tid för vinnande av rättelse i utmärkandet å marken av framdeles tillkomman-de ägogränser har lantmäteristyrelsen avstyrkt detsamma. Såsom skäl här-för framhåller styrelsen, att om det beträffande äldre gränser kunde an-ses föreligga ett nödläge, som motiverade en så extraordinär åtgärd som ett preklusionsförfarande, så vore detta ingalunda förhållandet beträffande så-dana ägogränser, som tillskapades vid laga skiften och andra jorddelningsför-rättningar, som hädanefter verkställdes. Härutinnan anför styrelsen:

Sedan 1920 års mättningsförordning efter det gångna decenniets brytningstid numera kunde sägas hava kommit i full tillämpning, torde man ej behöva befara, att några större skiljaktigheter mellan kartan och marken beträffande sträck-ningen av nytillkomna ägogränser skulle förefinnas. Att till följd av direkt för-sumlighet från förrättningsmannens sida ett grövre utstakningsfel även hädanef-ter en och annan gång kunde förekomma vore visserligen sant, men ett sådant fel inskränkte sig i så fall till en viss linje och kunde lätt rättas. Man hade även att räkna med att mättningsmetoderna allttjämt förbättrades, och särskilt hade så under de senare åren blivit fallet genom att lantmätarna i allt större utsträck-ning övergått till att vid skiftesförrättningar utföra stommätningen genom poly-gonmätning. Det bevismedel, med ledning varav vid tvist om en skifteslinjes sträckning på marken denna enligt nu tillämpad rättspraxis skulle bestämmas, nämligen skifteskartan jämte tillhörande beskrivning, hade alltså under det sista decenniet vunnit högst väsentligt i tillförlitlighet. Och det vore väl att hoppas, att man inom ej alltför avlägsen framtid skulle kunna komma så långt att, åtminstone då det gällde värdefullare mark, gränspunkterna skulle kunna säkerställas genom angivande av koordinater i förhandenvarande koordinatsy-stem. Så skedde för övrigt redan nu i stor utsträckning, då det gällde avstyck-ning av lägenheter inom tätbebyggda områden, och önskvärt vore givetvis, att samma förfarande tillämpades vid skiftesförrättningar. Det kunde då synas egendomligt, att förslag nu framkommit om införande av en preklusionstid av ett år efter skiftets fastställelse, inom vilken rättelse i utstakning skulle begä-ras, vid äventyr att eljest skifteslinjen fastlöstes i den sträckning, vari den bli-vit på marken utmärkt. Den motivering härför, som promemorian innehölle, saknade emellertid ingalunda visst fog. Man kunde sålunda mycket väl gå med på att det i och för sig måhända kunde vara lika riktigt att anse, att det borde vara det på marken utmärkta resultatet av skiftet, som skulle vinna faststäl-else. Det torde icke heller kunna förnekas, att det kunde synas för jordägarna

innebära en viss trygghet att efter preklusionstidens utgång kunna fullt förlita sig på de nedsatta gränsmärkena. Denna trygghet torde emellertid vara av ganska bedrägligt slag. Om en illvillig jordägare toge sig för att flytta ett gränsmärke in på grannens mark, och tvist sedan uppstode om gränsens sträckning, komme gränsmärket att äga vitsord, om grannen icke kunde bevisa, att märket vore flyttat. Att förebringa sådan bevisning torde många gånger ställa sig ytterligt svårt, särskilt då det gällde gränsmärken i skogsmark. Vittnen kunde sällan framskaffas och, om någon längre tid förflutit efter flyttningen, vore det vanligen omöjligt att uppleta några på marken synliga bevis. Särskilt gällde detta om en del enklare men mycket allmänt använda markeringsmaterial t. ex. järnrör och träpålar, vilka endast neddrevs i marken, och som vid uppdragandet efterlämnade så obetydliga märken, att dessa efter kort tid ej mer kunde upptäckas. Med ledning av skifteskartan däremot kunde lätt konstateras, om märket blivit flyttat, enär därå funnes antecknade de måttuppgifter, som erhållits, då gränsmärket vid dess nedsättande inmättes i förhållande till stomnät, mätningsslinjenät eller stödpunkter. Men då gränsmärket, intill dess det bevisats vara rubbat, ägde vitsord framför kartan, torde väl kartan ej kunna åberopas såsom bevismedel. Man kunde då fråga sig, vartill hela denna tidsödande och omständliga apparat med ägogränsernas säkerställande egentligen skulle tjäna, om det därigenom hopbragta bevismaterialet icke skulle kunna trygga mot bedrägliga manipulationer med gränsmärkena. För övrigt vore gränsmärken ofta utsatta för rubbning utan att detta skedde i bedrägligt syfte. Bland allmänheten vore respekten för nedsatta märken av olika slag tyvärr mycket ringa, och det hände ej sällan att de vid uppförande av byggnader och hägnader samt grävning av diken och anläggning av vägar toges upp och sedan sattes ner igen utan någon garanti för att de komme på sina rätta platser. Lantmäteristyrelsen funne alltså nuvarande rättspraxis medföra större rättssäkerhet än det i promemorian föreslagna förfaringsättet.

Kammarkollegiet har tillstyrkt förslaget såväl i vad det avser redan förefintliga som blivande gränser. Emellertid har kollegiet ifrågasatt, huruvida icke den föreslagna lagstiftningen borde utvidgas att omfatta även ägostycknings- och avstyckningslinjer. Kollegiet anför härom:

Kammarkollegiet.

Promemorian utginge ifrån att i det fall upplåtelse föreginge avstyckning de vid förrättningen utmärkta gränserna bleve avgörande. Det kunde dock enligt kollegiets mening tänkas, att försäljningsavtalet hänvisat till en å karta inlagd gränslinje, och för sådant fall syntes ett särskilt stadgande erfordras, för att de vid förrättningen behörigen utsatta gränsmärkena, i händelse av skiljaktighet från kartan, skulle få vitsord mot denna, vilket syntes kollegiet önskvärt.

Av viss betydelse vore en utvidgning av principens tillämplighetsområde i fråga om styckningar, som företagits innan någon försäljning ännu skett. Enligt promemorian skulle gällande rätt innebära, att i detta fall först omständigheterna vid en efterföljande försäljning bleve avgörande för huruvida kartan eller de å marken utsatta gränsmärkena skulle erhålla vitsord, och i denna regelslag avsåge förslaget ej att göra ändring. Kollegiet kunde icke finna regeln lämplig. Syftet med den tidigare mera formlösa jordavsöndringens utbytande mot avstyckningsförfarandet hade ju varit att erhålla sådana former för fastighetsbildningen, att man ur lantmäterihandlingar och gränsmärken av i lag reglerad beskaffenhet skulle kunna förskaffa sig full visshet om en fastighets gränser. Mot detta syfte strede det att bibehålla en rättsregel, som, låt vara i det undantagsfall att karta och märken å marken ej överensstämde, knöte frågan om fastighets rätta område till ett avtal, som tilläventyrs vore

muntligt eller, om skriftligt, likväl måhända ej komme att bliva tillgängligt i offentligt arkiv. Förhållandet vore så mycket mera olämpligt, som avtalets innehåll väl också bleve bindande gentemot godtroende ny ägare.

Enligt nu gällande rätt skulle, därest vid en dylik avstyckningsförrättning karta och utstakning icke överensstämde, frågan om den avstyckade fastighetens omfattning lämnas obesvarad av rättsordningen och det lämnas i fastighetsägarens hand att vid den avstyckade fastighetens fränsäljande i en mer eller mindre avlägsen framtid avgöra denna fråga. Ett sådant förhållande torde vara främmande för gängse rättsföreställningar, vilka torde innebära, att sedan en del av en fastighet blivit genom fastställd förrättning avskild till särskild fastighet, dennas omfattning skulle vara av rättsordningen entydigt bestämd. Att en fastighet rättsligen existerade, men att man det oaktat icke ens genom rättegång och dom skulle kunna få utrönt vad som hörde till fastigheten, syntes icke heller vara överensstämmande med reda och ordning i fastighetsväsendet och kunde tilläventyrs medföra osäkerhet för innehavare av begränsade sakrätter till fastigheten.

Domänstyrelsen och lantbruksstyrelsen.

Domänstyrelsen har icke gjort något uttalande i fråga om gränsmärkens vitsord. Lantbruksstyrelsen har, med hänsyn till den betydelse förslagets genomförande kunde förväntas få för fastighetsägaren-jordbrukaren, funnit sig böra förorda detsamma.

Sveriges skogsägareförbund.

Sveriges skogsägareförbund har tillstyrkt de föreslagna bestämmelserna. Förbundet anför:

Såsom lantmäteristyrelsen på sin tid framhållit, vore skifteslinjerna särskilt i Norrlands skogsmarker mycket ofta felaktigt utstakade och en allmänt genomförd justering av desamma skulle innebära betydande rubbningar i skogsbygdernas ägo gränser. En dylik rubbning vore emellertid ej önskvärd. Jordägarna betraktade allmänt de av ålder hävdade gränserna som de riktiga. Förflyttningar av dessa orsakade, även om därmed skulle åvåga bringas en bättre överensstämmelse med kartan, osäkerhetskänsla och stridigheter mellan rågrannar. För skogsägare, som väl vårdat eller sparat sin skog, måste det kännas hårt att på grund av felaktiga lantmäteriförrättningar, varom tidigare ingen ägt kunskap, förlora denna skog. Att någon ersättning i penningar därvid kunde erhållas, vore icke ägnat att helt undanröja den bitterhet, som berörda rågångsregleringar måste väcka hos i god tro varande skogsägare. Den respittid av 10 år beträffande äldre skiften och klagotid av ett år i fråga om nya skiften, som föreslagits, funne förbundet lämpliga.

Departementschefen.

Någon meningsskiljaktighet torde icke föreligga därom, att den nu rådande osäkerheten i fråga om rätta sträckningen av *äldre* skifteslinjer och därmed likställda ägo gränser medför stora olägenheter samt att åtgärder äro i hög grad av behovet påkallade för att i förevarande hänseende åvåga bringa trygghet och reda. Såsom framgår av den i det föregående lämnade redogörelsen hava de påtalade missförhållandena sin grund i de skiljaktigheter, som i fråga om de genom äldre förrättningar tillkomna sekundära gränserna föreligga mellan dessas angivande å kartan och samma gränserns utmärkande å marken. Dessa skiljaktigheter, som i ej ringa grad hava sin förklaring i mindre utvecklade mätningssätt, hava uppenbarligen i allmänhet undgått vederbörande skiftesdeläggares uppmärksamhet. För dem hava de å marken utlagda gränserna framstått såsom avgörande i fråga om varje deläggares ägo-

område, och efter hand som gränserna å ömse sidor iakttagits under en lång följd av år hava de för den allmänna uppfattningen alltmer kommit att te sig såsom orubbliga. Under denna förutsättning torde även fastigheterna gång efter annan hava bytt ägare. Det förekommer också mera sällan, att någon skiftesdelägare utan samband med annan förrättning under åberopande av karta och handlingar påyrkar ändring i de å marken angivna gränserna. Den bristande överensstämmelsen mellan kartan och marken har i allmänhet kommit i dagen vid sekundära delningsförrättningar och, såsom lantmäteristyrelsen i sitt yttrande erinrat, huvudsakligen först efter den omorganisation av lantmäteristaten, som genomfördes år 1909. Med de stränga krav på mätningsteknisk noggrannhet, som numera upprätthållas, hava i fråga om äldre förrättningar skiljaktigheterna mellan karta och mark blivit alltmera framträdande och i talrika fall lett till de å marken utlagda gränslinjernas förflyttning. Förutom de kostnader för bestämmande av skifteslinjernas rätta sträckning, som härigenom åsamkats skiftesdelägarna, hava ej sällan betydande förluster uppkommit för särskilda jordägare, då dessa genom skifteslinjes förflyttning nödgats avstå mark, som av dem i god tro innehafts och brukats. De förändringar, som sålunda åvägabragts, måste visserligen anses hava stått i överensstämmelse med den formella rättens fordringar, men helt visst hava de icke alltid motsvarat billighetens krav eller uppburits av en allmän uppfattning om deras materiella rättvisa.

Då ett rättande av alla de mer eller mindre felaktigt utmärkta gränserna å marken till överensstämmelse med kartan skulle — fränsett de betydande kostnaderna härför — leda till en i det stora hela icke önskvärd rubbning i de rådande besittningsförhållandena med därav följande olägenheter, lärer någon annan utväg för att bringa det nuvarande osäkerhetstillståndet ur världen icke stå till buds än att under vissa villkor låta de å marken utlagda gränserna gälla gentemot karta och handlingar. I fråga om ägo gränserna inom skifteslaget skulle alltså i stort sett samma grundsats komma att vinna tillämpning som nu är gällande i fråga om rågångarna *kring* skifteslaget. Det inom departementet utarbetade utkastet vilar ock å denna grundsats, och de över detsamma hörda myndigheterna hava i allmänhet givit det sin anslutning. De anmärkningar, som framställt mot förslaget, avse mindre frågans principiella sida än vissa praktiska konsekvenser av detsamma i den utformning det erhållit. Väl har uti några av de avgivna yttrandena kommit till uttryck en viss betänksamhet mot principen att tillerkänna de å marken uttagna gränsmärkena vitsord framför karta och handlingar. Denna betänksamhet grundar sig i huvudsak på den uppfattningen, att kartan i regel skulle utgöra en säkrare grund för gränsbestämning än gränsmärkena, enär dessa ofta lätt kunde flyttas utan att närmare utredning härom vid en senare gränsbestämning kunde åvägabringas. Det skall icke bestridas, att ur nu anförda synpunkt kartan såsom sådan lämnar säkrare ledning för gränsens bestämmande än enbart märkena. Att emellertid detta förhållande skulle utgöra vägande skäl mot de föreslagna bestämmelserna torde i ej ringa mån bero på missuppfattning av dessa bestämmelsers innebörd. Visserligen skall

enligt förslaget efter den fastställda tidens utgång förrättningskartan ej längre äga vitsord framför den å marken i vederbörlig ordning utmärkta gränsen, men det är uppenbart, att kartan jämte tillhörande handlingar alltjämt skall bibehålla sin betydelse såsom bevismedel i händelse av tvist, var gränsen blivit vid förrättningen utmärkt å marken. Uppstår sålunda tvivel om ett gränsmärkes egenskap av ett i laga ordning utsatt märke för viss gräns, skall kartan fortfarande vara ett av de medel och kanske det viktigaste, med vars hjälp man har att söka komma till klarhet i frågan. Giva omständigheterna vid handen att ett gränsmärke blivit flyttat, skall märket naturligtvis icke utgöra något stöd för var gränsen bör gå, även om bevisning icke kan förebringas angående när och av vem gränsmärket flyttats. Finnes däremot, trots bristande överensstämmelse mellan kartan och den på marken utmärkta gränslinjen, ej anledning antaga annat än att gränsmärkena blivit i behörig ordning utsatta, skola dessa och icke kartan utgöra norm för gränsens rätta sträckning.

I avseende å de anmärkningar, vartill förslagets utformning givit anledning, vill jag till en början framhålla, att den i promemorian uttalade uppfattningen, att förutsättning för preklusion borde vara, att de vid gränsens utmärkande utsatta gränsmärkena alltjämt funnes i behåll, icke torde böra vidhållas. Det bör vara tillfyllest, att gränsen en gång blivit i laga ordning utmärkt, och spörsmålet begränsar sig då till frågan, *var* den sålunda utsatta gränsen skall anses framgå. Detta är, på sätt jag nyss framhållit, en bevisningsfråga, vid vars besvarande bevisvärde bör tillkomma varje omständighet, som härutinnan kan tjäna till upplysning. Därest med ledning av hägnader, diken eller närliggande gränser, jämförda med kartan, upplysning kan vinnas, var gränsen tidigare utmärkts, bör gränsen anses hava denna sträckning, även om resultatet blivit ett annat vid en utstakning enbart med ledning av kartan.

Med denna min uppfattning sammanhänger, att jag ej heller anser hävden böra tilläggas samma avgörande vikt som i utkastet. Hävden torde icke böra äga annan betydelse än såsom ett bevismedel — låt vara ett viktigt sådant — jämte andra angående gränsens rätta sträckning. Återfinnas de en gång utsatta gränsmärkena, böra de mindre avvikelser mellan gränsmärken och hävd, som ej sällan föreligga, icke utesluta tillämpning av preklusionsbestämelsen. Anledning torde saknas att i dylikt fall fränkänna de utsatta gränsmärkena vitsord. Finnas icke gränsmärkena kvar, kommer hävden själfallet att öva större inflytande. Är slutligen marken av den beskaffenhet, att någon hävd av densamma icke kan anses förekomma, bör denna omständighet icke utesluta preklusion, om förutsättningar härför i övrigt äro för handen.

Med den jämkning i utkastet, vartill det sist anförda föranlett, torde de särskilt från lantmäterihåll framhållna svårigheterna vid förslagets tillämpande i praktiken i det stora hela hava blivit undanröjda, samtidigt som preklusionsförfarandet erhållit en något vidgad omfattning och tillika en mera smidig anpass-

ning efter de skiftande förhållandena, utan att nödig säkerhet i avseende å gränsers bestämmande eftersättes.

I fråga om den i utkastet föreslagna preklusionstiden av tio år hava önskemål framställts såväl om tidens förlängning upp till det dubbla som dess sänkande ned till ett år. Då, såsom i vissa yttranden framhållits, preklusionsbestämmelsen väsentligen skulle äga betydelse i fråga om förrättningar, som verkställts före 1920 års mättningsförrättning, och till stöd för den å marken angivna gränsen alltså kan åberopas, att den redan nu under lång tid oklandrad iakttagits, torde en preklusionstid av tio år svårligen kunna anses otillräcklig för tillgodoseende av jordägares berättigade anspråk. Fasthellre skulle kunna anföras skäl för den ståndpunkten, att dessa äldre gränser utan vidare borde erhålla orubblighet. Därest anledning föreläge till antagande, att preklusionstiden utan fullgiltig anledning skulle komma att i större utsträckning begagnas för påkallande av revisioner av äldre gränsbestämningar, skulle jämväl detta förhållande kunna sägas utgöra ett stöd för en dylik ståndpunkt. Emellertid är jag, såsom redan nämnts, av den uppfattningen, att jordägarna i allmänhet önska behålla de gränser, som nu hävdas. Uppenbarligen kunna dock fall förekomma, då en rättelse av felaktig gräns å marken till överensstämmelse med kartan kan framstå såsom önskvärd. För att jordägaren i dylika fall ej skall erhålla alltför kort tid för vidtagande av erforderliga åtgärder och då det åtgår viss tid, innan den nya lagen blir känd, har jag stannat vid att icke föreslå någon ändring i den i utkastet förordade tiden.

Vad härefter angår gränser, som *framdeles* komma att tillskapas genom jorddelningsförrättningar, torde det nuvarande mättningsväsendet skapa trygghet för att dessa — utom i rena undantagsfall — komma att utmärkas på marken i god överensstämmelse med förrättningskartan. Det vore därför i fråga om dem av mindre vikt att fastställa viss tid, efter vilken den på marken verkställda utmärkningen av gräns ej längre skulle få klandras. Å andra sidan möta av samma skäl mindre betänkligheter mot en sådan bestämmelse. Lantmäteristyrelsens avstyrkande av förslaget i denna del torde vila på enahanda underskattande av kartans framtida bevisvärde, som jag tidigare berört. Då det torde vara av vikt, att jordägarna för framtiden kunna fullt lita på en lagligen utmärkt gräns samt det i fråga om andra åtgärder under en jorddelningsförrättning gäller, att begångna fel ej sedan viss tid förflutit få föranleda ändring i förrättningen, har jag funnit övervägande skäl tala för att en särskild tid bestämmes jämväl i fråga om sökandet av rättelse i utmärkandet av de genom förrättningen tillkomna gränserna. Den föreslagna klandertiden av ett år, som överensstämmer med den i fråga om mätning och uträkning gällande, synes lämplig.

Vad slutligen angår frågan, huruvida lagstiftningen bör vinna tillämpning jämväl å gränser, tillkomna vid ägostyckningar och avstyckningar, synes mig kammarkollegiet hava anført goda skäl för förslagets utvidgning till att omfatta jämväl sådana gränser. Det är väl sant, att i fråga om dessa gränser redan nu oftast gäller, att vid skiljaktighet mellan kartans visning och den å marken utmärkta sträckningen av gränsen den senare äger giltighet. Såsom

framgår av den inledningsvis lämnade redogörelsen finnas dock fall, då så ej är förhållandet. Det synes mig önskvärt, att även i dessa fall regeln om företrädet av sträckningen å marken vinner tillämpning. Den i promemorian uttalade uppfattningen, att innehållet i ett efter avstyckningen slutet försäljningsavtal bör vara bestämmande för det avstyckade områdets gränser, kan jag liksom kammarkollegiet icke dela.

På sätt lantmäteristyrelsen påpekat, torde preklusionslagen böra vara tillämplig ej endast på lantmåteriförrättningar, som fastställts, utan även på förrättningar, som eljest blivit lagligen gällande, såsom tegskiften samt vissa storskiften och hemmansklyvningar.

I enlighet med det nu anförda har jag låtit omarbета departementsutkastet.

I förslag till *lag med särskilda bestämmelser om äldre ägo- gränser* har sålunda såsom 1 § upptagits ett stadgande av innehåll, att, där ifråga om ägo- gräns, som tillkommit vid lantmåteriförrättning, vilken fastställts eller eljest blivit lagligen gällande före den 1 januari 1933, tvist om gränsens sträckning ej yppats inom tio år efter det lagen trätt i kraft, den sträckning, som i laga ordning blivit utmärkt å marken, skall anses som den rätta, ändå att den ej överensstämmer med förrättningskartans och därtill hörande handlingars visning. Till undvikande av tvekan, när tvist om gränsens sträckning skall anses hava yppats, har såsom 6 § *första stycket* införts bestämmelse, att tvist skall anses hava yppats, förutom när talan blivit instämd till ägodelningsrätt, då förrättning för gränsens bestämmande blivit sökt eller i samband med annan lantmåteriförrättning påkallad eller av förrättningsmännen beslutad. Vidare har, i anslutning till utkastets stadgande, att vid gränsrevision i vissa fall även efter de tio åren gräns skulle kunna bestämmas till annan sträckning än den tidigare utmärkta och hävdade, såsom *andra stycke* i 6 § upptagits stadgande av innehåll, att, därest tvist yppats inom de tio åren och förrättning för gränsens bestämmande jämlikt det stadgande om gränsrevision, jag ämnar föreslå, utvidgats att avse annan gräns, tvist jämväl angående den gränsen skall anses hava yppats inom nämnda tid.

I förslag till *lag angående ändring i vissa delar av lagen om delning av jord å landet* har slutligen vidtagits den ändring i jorddelningslagen, att 21 kap. 47—49 §§ utvidgats att omfatta jämväl rättelse av fel i utmärkande å marken av ägo- gräns, i samband varmed dessa bestämmelser avfattats att avse jorddelningsförrättningar i allmänhet.

Jag övergår härefter att behandla en med det föreslagna preklusionsförfarandets genomförande sammanhängande fråga, nämligen

Om eftergift i skyldigheten att vid jorddelning verkställa gränsbestämning.

Historik. Lantmåteriförfattningarna under 1700-talet stadgade, att vid avmätning av 1700-talet. by eller hemman (geometrisk mätning) rågångarna kring byn eller hemmanet

skulle uppgås och avmätas. Detta skulle enligt 1725 års lantmäteriinstruktion ske i grannarnas närvaro. Senare författningar föreskrev allénast, att grannarna skulle kallas till förrättningen. Avmätning av by eller hemman skedde före storskiftenas tid huvudsakligen för skattläggning, men ingick sedan även såsom ett led i förfarandet vid storskifte. Härav följde, att vid storskifte rågångsförrättning, vartill rågrannarna blivit kallade, städse skulle äga rum. Direkta bestämmelser om rågångars uppgående vid storskifte funnos även. Sålunda stadgades i förordningen om lantmäteriet i riket den 12 augusti 1783 § 78 att, även om endast åker och äng skiftades, rågångarna omkring utmarken vid samma tillfälle borde uppgås och avmätas. Att detta icke finge ske utan att vederbörande grannar därom vore genom kungörelse underrättade, framgick av stadgande i § 48 i samma förordning.

Enskiftesförfattningarna i början av 1800-talet innehöllo icke några bestämmelser om rågångsbestämning, utan hänvisade till 1783 års lantmateriförordning. 1800-talet:

Mot principen, att vid skifte gränserna kring skifteslaget alltid skulle uppgås vid förrättning, vartill rågrannarna blivit kallade, bröt 1827 års skiftesstadga. Enligt dennas ursprungliga lydelse behövde, om rågång var ostridig, grannarna icke kallas till densammas uppgående. År 1832 gjordes åtskilliga ändringar i skiftesstadgan och erhöilo då även bestämmelserna om rågångar en förändrad lydelse, som dock icke var avsedd att i nu ifrågavarande hänseende innebära någon saklig ändring. Enligt den nya lydelsen hade förrättningsmännen att undersöka huruvida kring ägor, som skulle skiftas, funnes förut fastställd rågång eller ock rågång, som vid fastställt storskifte funnits behörigen bestämd. Var detta fallet och förekom i avseende å rågångens rätta sträckning ingen tve tydighet, erfordrades icke något sammanträde med rågrannarna, utan borde den sålunda befunna rågången utan vidare följas vid skiftet. I annat fall skulle rågångssammanträde efter kungörelse hållas med grannarna. Såsom tve tydighet angående rågångs rätta sträckning angavs bland annat, att över rågången upprättad karta ej stämde med marken. Förrättningsmännen hade sålunda i fråga om fastställd rågång att undersöka om däröver upprättad karta stämde med marken och att i annat fall kalla grannarna till rågångsförrättning. Dessa bestämmelser infördes oförändrade i 1866 års skiftesstadga. Vad sålunda stadgats om rågång tillämpades även då gränserna kring skifteslag utgjordes av sekundära gränslinjer.

Vad övriga former av jorddelning beträffar gällde enligt föreskrift i såväl 1827 som 1866 års skiftesstadga i fråga om hemmansklyvning samma regler som vid laga skifte. Även angående bestämmande av gränserna omkring ägor, som skulle styckas, ägde på grund av hänvisning i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring nyssberörda bestämmelser i 1866 års skiftesstadga tillämpning. Vid jordavsöndring, som ju skedde enbart genom enskild upplåtelse, förekom icke något bestämmande av gränserna kring stamfastigheten.

Under förarbetena till jorddelningslagen upptogs även nu ifrågavarande spörsmål till överbäggande.

1911.

Skifteslagstiftningskommittén föreslog i sitt 1911 avgivna betänkande med förslag till lag om skifte av jord, att vid skifte rågrannarna å ömse sidor alltid skulle kallas till sammanträde för bestämmande av gränserna kring de ägor, som skulle skiftas. I motiven anfördes härom:

Erfarenheten hade visat att det i laga skiftesförfattningarna införda medgivande att skifte under vissa omständigheter finge ske utan fullständig rågångsförrättning verkat mindre gynnsamt för skiftesväsendet. Under det vid stor-skiftena i allmänhet noga iakttagits att behörigen kungjorda rågångsundersökningar anställts, hade det nämligen befunnits att i många fall vid laga skiften rågångsförrättning ej hållits, ehuru förhållandena bort påkalla sådan åtgärd. Ej så sällan förekomme i protokoll om laga skifte beträffande rågångsfrågan ej annan anteckning, än att rågångarna funnits lagligen bestämda, varför rågångssammanträde ej erfordrats. Vid senare förrättning inom skifteslaget hade hänt att skillnadslinjer, som sålunda vid laga skiftet ansetts som lagligen bestämda rågångar, befunnits alldeles icke överensstämma med rågångens rätta sträckning, och även någon gång att lagbestämd rågång i själva verket ej förefunnits. Uppenbarligen hade sålunda tillkommen felaktig gränslinje ej någon betydelse gentemot rågrannarna, vadan gränsen på yrkande från dessa måste flyttas i sitt rätta läge. Då det vore av allra största vikt att vitsord kunde tillkomma de vid fastställt skifte följda rågångar, och detta mål ej torde med säkerhet kunna uppnås utan att fullständig rågångsförrättning vid varje skifte anställdes, hade kommittén funnit nödigt föreslå att vid varje skifte rågrannarna å ömse sidor skulle kallas till sammanträde för rågångarnas bestämmande.

Vid gränsbestämningsförrättningen skulle enligt förslaget förrättningsmännen verkställa undersökning rörande gränsens sträckning på marken, och denna undersökning skulle i fråga om gräns, som redan vore på i lag föreskrivet sätt bestämd, ske under jämförelse med tillgängliga kartor och handlingar. Vid styckning skulle i fråga om gränsbestämning gälla samma regler som vid skifte. Vid avsöndring, som enligt förslaget skulle verkställas av lantmätare, skulle åtgärd för bestämmande av gräns kring stamfastigheten ej vara erforderlig, där den ej påfordrades å någondera sidan eller av lantmätaren aktades nödig. Angående gränsbestämning vid avsöndring anförde de kommitterade i motiven:

Att vid varje avsöndringsförrättning med laga verkan bestämma stamfastighetens rågångar mot alla angränsande fastigheter torde icke kunna ifrågasättas såsom behövt. Däremot vore det otvivelaktigt av betydelse att, därest område, som skulle avsöndras, vore beläget intill stamfastighetens gräns mot annan fastighet, denna gräns i vad den berörde det till avsöndring avsedda området bestämdes genom rågångsförrättning enligt de för skifte meddelade föreskrifter. En ovillkorlig bestämmelse i denna riktning skulle dock avsevärt fördyra avsöndringsförfarandet, vilket givetvis borde ske under de enklaste och billigaste former, då det i främsta rummet hade användning för utbrytning av smärre jordlägenheter åt mindre bemedlade. Kommittén hade därför funnit rådligast att stanna vid att rågångsbestämning skulle ske, allenast när den å någondera sidan påfordrades eller av lantmätaren aktades nödig. En summarisk undersökning från lantmätarens sida huruvida en eventuell rågångsändring kunde antagas beröra det till avsöndring avsedda området torde vara tillfyllest och i allmänhet kunna verkställas utan nämnvärt förhöjd förrättningskostnad.

Om bestämmande av gräns kring område, som berördes av ägoutbyte eller utbrytning av servitut utan sammanhang med skifte eller av annan lantmåteriförrättning, varom förslaget innehöll bestämmelse, fanns ej föreskrift i vidare mån än att det stadgades, att om dylik förrättning skulle i tillämpliga delar gälla de för laga skifte meddelade bestämmelserna.

Även skifteslagstiftningskommissionen föreslog i sitt 1918 avgivna förslag till lag om delning av jord å landet att vid skifte skulle för bestämmande av gränserna kring skifteslagets ägor sammanträde, vartill rågrannarna kallats, alltid hållas. I fråga om den undersökning av gränserna, som därvid skulle äga rum, föreslog kommissionen emellertid en betydelsefull förändring i 1911 års förslag. Funnes i laga ordning bestämd gräns, skulle undersökning av gränsens sträckning på marken under jämförelse med kartor och handlingar ej vara erforderlig i fråga om annan mark än inägor, om karta funnes och undersökningen skulle medföra oskäligen kostnad samt lantmätaren ej i följd av framställd anmärkning eller eljest funne undersökning nödig. Om skälen till detta stadgande anförde kommissionen:

Med avseende å den föreskrivna undersökningen hade erinrats, att kostnaden för densamma vid åtskilliga mindre förrättningar skulle ställa sig orimligt hög, vilket att döma av innehållet i åtskilliga yttranden över 1911 års förslag syntes kunna bli fallet beträffande de långa och smala skogskiften, som utlagts vid förrättningar i landets nordligare delar. Då olägenhet av att rågång icke gjordes till föremål för undersökning vid skiftet i fall, varom här vore fråga, eller där i laga ordning bestämd rågång förefunnes, ofta ej torde yppa sig, och förpliktelse för delägarna att underkasta sig de höga kostnaderna icke syntes kunna motiveras av allenast möjligheten av att rågången skulle befinnas oriktigt eller otydligt utmärkt å marken eller till sin sträckning tvistig, hade det syntes lämpligt medgiva att i fall, varom nu vore fråga, eller där undersökningen skulle medföra oskäligen kostnad, sådan undersökning ej skulle vara erforderlig, dock under förutsättning att fråga vore om annan mark än inägor och att ingen anmärkning förekomme i fråga om rågången och lantmätaren icke funne undersökning nödig, t. ex. i anledning av skiljaktigheter å föreliggande kartor vidkommande rågångens sträckning. Föreskriften vore givetvis att betrakta som en nödfallsutväg, som ej borde anlitas annat än där undersökningen uppenbarligen skulle bli synnerligen betungande för delägarna.

Ägostyckning och avsöndring voro i kommissionens förslag ersatta med en ny form för jorddelning, avstyckning. Angående gränsbestämning vid avstyckning upptog förslaget samma stadgande som 1911 års förslag innehöll i fråga om gränsbestämning vid avsöndring eller att bestämmande av gräns mot fastighet, som ej inginge i förrättningen, ej skulle äga rum, där det ej påfordrades å någondera sidan eller av förrättningsmannen aktades nödigt.

Jordstyckningskommissionens förslag 1920 till lag om delning av jord å landet innehöll i nu ifrågakommande avseende samma bestämmelser som 1918 års förslag.

I sitt utlåtande över jordstyckningskommissionens förslag yttrade lantmäteristyrelsen, att bestämmelsen att verkställande av undersökning av gräns sträckning på marken under jämförelse med kartor och handlingar i vissa fall finge underlätas, vilken bestämmelse jämväl avsåge primära skifteslag, syntes kunna

1918.

1920.

leda till olyckliga konsekvenser, varför styrelsen ansåge angeläget att densamma utginge.

1923. I anledning av detta uttalande intogs i det inom justitiedepartementet 1923 utarbetade förslaget till jorddelningslag såsom ytterligare förutsättning för att undersökning skulle få underlätas, att fråga vore om delning av sekundärt skifteslag.

1924. Ej heller i denna modifierade form vann stadgandet emellertid lantmäteristyrelsens gillande. Styrelsen yttrade därom i sitt år 1924 över förslaget avgivna utlåtande:

Lantmäteristyrelsen ansåge sig ej kunna understödja, att man avstode från att fordra bestämmande av gränserna för sekundära skifteslag. Till en början erinrades, att inägorna måhända icke ens i övervägande antalet fall hade den belägenhet, att de ägogränser, som berörde dem, låte sig bestämmas fristående från ägogränserna för den övriga marken. De föreslagna förutsättningarna för undersöknings eftergivande, nämligen att den skulle medföra oskäligen kostnad samt att man ej i följd av framställd anmärkning eller eljest funne undersökning nödig, kunde antagas leda till att underlåtande att företaga undersökning bleve det vanligaste. Tydligt torde vara, att skiftesväsendet på detta sätt komme att i väsentlig del förfela sitt ändamål, att oreda och rättsosäkerhet bleve resultatet samt att förutom de olägenheter i övrigt, som komme att förorsakas jordägarna, man finge att räkna även med rättsförluster av större eller mindre omfattning.

Någon ändring av nu ifrågavarande stadganden vidtogs emellertid icke i det förslag till jorddelningslag, som 1924 remitterades till lagrådet.

1925. I skrivelse den 8 juni 1925 hemställde lantmäteristyrelsen om vissa ändringar i detta förslag och yrkade därvid bland annat, att stadgandet om obehövligheten i vissa fall av fullständig undersökning av gränserna kring skifteslag måtte utgå ur förslaget. Skrivelsen, som överlämnades till lagrådet för att tagas i övervägande vid avgivandet av utlåtande över det remitterade förslaget, föranledde en ledamot av lagrådet att hemställa om stadgandets uteslutande.

1926. I det förslag till jorddelningslag, som av Kungl. Maj:t förelades 1926 års riksdag, uteslöts också samma stadgande, och riksdagen gjorde härutinnan icke någon ändring.

I 1926 års lag om delning av jord å landet stadgas sålunda, att vid skifte sammanträde för bestämmande av gränserna kring skifteslagets ägor alltid skall hållas med rågrannarna å ömse sidor samt att förrättningsmännen, där gräns förut är i laga ordning bestämd, skola undersöka dess sträckning på marken under jämförelse med tillgängliga kartor och handlingar (7 kap. 1 och 2 §§). Vid avstyckning däremot skall bestämmande av gräns mot fastighet, som ej ingår i avstyckningsförrättningen, ej äga rum, där det ej påfordras å någondera sidan eller av förrättningsmannen aktas nödigt (19 kap. 10 §). Föreskrifter om när gränsbestämning skall företagas vid andra lantmateriförrättningar, vid vilka sådan kan ifrågakomma, såsom ägoutbyte, utbrytning av servitut och avsättande av mark till gemensamhetsskog utan sammanhang med laga skifte, saknas i jorddelningslagen.

Något förslag till ändring i nu berörda stadganden i jorddelningslagen innehöll icke det inom justitiedepartementet 1930 utarbetade utkastet till ändringar i samma lag. I sitt yttrande över utkastet har *överbantmätaren i Kopparbergs län* ifrågasatt eftergift i skyldigheten att vid sekundära delningar verkställa gränsbestämning omkring skifteslaget. Överbantmätaren anför:

Fråga om
ändring i
gällande be-
stämmelser.

Numera måste gränsbestämning vid skifte av varje fastighet ske. Det låge med hänsyn till kostnadsfrågan nära till hands att ifrågasätta, huruvida icke någon lindring i detta tvång kunde vinnas. Även i de fall då exempelvis ett skogsskiftes gränser uppenbarligen hävdades sådana de vid skiftet utstakats, måste undersökning ske, huruvida icke hela skiftet kunde vara förskjutet och därigenom vissa risker för rågrannarna vara förenade med ett fastslående av gränserna sådana de hävdades å marken. Omfattande och kostbara undersökningar i sådana fall för fastställande av gränserna syntes knappast motiverade och detta alldeles särskilt, om förslaget till lag om rätta sträckningen av vissa ägo gränser antoges. Efter preklusionstidens utgång bleve i varje fall dessa gränser orubbliga, och skulle de inom preklusionstiden i samband med annan förrättning bliva föremål för bestämning, bleve kostnaderna för vederbörande sakägare ej större men sannolikt avsevärt mindre än om gränsbestämningen måst ske vid skifte å fastigheten.

I de fall en fastighets gränser vore så beskaffade, att enligt den föreslagna lagen om rätta sträckningen av vissa ägo gränser hävden på marken skulle gälla, borde gränsbestämning icke behöva ske. Lantmätaren skulle givetvis vara skyldig att undersöka, inmäta och lämna sådan beskrivning å gränserna, att någon osäkerhet rörande deras sträckning icke behövde befaras. Men undersökningen skulle, därest gränsbestämningen icke behövde fastställas, icke behöva utsträckas över andra fastigheter till undvikande av i många fall mycket betungande men till synes icke nödvändiga kostnader för jordägarna. Med nu gällande bestämmelser angående inmätning av ägo gräns och föreskrifterna om lantmåteriteknisk granskning av alla skiftesförrättningar skulle man säkerligen ändock icke behöva riskera en otillfredsställande behandling av frågan om skifteslagets yttergränser.

Det borde påpekas att enligt jorddelningslagen 19 kap. 10 § vid avstyckning förrättning ej skulle äga rum för bestämmande av ägo gräns mot fastighet, som ej inginge i avstyckningen, där det ej påfordrades å någondera sidan eller av lantmätaren aktades nödigt. Till undvikande av det omständliga och kostsamma förfarandet vid laga skiften torde mer och mer förrättningar, motsvarande hemmansklyvningar enligt 1896 års lag om hemmansklyvning, ägo styckning och jordavsöndring, efter överenskommelse mellan sakägarna ordnas genom avstyckning i stället för genom skifte. I de fall, där gränserna för hemman, som sålunda uppdelades efter överenskommelse genom avstyckning i stället för genom skifte, oklandrade hävdades å marken så som de utstakats vid det skifte, vid vilket de tillkommit, torde gränsbestämning varken behöva ske eller ifrågasättas. Det syntes då med skäl kunna ifrågasättas, varför gränsbestämning ovillkorligen måste verkställas, om uppdelningen skedde genom skifte.

Vidare borde framhållas, att fastställande av skiftesgränser här och där inom ett skifteslag ibland efter karta och handlingar och ibland efter hävden å marken i viss mån syntes förrycka värdet såväl av bestämmelserna i den föreslagna lagen om rätta sträckningen av vissa ägo gränser som bestämmelserna om så kallade gränsrevisioner, i det att hela systemet inom skifteslaget i fråga rubbades.

Lantmäteristyrelsen har i sitt utlåtande över utkastet väl funnit vissa skäl tala för en ändring i den av överlantmätaren önskade riktningen men ansett sig icke kunna tillstyrka en sådan. Styrelsen yttrar:

Vad överlantmätaren anført saknade ingalunda fog. I själva verket torde den i jorddelningslagen föreskrivna obligatoriska gränsbestämningen vid laga skifte gå ganska illa ihop med preklusionsförfarandet, enär det kunde befaras, att därigenom komme att framtingas rubbning i stor omfattning av ägo gränser, med vilka vederbörande rågrannar själva vore nöjda, och som således eljest skulle hava fallit under preklusionsbestämmelserna. Frågan om inskränkning i den obligatoriska gränsbestämningen vid sekundära delningar, vilken stundom kunde vara ganska dyrbar och betungande, hade varit föremål för övervägande under förarbetena till jorddelningslagen men då ansetts icke kunna medgivas på grund av den stora risk för framtida rubbning av skifteslagets gränser och därmed även i den sekundära delningen, som därigenom skulle uppstå. Genom den föreslagna preklusionslagen skulle frågan komma i ett i viss mån annat läge, men detta bleve knappast sådant, att en lagändring i antydd riktning vore därav motiverad. Under preklusionstiden måste nämligen risken för rubbning i skifteslinjer och därmed jämförliga ägo gränser anses vara så stor, att det ej kunde anses tillrädligt tillåta en sekundär delning utan vederbörlig handläggning av rågångsfrågan, och efter preklusionstidens utgång måste så liten risk anses föreligga för omfattande och dyrbara rågångsundersökningar, att skäl för inskränkning i rågångsbehandlingen saknades.

Departements-
chefen.

Såsom jag vid behandlingen av frågan om gränsmärkens betydelse framhållit, är det vanligen vid gränsbestämning i samband med skifte som spörsmål angående skifteslinjers och därmed likställda ägo gränzers rättande i enlighet med karta och handlingar uppstå. Det torde därför vara att antaga, att, om icke denna källa till gränstvister föreläge, ett vida större antal äldre ägo gränser skulle lämnas oklandrade under preklusionstiden än vad som bleve fallet, därest gränsbestämningsförrättningar i anledning av skiften skulle företagas under nämnda tid i samma utsträckning som för närvarande. Anser man i likhet med mig önskvärt, att nu hävdade äldre skifteslinjer i största möjliga omfattning vinna orubblighet, inställer sig osökt den frågan, huruvida man icke under preklusionstiden skulle kunna inskränka skyldigheten att vid skifte bestämman gränserna kring de ägor, som skola delas. Vid övervägande av denna fråga bör först och främst framhållas, att, då tvekan kan förefinnas om var gräns vid sin tillkomst blivit utmärkt å marken, gränsbestämning alltid måste företagas för att skifteslaget skall till sitt omfång bliva fullt nöjaktigt bestämt. I de fall åter, då osäkerhet icke råder om gränsens sträckning å marken, föreligger ej samma behov att verkställa gränsbestämning. Orsaken till att gränsbestämning även i dylikt fall alltid skall företagas är önskan att skapa säkerhet för att de på marken utmärkta gränserna kring skifteslaget icke i en framtid komma att förflyttas på grund av bristande överensstämmelse med kartan och därmed en av grunderna för skiftet rubbas. Införes en preklusionstid, bliva emellertid efter denna tids förlopp gränserna på marken i alla fall orubbliga, även om de ej överensstämma med kartan, och det mål, man genom gränsbestämningen velat vinna, uppnås sålunda på en annan väg. Underlåtenhet att verkställa gränsbestäm-

ning medför dock, såsom lantmäteristyrelsen antytt, den olägenhet, att ändring i gränsens sträckning kan under preklusionstiden påkallas, därest det visar sig, att gränsen ej överensstämmer med kartans visning. Man torde dock endast i undantagsfall behöva räkna med denna möjlighet. Därtill kommer, att, därest gränsen bliver flyttad, jämkning i skiftet kan erhållas (se lag om delning av jord å landet 20 kap. 5 §).

Beträffande de förutsättningar, under vilka skyldighet att verkställa gränsbestämning kunna eftergivnas, ligger det nära till hands att härför uppställa den fordran, att behöriga gränsmärken alltjämt finnas. Emellertid torde, såsom i annat sammanhang framhållits, det ej sällan inträffa att gränsens sträckning å marken kan med ledning av hägnader, diken eller annat utrönas med erforderlig noggrannhet, även i de fall, då gränsmärken ej längre äro i behåll. Jämväl i sådana fall bör ett eftergivande av skyldighet att verkställa gränsbestämning vara tillåtet. Därest rågranne eller delägare påfordrar gränsbestämning, måste dock sådan alltid äga rum.

Vad angår andra slag av jorddelningsförrättningar än skifte föreligger i fråga om dem ej samma behov av lindring i skyldigheten att verkställa gränsbestämning. Vid avstyckning företages endast sällan bestämmande av gräns kring den fastighet, som är föremål för styckning, och i sådana fall vanligen endast i den mån gränsen berör det område, som skall frånstyckas. Vid andra jorddelningsförrättningar, vid vilka gränsbestämning kan ifrågakomma, såsom ägoutbyten, utbrytning av servitut och avsättande av mark till gemensamhets-skog, behöver gränsbestämning ske endast i den mån så är behöfligt för förrättningens utförande. Om sålunda behovet av lagändring i fråga om avstyckning och övriga nu berörda förrättningar är mindre, äro å andra sidan de faror, som äro förbundna med en eftergift i fråga om kravet på gränsbestämning, större då det gäller dessa. Möjlighet torde nämligen saknas att verkställa rättelse i sådan förrättning av anledning att gräns kring ägor, som berörts av densamma, undergått förändring till sin sträckning på marken.

På de av mig nu anförda skäl tillstyrker jag alltså, att vid *laga skifte* bestämmande av gräns, varom här är fråga, ej skall ske under preklusionstiden, där det ej påfordras å någondera sidan och det ej heller med hänsyn till osäkerhet om gränsens sträckning å marken finnes nödigt. Stadgande i överensstämmelse härmed har såsom 2 § införts i förslaget till *lag med särskilda bestämmelser om äldre ägogränser*.

Jag övergår nu till en av de båda frågor, vari riksdagen år 1926 begärt utredning, nämligen frågan

Om gränsrevision.

Stadganden om ett samtidigt bestämmande vid en förrättning av ägogränser för skilda fastigheter (gränsrevision) saknas för närvarande i vår lagstiftning. En jordägare är sålunda icke skyldig att underkasta sig gränsbestämning i avseende å sin fastighet i andra fall än då sådan påkallas av rågranne eller för-
anledes av skifte å angränsande fastighet. Historik.

Fråga om införande av bestämmelser om gränsrevision var under förarbetena till lagen om delning av jord å landet upprepade gånger föremål för uppmärksamhet.

1913.

Sålunda uttalade lantmäteristyrelsen redan i sitt utlåtande den 11 augusti 1913 över skifteslagstiftningskommitténs förslag till lag om skifte av jord m. m. sympatier för rätt för lantmätare att vid gränsbestämning utsträcka undersökningen och utstakningen även till andra områden än som berördes av den ägogräns, varom i varje fall vore fråga. Ett sådant tillvägagångssätt, yttrade lantmäteristyrelsen, betingades redan av hänsyn till kostnaderna. Av större betydelse vore dock, att en ägogräns i allmänhet icke med säkerhet kunde bestämmas fristående för sig, utan måste sådant ske i förhållande till andra ägogränser. Detta vore i synnerhet fallet i fråga om ägogränser, som tillkommit genom samma skiftesförrättning. Att göra dessa gränser var för sig till föremål för bestämmande kunde komma att medföra kränkning av tredje mans rätt. Säkerhet för ett lämpligt bedömande kunde nämligen ofta icke vinnas utan undersökning av skifteslaget i dess helhet.

Med anledning av vad lantmäteristyrelsen sålunda anfört yttrade tre av skifteslagstiftningskommitténs ledamöter i en promemoria, som de upprättat till bemötande av vad mot kommittéförslaget blivit i avgivna yttranden anfört, att det ej kunde förnekas, att det understundom skulle vara synnerligen fördelaktigt att i sammanhang med skifte å en ur större skifteslag utbruten ägolott verkställa fullständig revision och utstakning av rågångar och skifteslinjer kring och inom det äldre skifteslaget, men att det med hänsyn till kostnaden torde vara betänkligt att mot jordägarnas önskan påtvinga dem sådan förrättning.

Stadgande om gränsrevisioner inflöt ej heller i de följande förslagen till jorddelningslag.

1924.

Lantmäteristyrelsen bragte emellertid frågan åter på tal i sitt utlåtande den 28 april 1924 över det inom justitiedepartementet utarbetade förslaget till lag om delning av jord å landet. Lantmäteristyrelsen yttrade däri, att det, till förekommande av att tredje mans rätt vid bestämmande av gränser uppkomma vid jorddelningsförrättningar trädde för nära, erfordrades möjlighet för vilken delägare som helst att påkalla undersökning av ägogränserna inom hela bya- eller skifteslaget. Styrelsen hemställde också om införande i jorddelningslagstiftningen av bestämmelse härom.

Uti den av hovrättsrådet Wieselgren upprättade promemoria, som åtföljde det till lagrådet den 21 augusti 1924 remitterade förslaget till jorddelningslag, anfördes med anledning härav, att ett stadgande, enligt vilket delägare i primärt skifteslag skulle äga att, så snart bestämning av gräns inom skifteslaget ägde rum, påkalla förrättning för bestämmande av läget av samtliga skifteslinjer därinom, icke syntes böra meddelas, helst det givetvis redan med gällande föreskrifter — liksom ock enligt förslaget — stode varje delägare fritt att, när han så önskade, begära förordnande för lantmätare att företaga förrättning för bestämmande av gränserna kring hans ägolott. För att bliva verkligt effektivt torde ett stadgande i ovan antydd riktning böra innefatta tvång

till bestämmande av samtliga skifteslinjer inom primärt skifteslag, så snart överhuvudtaget skifteslinje berörande förrättning för gränsbestämning inom skifteslaget ägde rum. På en dylik föreskrift syntes man emellertid av nära till hands liggande skäl helst icke böra inlåta sig.

Lantmäteristyrelsen upptog emellertid spörsmålet om gränsrevisioner ånyo till behandling i sin av mig förut omnämnda till Kungl. Maj:t den 8 juni 1925 avlätna skrivelse. I denna framlade lantmäteristyrelsen förslag till stadgande om gränsrevision. Förslaget innebar i huvudsak följande: Där vid förrättning för bestämmande av sekundär ägo- och gränser det efter undersökning å marken förefunnnes anledning antaga, att ett flertal ägo- och gränser inom samma skifteslag icke hävdades i överensstämmelse med kartor och handlingar eller att osäkerhet rådde angående deras rätta sträckning, ålåg det förrättningsmannen att göra anmälan om förhållandet hos överlantmätaren. Denne skulle företaga undersökning å marken med biträde av förrättningsmannen samt lämna sakägarna tillfälle att uttala sig i ärendet. Därefter skulle överlantmätaren meddela föreskrift angående den omfattning, i vilken gränsbestämning skulle äga rum. Vid gränsbestämningens förnyade företagande skulle bestämning ske av alla ägo- och gränser inom det område, som överlantmätarens beslut avsåge. I avseende å kostnaderna för genomförande av gränsrevision framhöll lantmäteristyrelsen, att då dessa ofta skulle bliva i hög grad betungande för delägarna, det enligt styrelsens mening föreläge särskild anledning för staten att träda emellan. Frågan härom syntes emellertid styrelsen böra anstå i avvaktan på erfarenhet på området.

1925.

Lagrådet, som i samband med sitt utlåtande över 1924 års förslag till jorddelningslag jämväl hade att yttra sig över detta lantmäteristyrelsens förslag, ansåg sig med hänsyn till det läge, vari frågan om kostnaderna för gränsrevisioner befunne sig, icke kunna tillstyrka lagstiftning i den av styrelsen föreslagna riktningen.

I det förslag till lag om delning av jord å landet, som Kungl. Maj:t förelade 1926 års riksdag, intogs med hänsyn till vad lagrådet yttrat icke något stadgande i ämnet. Föredragande departementschefen yttrade emellertid, då frågan om propositionens avlåtande anmäldes i statsrådet, att det ur rättssäkerhetens synpunkt syntes i hög grad önskvärt, att möjlighet bereddes till samtidigt definitivt fastställande av de särskilda ägo- och gränsernas inbördes läge inom ett skifteslag, och att frågan därför borde upptagas till vidare övervägande.

1926.

Det av lantmäteristyrelsen år 1925 framlagda förslaget rörande gränsrevision upptogs emellertid i en inom första kammaren väckt motion, nr 239. Där i hemställdes, att riksdagen måtte i jorddelningslagen införa det av lantmäteristyrelsen föreslagna stadgandet. I anledning av motionen avlät riksdagen den skrivelse, nr 331, med begäran om utredning i frågan, som jag inledningsvis berört och som föranledde tillkallandet av de så kallade ägo- och gränssakkunniga.

De ägo- och gränssakkunniga inhämtade yttrande i frågan från rikets överlantmätare, vilka anmodades att före avgivandet av sina yttranden höra dem underordnade distriktslantmätare. I de flesta av de inkomna yttrandena framhölls, att det ofta vore önskvärt att samtidigt bestämma ett flertal ägo- och gränser, samt

Ägo- och gränssakkunnigas förslag.

tillstyrktes i huvudsak det av lantmäteristyrelsen föreslagna stadgandet. Emellertid förekommo även uttalanden, som gingo i avstyrkande riktning eller vari betänkligheter framfördes, huvudsakligen grundade därå, att förslaget ansåges innebära allt för stort ingrepp i den enskildes bestämmanderätt.

I det av de ägo gränssakkunniga avgivna betänkandet stannade de sakkunniga i olika meningar i frågan.

Byråchefen Hamrin föreslog, att i 7 kap. av lagen om delning av jord å landet måtte införas ett stadgande om gränsrevision av i huvudsak följande innehåll: Därest bestämmande av en ägo gräns ej med säkerhet kunde ske, utan att undersökning verkställdes beträffande annan ägo gräns, skulle, där sådant med hänsyn till föreliggande omständigheter prövades böra ske, även den senare ägo gränsen bestämmas, och skulle för ändamålet sammanträde hållas med samtliga rågrannar. Efter företagande av den ytterligare undersökning, som kunde anses erforderlig, skulle förrättningsmännen meddela utlåtande rörande förrättningsens omfattning, och skulle detta utlåtande, om sakägare yrkade det eller förrättningsmännen funne det erforderligt, underställas ägodelningsrättens prövning.

Hovrättsrådet von Ehrenheim ansåg att, därest — såsom von Ehrenheim förordade — gränsmärkena i framtiden i första hand bleve avgörande för skifteslinjers rätta sträckning, spörsmålet om gränsrevisioner praktiskt taget komme att bringas ur världen. Det vore nämligen huvudsakligen vid gränsbestämningsförrättningar, avseende att bestämma skifteslinjers rätta sträckning enligt skifteskartan, fråga kunde uppstå om samtidigt bestämmande av ett flertal ägo gränser. Vål kunde även vid bestämmande av rågång behov stundom yppas att utsträcka förrättningen utöver den sträcka av rågången, som närmast vore i fråga, men dessa fall vore av så underordnad betydelse, att de ej ensamma torde motivera införande av bestämmelser om gränsrevisioner. Under sådana förhållanden kunde det bliva fråga om dylika endast under den jämförelsevis korta övergångstid, då det ännu stode jordägare öppet att påkalla gränsbestämning enligt karta och handlingar. Gränsrevisioner, d. v. s. jordägare påtvungna gränsbestämningar, torde dock föga överensstämja med grundtanken i preklusionsförfarandet: att i största möjliga utsträckning låta de hävdade gränserna bliva bestående. Vid ett dylikt förfarande borde det uppenbarligen stå rågrannar fritt att genom underlåtenhet att begära gränsbestämning inom den utsatta tiden låta de av dem hävdade gränserna vinna rättelig giltighet.

Departementskastet
1930.

Det inom departementet upprättade utkastet till lag angående ändringar i jorddelningslagen innehöll bestämmelser om gränsrevision i två fall: 1. då för bestämmande av rågång eller annan ägo gräns den i 7 kap. 2—4 §§ jorddelningslagen föreskrivna undersökning måste utsträckas jämväl till annan ägo gräns (7 kap. 5 § och 11 § första stycket); 2. då anledning finnes att antaga, att gräns, vilken tillkommit vid samma förrättning som den gräns, som vore föremål för bestämmande, icke hävdades till sin rätta sträckning; detta även om det ej i och för sig vore erforderligt att utsträcka undersökning-

gen till denna gräns (7 kap. 11 § andra stycket). För avgörande av frågan om gränsbestämningsförrättnings utvidgande skulle sammanträde hållas med alla, vars rätt därav kunde vara beroende, och förrättningsmännen skulle vid sammanträdet i första hand söka åvägabringa förening mellan närvarande sakägare om förrättnings omfattning. Ansåge förrättningsmännen nödigt att giva större omfattning åt förrättningen än sakägarna önskade, skulle de besluta härom och deras beslut underställas ägodelningsrättens prövning.

I den vid utkastet fogade promemorian anfördes till motivering av bestämmelserna om gränsrevisioner i huvudsak följande:

Uppenbarligen föreläge stora svårigheter att tillfredsställande bestämma en enstaka skifteslinjes läge, då genom skifte tillskapade ägogränser till sina lägen å marken inom ett skifteslag mera allmänt avveke från kartas och handlingars visning eller då skifteskartan ej överensstämde med marken. Redan då under vanliga förhållanden en skifteslinje i ett större skogskomplex skulle uppgås, måste ofta nog företagas omfattande kontrollmätningar, varvid ändock en viss tvekan om resultatets riktighet kunde kvarstå. I den mån ett konstaterat fel i en skifteslinjes läge berodde av en förskjutning av ett större eller mindre antal ägoskiften, kunde understundom ett samtidigt upptagande av gränsbestämningar inom ett skifteslag vara nära nog en nödvändighet för ernående av ett gott resultat. Detta gällde särskilt de fall, där felaktigheter förekomme i fråga om kartans konstruktion. I dylika fall kunde skifteslinjerna ej utstakas i full överensstämmelse med kartan; och för ernående av ett materiellt tillfredsställande resultat erfordrades ett samtidigt bestämmande av samtliga linjer. Under nuvarande förhållanden omöjliggjorde kostnadsfrågan understundom tillräckligt omfattande undersökningar. Ett par mindre ägolotter kunde ej särskilt för sig bära kostnaden. Förrättningsmannen nödgades därför att på grundval av en utredning, om vars oantastbarhet han ej själv vore övertygad, bestämma sig för en viss sträckning av gränsen, som därefter utstakades och vunne laga kraft och som enligt nu gällande rättsåskådning ej vidare ginge att ändra.

Men även i de fall, då hinder ej mötte att ernå ett tillförlitligt resultat vid bestämning av en enstaka skifteslinjes läge, talade praktiska skäl ofta för att frågan borde tagas upp i ett större sammanhang. Den jordägare, som såge sitt ägområde förminskat genom skifteslinjens förflyttning, nödgades nämligen i sin ordning begära gränsreglering gentemot sin nästa granne och på dylikt sätt avlöste den ena gränsbestämningsförrättningen den andra. Givet vore, att i dylikt fall rättelse skulle med mindre tidsutdräkt och väsentligt mindre kostnader ske, om samtliga felaktiga skifteslinjer finge samtidigt rättas. De kontrollmätningar och andra undersökningar rörande skifteslinjernas sträckning i förhållande till baslinjer eller andra säkra utgångspunkter, som måste företagas för bestämningen av en enda skifteslinje, bleve icke avsevärt dyrare eller mera tidsödande om det vore flera gränslinjer, som samtidigt bestämdes. De enskilda jordägarna kände större trygghet att en gränsbestämning bleve riktig, om de kunde i ett sammanhang överblicka resultatet. Och den möjlighet till förening även om sekundära ägogränser, som jorddelningslagen avsåg att bereda jordägarna, kunde utan risk för rättsförlust utnyttjas allenast om frågan om de osäkra skifteslinjerna kunde på en gång upptagas.

Det sålunda anförda gällde i främsta rummet skifteslinjer, men hade viss tillämpning även vid andra genom jorddelning tillkomna gränser. Emellertid kunde understundom jämväl vid bestämmandet av gräns mellan byar eller därmed jämställda skifteslag förefinnas skäl, att gränsbestämningen upptoges

i större omfattning än som föranleddes av den gjorda ansökningen om gränsutstakning. Detta vore fallet, då ett antal skifteslotter gränsade mot en och samma rågång. Gränsmärken utvisande rågångens rätta sträckning funnes då ofta ej vid varje ägolott. Det kunde genom dom eller förening vara bestämt, att rågången skulle sträcka sig i rak linje mellan tvenne långt från varandra belägna brytningspunkter. I så fall kunde dess sträckning förbi en särskild ägolott ej bestämmas utan undersökning av rågången i hela dess sträckning mellan brytningspunkterna. Anledning kunde därför finnas att i dylikt fall i ett sammanhang upptaga frågan om rågångens sträckning.

Uppfattningen, att frågan om gränsrevisioner ej bleve aktuell i händelse en preklusionsbestämmelse infördes i fråga om ägo gränser, kunde icke fränkännas ett visst berättigande, men torde dock i stort sett icke vara tillräckligt grundad. I många av de fall, där behov av samtidig gränsbestämning föreläge, vore nämligen skifteslinjerna så otydligt utmärkta eller eljest så oklara, att en preklusionsbestämmelse ej bleve å dem tillämplig. Bestämmelserna om viss klandertid i fråga om utstakning av skifteslinjer samt om samtidig gränsbestämning torde snarare komplettera än utesluta varandra. Såväl den ena som den andra bestämmelsen finge sin huvudsakliga betydelse i fråga om redan förefintliga skifteslinjer. Med nuvarande bestämmelser om mätning och kontroll därå torde det nämligen kunna antagas, att beträffande framtida skiften tvistigheter i större omfattning ej behövde uppkomma om skifteslinjernas sträckning.

Visserligen skulle införandet av gränsrevisioner innebära, att ett visst tvång kunde komma att åläggas jordägarna, men denna omständighet torde ej behöva i princip utgöra hinder för en lagstiftning i angiven riktning, blott tillfredsställande garantier kunde vinnas mot att gränsrevisioner företoges utan verkligt vägande skäl. Sådan garanti torde ligga i föreskriften att, därest sakägare ej kunde enas om gränsrevision och förrättningsmännen sålunda måste meddela beslut i frågan, detta beslut skulle underställas prövning av ägodelningsrätten, vid vilken sakägare, som ej önskade förrättningsens utsträckande, hade tillfälle att anföra skäl för sin ståndpunkt och få dessa prövade. Vid bedömande av lämpligheten av en utvidgning av gränsbestämningsförrättning borde hänsyn tagas till de fördelar, sakägarna därigenom skulle vinna, och de därmed förenade kostnaderna.

Tvekan kunde möjligen råda, huruvida förrättningsmännens beslut om gränsrevision alltid borde underställas ägodelningsrätten eller om ägodelningsrättens prövning därav borde göras beroende av besvär över förrättningsmännens beslut. Att stadga obligatorisk underställning kunde möjligen synas stridande mot de principer, som låge till grund för jorddelningslagens stadganden om underställning i andra fall. Sådan vore i jorddelningslagen föreskriven dels där den föreliggande frågan vore av rent rättslig natur och därför ej borde avgöras av förrättningsmännen, dels då ett allmänt intresse berördes. Intetdera vore här fallet. Nyss anförda skäl talade dock för att förrättningsmännens beslut om gränsrevision alltid borde underställas ägodelningsrätten. Ett i viss mån likartat fall, då obligatorisk underställning vore föreskriven i jorddelningslagen, funnes behandlat i 4 kap. 4 § nämnda lag, däri stadgades underställning av beslut om sammanförande av skifteslag.

Kostnadsfrågan komme genom de föreslagna bestämmelserna om underställning i ett annat läge. Då, enligt vad man finge antaga, gränsrevision komme att företagas endast i de fall, då sådan vore nödvändig för ernående av ett materiellt riktigt resultat, torde man ej böra hysa betänkligheter mot att vid gränsrevisioner tillämpa jorddelningslagens vanliga regler om gäldandet av kostnaderna för gränsbestämningsförrättning, vilka regler återfunnes i 17 kap. 1 § och 20 kap. 6 § nämnda lag. Enligt dessa stadganden skulle kostnaderna gäl-

das av dem, som hade del i förrättningen, och fördelas dem emellan efter vad av förrättningsmännen prövades skäligt. Möjlighet förefunnes sålunda att vid kostnadernas fördelning taga hänsyn till olika sakägares större eller mindre intresse av förrättningens företagande. Statsbidrag kunde erhållas till gränsbestämningsförrättning, liksom till andra jorddelningsförrättningar, på de villkor, som angäves i kungl. kungörelsen den 22 juni 1928 angående villkoren för erhållande av statsbidrag till förrättningar enligt lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet.

Enligt de föreslagna stadgandena skulle gränsbestämningsförrättning beträffande sekundär gräns kunna utsträckas — utom till ägo gräns, vars undersökning vore nödvändig för den förstnämnda gränsens bestämmande, — endast till gränser tillkomna vid samma jorddelningsförrättning som den gräns, vars bestämmande först vore i fråga; genom senare jorddelningsförrättningar tillkomna gränser skulle ej vid samma gränsbestämningsförrättning kunna göras till föremål för bestämmande. Härmed vore nämligen intet vunnet. En ändring av dessa ägo gränserns sträckningar i anledning därav, att de vid den tidigare förrättningen tillkomna gränserna ej hävdades till sina rätta sträckningar, kunde ej ifrågakomma. Fråginge vid gränsrevision rörande de vid den tidigare jorddelningsförrättningen tillkomna gränserna mark ägolott, tillkommen genom senare jorddelning, hade ägaren av denna enligt 20 kap. 5 § jorddelningslagen möjlighet att påkalla förrättning för bestämmande av vederlag av övriga vid samma förrättning tillkomna ägolotter; vunnos däremot mark, skulle denna, såsom framginge av jorddelningslagen 1 kap. 2 §, fördelas mellan de vid den senare jorddelningsförrättningen tillkomna ägolotterna.

Av dem, som hörts över departementsutkastet, hava *överlantmätarna, länsstyrelserna, kammarkollegiet* och *Sveriges skogsägareförbund* tillstyrkt eller ej haft något att i huvudsak erinra mot införandet i lagstiftningen av bestämmelser om gränsrevision.

Yttranden
över de-
partements-
utkastet.

Domänstyrelsen har icke uttalat sig i denna del.

Lantbruksstyrelsen har förklarat sig hysa stor tvekan gent emot förslaget att tvångsvis genomföra gränsrevisioner. Det syntes nämligen styrelsen kunna befaras, att dylika gränsrevisioner komme att medföra kostnader för vederbörande jordägare utan motsvarande reell nytta för dem.

Lantmäteristyrelsen har, efter erinran därom, att styrelsen framfört tanken på ett gränsrevisionsförfarande upprepade gånger under förarbetena på jorddelningslagstiftningen och senast i förut omnämnda framställning den 8 juni 1925, förklarat, att styrelsen fortfarande vore av den uppfattningen att en lagstiftning angående gränsrevisioner skulle bliva ett värdefullt medel att åstadkomma ordning och reda i de på vissa orter mycket tilltrasslade gränsförhållandena. Att, såsom föreslagits, ej endast skifteslinjer och därmed jämförliga ägo gränser utan jämväl rågångar kunde göras till föremål för revision, har styrelsen funnit riktigt. Emellertid möta, enligt styrelsens förmenande, vid en gränsrevision vanskligheter av olika slag, vilka måhända tidigare icke blivit tillbörligt beaktade. Angående dessa har styrelsen anført:

En gränsrevision inom t. ex. en utskog, där odling och bebyggelse saknades, torde i allmänhet ej möta några större svårigheter. Men annorlunda ställde sig saken, då gränserna skulle revideras inom ett område, där efter det primära

skiftet skett sekundära skiften, ägostyckningar, avsöndringar och avstyckningar, och där odling och bebyggelse förekomme i avsevärd omfattning. Antag att gränsbestämning begärts beträffande en vid det primära skiftet tillkommen gräns, att förrättningsmännen konstaterat att en allmän förskjutning i ett flertal skifteslinjers läge av exempelvis 30 meter föreläge, och att på den grund rågångsrevision komme till stånd. Revisionen komme då att omfatta endast dessa primära skifteslinjer. Men därigenom åstadkommes en rubbning i de sekundära skiftena, vilken ej kunde ställas till rätta på annat sätt än genom särskilda jämningsförrättningar jämlikt 20 kap. 5 § jorddelningslagen. Och än besvärligare ställde sig saken, om gränsrubbningen träffade en fastighet, som bildats genom ägostyckning, avsöndring eller avstyckning. Beträffande dessa s. k. arealfastigheter torde nyssberörda lagrum icke vara tillämpligt, och några särskilda rättsregler, efter vilka ett uppordnande på lämpligt sätt av en sådan situation skulle kunna äga rum, finnes icke. Denna fråga hade berörts uti den av hovrättsrådet Wieselgren författade promemoria, som åtföljde det till lagrådet år 1924 remitterade förslaget till jorddelningslag. Härefter hade beträffande 20 kap. 5 § bland annat anförts: 'Huru förfaras skulle, då gränsförändringen drabbade en för alltid avsöndrad lägenhet, kunde vara tvivelaktigt. Emellertid torde det vara tydligt, att ägaren till en sådan lägenhet icke hade rätt att fordra, att vad honom frånginge skulle ersättas av hela skifteslaget. För honom torde endast finnas möjlighet att vända sig mot ägaren av stamfastigheten med krav på gottgörelse. Vilken rätt honom härvidlag tillkomme, vore emellertid icke föremål för reglering i lagstiftningen om delning av jord. Stamfastighetens ägare torde däremot måhända äga anspråk på att skifteslaget i övrigt skulle lämna vederlag för vad som frångått lägenheten såsom del av berörda fastighet, naturligtvis endast i den mån förlusten ej skulle belöpa å fastigheten själv.' Den situation, vari en lägenhetsägare, som vid gränsrevision blivit av med hela sin bebyggda fastighet eller del därav, skulle befina sig, vore uppenbarligen föga avundsvärd. Gränsrevisionen, sådan den nu konstruerats, skulle tydligen mången gång lämna skifteslaget i upprivet tillstånd och överlåta åt dem, som därigenom åsamkats förlust, att bäst de gitte söka få förlusten ersatt på annat håll, ofta med mycket liten utsikt till framgång. Nu kunde invändas, att situationen vore densamma redan vid en vanlig gränsbestämning, och att alltså genom införande i lagstiftningen av gränsrevisioner saken icke komme i sämre läge. Detta vore sant, men genom tillskapandet av gränsrevisionerna skulle dock såsom ett nytt moment tillkomma, att jordägarna kunde påtvingas en gränsbestämning utan att yrkande därom framställts från någondera sidan. Därtill komme, att vid en gränsrevision av större omfattning nu berörda olägenheter komme att bli mera framträdande.

Med hänsyn till de sålunda berörda förhållandena har lantmäteristyrelsen ansett sig icke kunna tillstyrka en lagstiftning om gränsrevisioner utan att tillika medel skapades att på ett ändamålenligt och för rättskänslan tillfredsställande sätt i ett sammanhang bestämma samtliga osäkra ägo gränser inom det område, som berördes av revisionen. Detta mål har styrelsen funnit ej kunna nås, utan att gränsrevisionen omlades till ett kombinerat gränsbestämnings- och skiftesförfarande. Styrelsen har närmare utvecklat grunddragen i detta förfarande samt vidare framhållit, att en gränsrevision överhuvudtaget icke borde handläggas såsom ett appendix till en laga skiftes- eller avstyckningsförrättning utan borde göras till en självständig förrättning med särskilt protokoll och särskild karta.

I samband med frågan om införandet av gränsrevision har lantmäteristyrel-

sen riktat uppmärksamhet på ännu en svårighet, som vore därmed förbunden, nämligen det förhållande, att enligt gällande rättspraxis den sträckning av skifteslinje, som vid särskild gränsbestämningsförrättning utmärks å marken, ansåges orubblig, när förrättningen vunnit laga kraft. Lantmäteristyrelsen anför i denna del:

Hur man vid en gränsrevision rätteligen borde förfara i ett sådant fall, att en skifteslinje mitt i skifteslaget blivit genom laga kraftvunnen förrättning eller dom fastlåst i felaktigt läge, vore svårt att säga. Med tillämpning av nuvarande praxis vid gränsbestämning skulle man, om den konstaterade förskjutningen vore jämförelsevis obetydlig i förhållande till angränsande skiftens bredd, bortse från den felaktiga utstakningen och utstaka skifteslinjerna å ömse sidor exakt efter kartan. Utstakningen skulle då få till resultat, att av skiftena på ömse sidor om linjen det ena bleve för brett och det andra för smalt. Man kunde då resonera så, att den som fått för litet område finge finna sig däri, då han själv varit vållande därtill antingen genom sin underlåtenhet att klandra den tidigare utstakningen eller ock, om klander instämts, genom sin försummelse att i rättegången förebbringa tillräcklig bevisning. Men där förskjutningen vore större, kunde man ofta icke anlägga en sådan synpunkt på saken, emedan den i tillämpningen skulle leda till orimliga konsekvenser. Om t. ex. förskjutningen uppginge till 30 meter och på vardera sidan om linjen låge två ägolotter, som enligt kartan båda skulle vara 30 meter breda, skulle en utstakning efter ovanberörda princip medföra, att den ena ägolotten försvunne och att den andra bleve 60 meter bred. Visserligen torde ägaren till en sålunda förintad ägolott kunna antagas hava utsikt att genom resning få den felaktiga utstakningen undanröjd, men denna utväg torde ej kunna antagas stå öppen, där ett mindre framträdande missförhållande uppkommit. För övrigt torde i ogynnsamma fall saken icke inskränka sig till ett mellanhavande mellan de båda ägolotter, som vore belägna å ömse sidor om den felaktigt utstakade gränsen. Hade i det nyss anförda exemplet förskjutningen uppgått till 40 meter i stället för 30 meter, så skulle nästa ägolott hava utstakats med 10 meters mindre bredd än kartan visade, oaktat dennas ägare tydligen måste anses vara utan all skuld till den felaktiga utstakningen, då han ej varit i tillfälle att därvid bevaka sin rätt. Väl vore det att hoppas, att sådana extrema konfliktfall som de nu anförda skulle bliva sällsynta, men även eljest uppstode besvärliga situationer till följd av förefintligheten av dylika orubbliga, i felaktigt läge utstakade gränslinjer. Olägenheterna härav hade länge varit kännbara, och bleve rågångsrevisionerna verklighet, komme dessa olägenheter otvivelaktigt att bliva ännu mera framträdande.

Under åberopande av det sålunda anförda har lantmäteristyrelsen framhållit såsom synnerligen önskvärt, att i lagstiftningen infördes ett stadgande, att gälla under preklusionstiden, av innehåll att, där vid gränsrevision befunnits, att en inom området befintlig skifteslinje genom laga kraftvunnen förrättning eller dom förlagts i avsevärt felaktigt läge, densamma måtte utstakas i överensstämmelse med skifteskartan och därtill hörande handlingar.

Alternativt har lantmäteristyrelsen ifrågasatt huruvida icke, där det ej befunnes lämpligt att ordna saken på sätt nu förordats, en tillfredsställande lösning stode att vinna genom införande i jorddelningslagen av föreskrift, att i anförda fall lantmätaren skulle förelägga de jordägare, vilkas rätt vore beroende av den felaktiga utstakningen, att inom viss tid göra ansökning om

resning, vid äventyr att eljest övriga gränslinjer bestämdes utan avseende å det felaktiga läget av den orubbliga gränsen. I dylikt fall borde, där ansökning gjorts om resning, förrättningen vila i erforderliga delar i avvaktan på Kungl. Maj:ts avgörande i resningsfrågan och slutligt avgörande i det återupptagna målet. Angående detta alternativ yttrar styrelsen:

Att sålunda införa resningen såsom ett led i gränsrevisionen syntes emellertid föga tilltalande. Det torde vidare vara mycket tveksamt, huruvida i det anförda exemplet ägaren av den ägolott, som skulle fått sin lott minskad med 10 meter, vore behörig göra ansökning om resning, då han ej varit sakägare vid den felaktiga gränsbestämningen eller den därav föranledda rättsgången. Ett visst stöd för åsikten, att behörighet i sådant avseende tillkomme berörda ägare, kunde dock möjligen vinnas av ett Kungl. Maj:ts utslag den 6 mars 1930 i anledning av en resningsansökan. I detta fall beviljades nämligen resning i en tidigare av Kungl. Maj:t avdömd gränstvist (jfr N. J. A. 1925 s. 177), oaktat sökanden ej varit part i målet, utan ägde en ägolott, som genom flera mellanliggande ägolotter vore skild från den skifteslinje, som avsåges i ansökningen. Kungl. Maj:t hade emellertid i samband med avdömandet av berörda tvist meddelat vissa föreskrifter angående grunderna för utstakning av bland annat gränserna för sökandens ägolott, när sådan efter ansökning framdeles kunde komma till utförande. Detta rättsfall utgjorde för övrigt ett i många avseenden betecknande exempel på ej mindre de förvecklingar, som kunde uppkomma genom underlåtenhet att vid gränsbestämning verkställa undersökning i erforderlig omfattning, än även de svårigheter, som man vid en gränsrevision hade att övervinna. Otivelaktigt vore emellertid att, om inga särskilda bestämmelser meddelades angående dylika orubbliga gränser, man vid gränsrevisionerna ofta komme att stå inför situationer, där man till undvikande av för rättsmedvetandet alltför stötande konsekvenser nödgades fördela en befintlig brist på ett flertal ägolotter, om förhållandena vore så 'oömma', att en dylik kompromiss låte sig göra. Ett sådant förfarande tillämpades stundom redan nu, men vore givetvis principiellt oriktigt. Vad som ändock för rättsmedvetandet kunde motivera en sådan åtgärd vore, att den jordägare, till vars förmån en sådan fördelning av felet skedde, oftast utan eget förvållande råkat i den bekymmersamma belägenheten, när det varit honom praktiskt taget omöjligt att vid gränsbestämningsförrättningen åstadkomma den omfattande undersökning, som skulle hava erforderats för att uppdaga att en allmän förskjutning av skifteslinjerna inom skifteslaget ägt rum.

I sitt yttrande har lantmäteristylelsen vidare framhållit, att den i utkastet föreslagna bestämmelsen, att de närvarande sakägarna skulle äga besluta om gränsrevisionens omfattning med för de frånvarande bindande verkan (7 kap. 5 §), syntes styrelsen otillfredsställande, samt föreslagit att, där icke samtliga sakägare — alltså ej endast de närvarande — ingått förening angående gränsrevisionens omfång, frågan skulle avgöras genom beslut av förrättningsmännen. Styrelsen anför härom:

Såvitt lantmäteristylelsen kunnat finna, skulle det område, som berördes av gränsrevisionen, i nu ifrågavarande avseende betraktas såsom en slags gemensamhet, inom vilken närvarande delägare skulle äga att fatta beslut med för de frånvarande bindande verkan. I det fall, att det i första hand gällde bestämmande av gräns mellan fastigheterna A och B men det ifrågasatts, att förrättningen borde utsträckas till gränserna mellan B och C samt C och D, samt endast ägarna av fastigheterna A och B vore närvarande, skulle alltså ägarna

av fastigheterna A och B kunna ingå förening av innebörd, att i rågångsrevisionen skulle ingå jämväl gränserna mellan B och C samt mellan C och D. En sådan anordning syntes styrelsen betänklig och stridande mot gällande rättsåskådning, enligt vilken vid gränsbestämning var och en ägde föra talan endast för sin egen fastighet. Sannolikt hade väl bestämmelsen tillkommit i syfte att i görligaste mån inskränka det tidsödande underställningsförfarandet, vilket enligt förslaget skulle komma i fråga endast i det fall, att frågan om gränsrevisionens omfattning avgjorts genom beslut av förrättningsmännen. Men det kunde väl ej vara motiverat att i det anförda exemplet låta frågan bli slutligen avgjord genom en förening mellan ägarna av fastigheterna A och B, medan däremot, om dessa icke kunde enas och förrättningsmännen på den grund måste meddela beslut, detta skulle underställas ägodelningsrättens prövning?

Slutligen har lantmäteristyrelsen ifrågasatt lämpligheten att i samband med avstyckning företaga gränsrevision samt därvid yttrat:

I fråga om avstyckning rådde vissa särskilda förhållanden, som gjorde att en i samband med sådan förrättning verkställd gränsbestämning ej utan vidare kunde utsträckas till andra ägogränser än sådana, som direkt berördes av avstyckningen. Först vore då att anteckna, att gränsbestämning i samband med avstyckning, med undantag för fall, som avsåges i 19 kap. 10 § andra stycket jorddelningslagen, ej vore någon preliminärfråga, som skulle särskilt överklagas, utan vore att betrakta såsom en åtgärd under avstyckningsförrättningen. Vidare finge gränsbestämning vid avstyckning verkställas utan biträde av gode män. Och slutligen kunde i fall, som i 19 kap. 5 § andra stycket sades, avstyckning verkställas av annan förrättningsman än lantmätare. Då det torde vara uteslutet, att en gränsrevision kunde ingå såsom ett led i en avstyckningsförrättning eller verkställas av annan förrättningsman än lantmätare eller utan biträde av gode män, syntes ett påtagligt behov av särskilda föreskrifter i dessa avseenden föreligga, såvida man ej ville välja den utvägen att stadga förbud mot gränsrevision i samband med avstyckning. Med hänsyn till avstyckningsförrättningens natur syntes sistnämnda alternativ mest tilltalande, och några olägenheter därav torde knappast kunna befaras, enär det ju alltid stode jordägarna fritt att taga initiativet till en önskad gränsrevision genom en ansökan hos överlantmätaren om förordnande för lantmätare att verkställa gränsbestämning.

Som framgår av det förut sagda, hava gång efter annan framförts förslag om införande i vår lagstiftning av möjlighet att vid förefallande behov få till stånd ett samtidigt bestämmande av gränserna inom ett större skifteslag. Det ligger i öppen dag, att då gränslinjerna inom skifteslaget mera allmänt avvika från kartas och handlingars visning eller då kartan ej överensstämmer med marken, det kan vara svårt, för att icke säga omöjligt, att tillfredsställande bestämma en enstaka skifteslinjes läge utan att samtidigt företaga utredning och mätning rörande de övriga. Kostnaden härför kan bli betydande och bör i varje fall icke drabba rågrannarna ensamma, då jämväl övriga skiftesdelägare hava nytta därav. Har en undersökning av gränserna inom skifteslaget ägt rum, är det uppenbarligen till allas fördel ur såväl kostnads- som andra synpunkter, att en allmän gränsbestämning också kommer till stånd.

Så länge möjlighet icke föreligger att få kostnaderna fördelade på ett flertal skiftesdelägare, nödgas förrättningsmännen ofta att på grundval av en ut-

Departements-
chefen.

redning, om vars brister de själva äro medvetna, för all framtid bestämman en gräns' läge på marken. Olägenheterna härav framträda så mycket starkare, som, enligt vad förut nämnts, i stora delar av landet ofta föreligger bristande överensstämmelse mellan karta och mark i fråga om äldre ägo gränser. Också råder i det stora hela enighet därom, att det skulle vara önskvärt, om lagstiftningen lämnade möjlighet till ett samtidigt bestämmande av flera, av varandra beroende ägo gränser. Behovet av bestämmelser i sådan riktning gör sig särskilt gällande, därest ett preklusionsförfarande, såsom jag i det föregående förordat, införes. Det är nämligen att antaga, att just inom skifteslag, där en allmän förskjutning med avseende å gränsernas läge förefinnes, gränsbestämning till förhindrande av preklusions inträde kommer att påkallas av en eller flera skiftesdelägare och att därmed frågan om läget jämväl av övriga skifteslinjer kommer att väckas.

Mot införande av gränsrevision har invänts, att en jordägare mot sin vilja skulle kunna påtvingas en förrättning, som han själv icke ansåge påkallad och som för honom skulle medföra enligt hans mening onödiga kostnader. Även om denna invändning icke kan fränkännas ett visst berättigande, torde den dock icke innebära något avgörande skäl emot gränsrevision, blott det tillses, att garantier skapas för att dylik ej företages utan fullgiltig anledning. Det må nämnas, att en jordägare redan nu kan påtvingas gränsbestämning av rågranne samt att jorddelningslagstiftningen i andra avseenden kan medföra tvång, vida mer betydande för den enskilde.

Ett gränsrevisionsförfarande, som leder till ett fullt tillfredsställande uppordnande av ägo gränserna inom ett skifteslag, torde, på sätt lantmäteristytelsen framhållit, icke låta sig anordna, med mindre möjlighet skapas att i ett sammanhang reglera samtliga ägo gränser inom skifteslaget, av vad slag de än äro, och även om de genom laga kraftvunnen förrättning eller dom blivit till sin sträckning å marken bestämda. Härför fordras emellertid, att gränsrevisionen göres till en kombinerad gräns- och skiftesförrättning. Detta har ock förordats av lantmäteristytelsen. Skapandet av ett dylikt förfarande skulle emellertid erfordra så betydande ändringar i jorddelningslagen, att dess införande synes mig icke kunna ifrågakomma annorledes än i samband med en allmän översyn av samma lag.

Enligt min mening läser ett gränsrevisionsförfarande av den begränsade omfattning, utkastet avser, i huvudsak tillgodose det föreliggande behovet. De fördelar, som onekligen stå att vinna även med detta förfarande, synas mig så stora, att de av lantmäteristytelsen uttalade farhågorna för mindre tillfredsställande resultat i vissa hänseenden icke böra stå i vägen för ett godtagande av förfarandet.

Emellertid synes mig anledning föreligga att åtminstone icke för närvarande definitivt införliva det med vår lagstiftning. I det föregående har jag erinrat, att behovet av gränsrevision torde komma att göra sig särskilt gällande vid gränsbestämning till förhindrande av preklusions inträde. Sedan preklusionstiden tilländagått och gränsmärkena på marken sålunda komma att i allmänhet bliva avgörande för skifteslinjernas sträckning, blir uppenbarligen behovet

vida mindre. I avvaktan på erfarenhet, huru förhållandena härutinnan och jämväl i avseende å verkningarna av det utav mig ifrågasatta gränsrevisionsförfarandet komma att utveckla sig, synes det mig lämpligt att nu endast införa bestämmelser av mera provisorisk natur.

Med denna min uppfattning har jag stannat vid att föreslå bestämmelser, som möjliggöra verkställande under preklusionstiden av gränsrevision i fråga om ägo gränser av det slag, som avses i preklusionsstadgandet. Bestämmelserna hava avfattats i nära anslutning till vad i utkastet föreslagits samt införts såsom 3 § i förslaget till *lag med särskilda bestämmelser om äldre ägo gränser*. Härjämte har i lagens promulgationsstadgande föreskrivits, att bestämmelserna skola äga tillämpning även i det fall, att gränstvist yppats före lagens ikraftträdande.

Med den läggning förslaget fått och då behovet av gränsrevision i fråga om rågångar torde vara synnerligen ringa, har jag ansett mig kunna bortse från dessa vid bestämmelsernas avfattande. Det av lantmäteristyrelsen år 1925 i ämnet framlagda förslaget avsåg icke rågångar, lika litet som den av riksdagen år 1926 gjorda framställningen.

I fråga om förslagets närmare utformning vill jag till en början framhålla, att — såsom lantmäteristyrelsen påpekat — den i departementsutkastet föreslagna bestämmelsen om förening angående företagande av gränsrevision torde vara mindre lämplig. Det synes mig bäst att helt överlåta åt förrättningsmännen att fatta beslut om gränsrevision. Godkännes deras beslut av samtliga närvarande sakägare, torde tillräcklig garanti vara vunnen för beslutets lämplighet. I brist på dylikt godkännande torde beslutet böra underställas ägodelningsrättens prövning.

Har gräns för en ägolott blivit felaktigt utmärkt på marken, kan detta, såsom jag inledningsvis framhållit, i sin ordning hava medfört, att även gränser, tillkomna vid delning av ägolotten, blivit felaktiga. Detta fel är emellertid ej av samma beskaffenhet som felet med avseende å den tidigare gränsen. De vid den senare delningen tillkomna gränserna äro felaktiga redan på kartan och kunna sålunda ej rättas genom gränsbestämning. I den händelse ändring av ägolottens gränser ger anledning till förskjutning av de vid dess uppdelning tillkomna linjerna, sker detta genom jämkning i den delning, vid vilken de tillkommit, en åtgärd, som till sin natur ej är jämställd med gränsbestämning. Stadgandet om gränsrevision avser därför allenast gränser, som tillkommit vid en och samma förrättning.

Vad slutligen angår den av lantmäteristyrelsen upptagna frågan om lämpligheten att i samband med avstyckning företaga gränsrevision, må väl medgivas, att sådan låter lättare inordna sig såsom led i ett skifte. Något principiellt hinder mot företagande av gränsrevision i samband med avstyckning torde dock icke föreligga, då gränsrevision allenast är en utvidgad gränsbestämningsförrättning och gränsbestämning redan nu kan företagas vid avstyckning. Praktiskt sett torde vid avstyckning gränsbestämning sällan förekomma, och det är att antaga, att gränsrevision i sådant sammanhang kommer att bliva än mera sällsynt. I anledning av lantmäteristyrelsens erin-

ringar har jag emellertid funnit föreskrift böra meddelas, att vid handläggning av fråga om gränsrevision gode män alltid skola närvara. Bestämmelse härom har upptagits i 5 § i förutnämnda förslag.

Härefter återstår för mig att behandla den andra av 1926 års riksdag väckta frågan, nämligen

Om ersättning rågrannar emellan i anledning av gränsbestämning.

Historik. I gällande rätt saknas bestämmelser om ersättning rågrannar emellan i anledning av att ägo gräns vid gränsbestämningsförrättning blivit bestämd till annan sträckning än den tidigare hävdade. I avseende å den ståndpunkt, rättspraxis intagit, må erinras om följande uttalande av lagberedningen i dess den 9 oktober 1909 avlämnade förslag till jordabalk (s. 237): Även om den, som genom dom i gränstvist ålades att avträda en äga till grannen, varken insett eller bort inse, att den omtvistade ägan rätteligen hörde till grannfastigheten, torde han icke kunna göra anspråk på ersättning för andra å den ifrågavarande ägan nedlagda kostnader än sådana, som kunde anses hava varit nödvändiga. Ej heller torde han, därför att han saknat kunskap om grannens bättre rätt, kunna undgå att utgiva avkastning, som fallit av ägan under den tid han innehaft densamma, och ersättning för den nytta, han eljest hämtat därav, — mot gottgörelse för kostnad för avkastningens vinnande samt underhållskostnad — ävensom ersättning för skada och minskning i ägans värde till följd av hans åtgärder eller vållande. Det ålåg nämligen en fastighetsägare att vid nyttjandet av sin fastighet iakttaga dess begränsning å marken, och han hade icke vid underlåtenhet därav något anspråk på att bedömas mindre strängt än en var annan, som gjorde intrång på en fastighets område.

I avseende å den senaste rättsutvecklingen må nämnas, att det vill förefalla, som om en viss förskjutning inträtt i riktning mot den uppfattningen, att ägaren av en fastighet äger tillgodonjuta avkastning av ägoområde, som enligt lagliga märken tillhör fastigheten, intill dess det blir genom lagakraftvunnen förrättning eller dom fastställt att området rätteligen tillhör grannfastigheten (se N. J. A. 1923 s. 136; jfr i samma ämne 1913 A. 406, 1915 s. 277 och 280, 1917 A. 174 och 1921 s. 382).

Det må anmärkas, att de ömsesidiga ersättningsanspråk, som kunna ifrågakomma, torde preskriberas enligt vanliga regler. Ersättning för avkastning och nytta läser därför ej kunna utdömas för längre tid än tio år före det anspråk på ersättning framställts, liksom anspråk på skadestånd och ersättning för nödig kostnad ej torde bifallas om de framställas senare än tio år efter vållandet eller kostnadens nedläggande.

1913 och
1925.

Frågan om ersättningar vid gränsreglering har av lantmäteristyrelsen berörts dels i det förut åberopade utlåtandet den 11 augusti 1913 över skifteslagstiftningskommitténs förslag, dels i skrivelse den 30 januari 1925 med

utredning angående beräkning vid skiftesförrättningar av ersättning mellan delägare för odling, hävd och minskad avkastning m. m. I förstnämnda utlåtande framhöll styrelsen i anledning av uttalanden av lantmätare i yttranden över kommitténs förslag, att svaret på frågan huruvida ersättning för odling och hävd och dylikt borde utgå vid gränsbestämningar torde bli beroende på prövning i varje särskilt fall, vid vilket förhållande någon bestämmelse i ämnet knappast torde vara erforderlig. I sistberörda skrivelse uttalade styrelsen däremot, under åberopande av lagberedningens nyssberörda uttalande, den meningen, att utrymme för likvidförfarande vid gränsbestämningsförrättningar knappast torde förefinnas.

Även i den förut omnämnda motionen nr 179 i första kammaren vid 1921 års riksdag i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om ägo gränser berördes frågan om ersättningar vid gränsreglering. I motionen hemställdes nämligen om sådan ändring i det vid riksdagen framlagda förslaget till lag om ägo gränser, att däri föreskrevs att vid rågångsreglering likvid skulle kunna förekomma liksom vid laga skifte. Motionärens förslag avstyrktes av utskottet, enär det syntes utskottet ej falla under en lag om ägo gränser utan under skifteslagstiftningen.

1921.

Det vid 1926 års riksdag framlagda förslaget till jorddelningslag upptog icke — lika litet som något av de tidigare i ämnet utarbetade förslagen — bestämmelser om ersättning i anledning av gränsbestämning. Frågan bragtes emellertid motionsledes under riksdagens prövning. I en inom första kammaren väckt motion, nr 236, hemställdes nämligen om införande i jorddelningslagen av en bestämmelse, att vad i lagen vore stadgat om ersättning vid laga skifte åt den, som miste skog eller mark, därå skogskulturråtgärder vidtagits, skulle i tillämpliga delar gälla även när vid bestämmande av rågång rågranne miste skog eller mark med vidtagna skogskulturråtgärder. Vidare hemställdes i en inom andra kammaren väckt motion, nr 361, om sådana ändringar i förslaget, att sakägare, som vid rågångsreglering eller liknande förrättning förlorade ståndsog, växtlig ungsog eller plantering eller mark, varå företagits skogskulturråtgärder, måtte på ansökan få prövat, om ersättning därför borde tilläggas honom, samt att i de fall, ersättning ansåges berättigad, förrättningsmännen måtte företaga därför erforderlig förrättning i likhet med vad som stadgats beträffande likvider som följd av laga skifte.

1926.

Det särskilda utskott, som hade att behandla förslaget till jorddelningslag, yttrade i anledning av nämnda motioner:

Utskottet funne i likhet med motionärerna, att möjlighet borde beredas sakägare att efter gränsreglering inom ett primärt skifteslag få talan om rätt till ersättning för mistad ståndsog prövat. Dylik ersättning kunde emellertid icke generellt tillerkännas sakägare, som genom gränsutstakning miste ståndsog. Någon allmän regel kunde ej givas, utan torde frågan få avgoras på sätt i varje fall prövades skäligt. Sådan prövning borde, enligt utskottets förmenande, efter ansökning och utan att förordnande meddelades ske vid särskild förättning; och torde därvid böra tillämpas samma regler som vid förrättning enligt 14 kap. 10 § i förslaget. Kunde vederbörande sakägare överenskomma om ersättning, ägde de att därom sluta förening, vilket följde av stadgandet i 14 kap. 13 §.

I anslutning till detta uttalande föreslog utskottet införande i 20 kap. jorddelningslagen av en ny paragraf med ordningsnummer 3 av följande lydelse: Har vid förrättning, som verkstälts för bestämmande och utmärkande av sådan fastighetsgräns, varom förmäles i 7 kap. 7 §. sakägare mistat ståndskog, växtlig ungskog eller plantering eller mark, varå företagits skogskulturåtgärd, äge han, sedan förrättningen blivit genom laga kraft ägande beslut fastställd, efter därom hos lantmätaren skriftligen gjord ansökan vid särskild förrättning få prövat, huruvida och i vad mån ersättning därför må tillerkännas honom. I fråga om sådan förrättning lände i tillämpliga delar till efterrättelse vad i denna lag stadgas om förrättning, som jämlikt 14 kap. 10 § hålles efter det laga skifte blivit fastställt; dock skola kostnaderna för förrättningen, i den händelse de icke böra stanna å sökanden ensam, fördelas efter vad i varje fall prövas skäligt.

Ingendera av riksdagens kamrar biträdde emellertid utskottets hemställan. Anledningen härtill var dock icke någon mot utskottets uppfattning avvikande mening om det sakligt berättigade i ett likvidförfarande utan tvekan, huruvida den av utskottet föreslagna paragrafen på ett i lagtekniskt hänseende tillfredsställande sätt löste frågan. I enlighet med denna sin ståndpunkt beslöt riksdagen i stället avlåta den inledningsvis berörda skrivelsen, nr 331, vari anhölls, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt utreda och för riksdagen framlägga förslag i det syfte motionen nr 361 avsåg.

Ägogräns-
sakkun-
nigas
förslag.

De ägogränssakkunniga, vilka i anledning av riksdagens skrivelse fingo i uppdrag att utreda frågan, anmodade rikets överlantmätare att efter distriktslantmätarnas hörande avgiva yttrande i ämnet. Därvid framhöll de sakkunniga, att det vore av stor betydelse att få uppgift på inträffade fall, där frånvaron av möjlighet att bereda likvidersättning kunde anses hava medfört oberättigad vinst å ena eller förlust å andra sidan samt att få kännedom om lantmäteritjänstemännens mening, huruvida icke anspråk på ersättning för odling och hävd kunde tänkas hava lika stort berättigande som ersättning för ståndskog och dylikt.

I de avgivna yttrandena råder så gott som fullständig enighet i fråga om behovet av bestämmelser om *skogslikvid*. Från ett stort antal län har uppgift lämnats å fall, där frånvaron av bestämmelser härom förmenats hava medfört oberättigad vinst och i motsvarande grad förlust. Behovet har helt naturligt understrukits starkare i yttrandena från Norrland och Dalarna än i yttrandena från övriga delar av landet. Vad däremot angår ersättning för *odling och hävd* har från många håll framhållits, att gränslinjerna inom inägorna i regel vore utmärkta å marken i jämförelsevis god överensstämmelse med kartorna och att behov av reglerande bestämmelser rörande ersättning för odling och hävd därför vore av jämförelsevis underordnad betydelse.

De ägogränssakkunniga intogo i sitt betänkande olika ståndpunkter i frågan.

Byråchefen Hamrin upptog i sitt förslag bestämmelser om ersättning såväl för skog som för odling och hävd. Enligt förslaget skulle ersättning, om och i den mån sådan med hänsyn till föreliggande omständigheter prövades skälig,

utgå till sakägare, som varit i god tro, där ändring skedde av rågång eller annan ägo gräns, som på marken hävdades i enlighet med rå eller rör eller andra märken, som av ålder ansetts utvisa gränsen, eller sådan den vid i laga ordning verkställd förrättning utmärkts eller eljest blivit till sitt läge å marken bestämd, och sakägare därvid avträdde äga i inrösningsjorden, varå verkstälts odling, grundförbättring eller dylikt, eller avträdde äga av värde på grund av användbarhet för särskilt ändamål eller ock miste stånds skog, växtlig ungskog eller plantering eller mark, varå företagits skogskulturåtgärder. I fråga om dylik ersättning skulle bestämmelserna i jorddelningslagen om ersättningar mellan skiftesdelägare i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Hovrättsrådet von Ehrenheim ansåg, att frågan om ersättningar mellan rågrannar vid gränsbestämning komme att förlora sin betydelse, om skifteslinjer för framtiden gjordes orubbliga till sitt läge på marken. Det vore nämligen enligt von Ehrenheims mening praktiskt taget nästan uteslutande vid förrättningar, avseende att bestämma skifteslinjer efter karta och handlingar, som förhållanden föreläge, vilka kunde motivera ersättningsskyldighet. I så fall bleve det fråga om bestämmelser om skyldighet att gälda ersättning endast i samband med preklusionsförfarandet. De betänkligheter, man möjligen med hänsyn till avsaknaden av motsvarande bestämmelser vid klander kunde hysa mot införande av bestämmelser om rätt till ersättning vid gränsbestämningar, torde göra sig särskilt gällande, därest det vore fråga om införande av dylika bestämmelser för ett mera begränsat behov.

Det inom justitiedepartementet upprättade utkastet till lag om ändringar i jorddelningslagen innehöll utförliga bestämmelser om skyldighet att utgiva avkastning eller ersättning vid förflyttning av ägo gräns. Om rågång eller annan ägo gräns bestämdes till annan sträckning än den tidigare hävdade, skulle sålunda den, som på grund därav nödgades avträda mark, ej vara skyldig utgiva avkastning, som han i god tro uppburit av marken; däremot skulle han redovisa den avkastning han uppburit efter det sammanträde för gränsens bestämmande blivit i behörig ordning kungjort eller han dessförinnan fått kunskap om att gränsen ej hävdades till sin rätta sträckning, liksom han skulle vara skyldig utgiva skadestånd, om marken efter samma tidpunkt skadats eller minskats i värde i följd av åtgärd eller vållande av honom. Den, som i följd av gränsens förflyttning vunne mark, skulle vara skyldig ersätta avträdaren dels alla nödvändiga kostnader denne nedlagt på marken utöver sedvanlig underhållskostnad — för vilken avträdaren ansetts erhålla ersättning genom den avkastning han uppburit —, dels även andra nyttiga kostnader, avträdaren i god tro nedlagt på marken, i den mån de komme tillträdaren till godo. Dessutom skulle denne, om å marken funnes mer än normal tillgång på växande skog, vara skyldig utgiva ersättning för den överskjutande skogstillgången (7 kap. 6 §). Om gränsen tillkommit vid laga delning, skulle sistnämnda ersättning kunna jämkas efter ty med hänsyn till förhållandena vid delningen med avseende å skogen funnes skäligt (7 kap. 11 §). Anspråk på utbekommande av avkastning eller ersättning skulle i regel framställas och prövas vid gräns-

Departement-
utkastet
1960.

bestämningsförrättningen (7 kap. 7 och 8 §§). De sålunda föreslagna stadgandena föranledde ändringar av huvudsakligen formell natur i åtskilliga bestämmelser i jorddelningslagen (3 kap. 14 §, 7 kap. 9 §, 19 kap. 27 §, 20 kap. 6 § samt 21 kap. 15, 19 och 41 §§).

I den vid lagutkastet fogade promemorian anfördes till motivering av bestämmelserna i huvudsak följande:

Frågan huruvida och i vilken omfattning ersättning i det ena eller det andra hänseendet borde utgå vid gränsreglering kunde icke lösas genom en hänvisning till gällande bestämmelser om likvider vid laga skifte. Grunden för likvider i sistnämnda fall vore den, att, då ett skifteslag skulle uppdelas mellan delägarna i detsamma, en var borde bekomma det värde, som efter delningsgrund belöpte å honom. Då emellertid graderingen icke kunde innebära en riktig jämförelse mellan de olika ägofigurerna i alla de hänseenden, som vore avgörande för deras inbördes värden, och det för övrigt med hänsyn till de olika fastigheternas bestånd för framtiden ej heller vore lämpligt att taga hänsyn till mera tillfälliga omständigheter vid graderingen, skedde denna med hänsyn tagen till jordens naturliga beskaffenhet, varefter olikheter i jordens hävd, i växande ståndsog m. m. utjämnades genom ersättningar delägarna emellan.

Ingen som helst anledning till dylik ersättning förefunnes vid reglering av rågång mellan byar eller därmed jämförlig fastighetsgräns. Någon ägogemenskap mellan rågrannarna hade ej existerat och därmed förfölle även frågan om likvider dem emellan i den mening, jorddelningslagen avsåge. Utröntes, att ett gränsområde rätteligen hörde till annan by än den, varunder detsamma hävdats, borde givetvis området med vad därtill hörde införlivas med den fastighet, till vilken det rätteligen hörde. Lika litet som det därvid hade någon betydelse, om området vore av bättre eller sämre beskaffenhet, lika litet hade det i och för sig någon betydelse om det hade högre eller lägre värde i andra avseenden såsom genom större eller mindre myckenhet därå växande skog eller genom sådant mervärde, som i 11 kap. 3 § jorddelningslagen omtalades.

De ersättningar, som kunde ifrågakomma vid reglering av rågång, vore av samma natur som de ersättningar, vilka utginge när fast egendom efter klander frånvunnes sin innehavare. I båda fallen avträdde en innehavare mark, som han med orätt besuttit. Skyldighet att utgiva ersättning måste i båda fallen grunda sig, i den mån fråga vore om ersättning till avträdaren, på av denne utförda arbeten eller nedlagda kostnader och, i den mån fråga vore om ersättning till tillträdaren, därpå att avträdaren uppburit avkastning eller eljest haft nytta av marken eller varit vållande till att marken skadats eller minskats i värde. Dessutom kunde, såsom av det följande skulle framgå, ifrågakomma ersättning till avträdaren för sparad avkastning av skog.

Enligt svensk rätt föreläge för närvarande en skillnad mellan klander och gränsreglering i fråga om skyldighet att utgiva ersättning, i det att vid klander god tro hos avträdaren hade en betydelse för ersättningsskyldigheten, som den ej hade vid gränsreglering. Då fast egendom efter klander frånvunnes innehavare därav, gällde regler motsvarande dem vid ändring av gräns endast för det fall att innehavaren varit i ond tro. Hade han däremot varit i god tro, när han åtkommit egendomen, vore han ej skyldig utgiva ersättning för avkastning och nytta för tiden innan han instämts i saken eller förut fått kunskap om den andres bättre rätt; han ägde då även rätt till ersättning för nyttiga kostnader i den mån egendomens värde blivit förhöjt genom dessa. Det kunde med fog sättas i fråga, huruvida det vore berättigat att göra en sådan åtskillnad mellan det fall, att någon utan rätt innehade en annans hela fastighet, och det fall, att han obehörigen innehade blott viss del därav. Det skäl, som av

lagberedningen åberopats till stöd för den antydda åtskillnaden eller att en fastighetsägare ålåg att vid utnyttjandet av sin fastighet iakttaga dess rätta begränsning å marken, syntes i varje fall icke äga tillämpning där gränsen utmärkts å marken vid laga lantmäteriförrättning. Men även eljest då en fastighetsägare i god tro innehaft och brukat mark, som sedan visat sig rätteligen höra till en angränsande fastighet, och han på grund därav nödgades avträda marken, syntes han, liksom avträdare i god tro vid klander, böra äga behålla i god tro uppburen avkastning ävensom erhålla ersättning för i god tro å marken nedlagda nyttiga kostnader i den mån markens värde genom dessa blivit förhöjt. På så sätt skulle avträdare av mark vid rågångsreglering erhålla ersättning bl. a. för kostnader, som han nedlagt för odling, skogsplantering eller andra skogskulturåtgärder, även om kostnaderna ej kunde betecknas såsom nödvändiga.

Det torde emellertid ej överensstämma med det allmänna rättsmedvetandets krav att giva avträdare av mark vid rågångsreglering ersättning endast i nu angivna fall. Han skulle då ej erhålla någon ersättning för ståndskog. Vad som anförts såväl i ovan berörda motioner vid 1926 års riksdag som i ett flertal till 1928 års sakkunniga avgivna yttranden gäve vid handen, att enligt allmän uppfattning den, som vid gränsreglering miste mark, borde åtminstone i viss utsträckning hava ersättning för ståndskog därå. Ut i sistberörda yttranden hade även från skilda håll inberättats fall, då jordägare vid gränsreglering frivilligt överenskommit om utgörande av ståndskogsersättning. Frågan om ersättning för växande skog vid gränsregleringar vore också av stor praktisk betydelse, då det just vore i skogsmark, som mera betydande förflyttningar av gränslinjer kunde visa sig påkallade. Det vore väl sant, att avträdare av mark vid reglering av rågång med orätt innehaft marken med vad därå funnes, men å andra sidan skulle han enligt de regler, som efter vad nyss anförts syntes böra gälla i fråga om utgivande av avkastning efter rågångsreglering, äga behålla värdet av den skog, han i god tro avverkat. Det syntes då hårt att, om han i stället för att avverka skogen sparat densamma, han skulle nödgas avträda skogen utan ersättning. Så långt som till att giva honom ersättning för all å marken befintlig ståndskog syntes man dock ej böra gå; det skulle vara allt för obilligt mot tillträdaren, som dock vore den rätta ägaren av marken. Man syntes lämpligen böra giva avträdaren rätt till ersättning för den skog, som till äventyrs funnes å marken utöver normal skogstillgång, varmed då menades ett tillfredsställande och å behöriga åldrar jämnt fördelat skogsbestånd.

Det nu sagda hade avsett det fall att mark frånginge fastighetsägare vid reglering av rågång i egentlig mening, d. v. s. gräns mellan primära skifteslag; men även vid reglering av andra fastighetsgränser syntes motsvarande regler böra gälla i fråga om utgivandet av ersättningar. Det syntes nämligen ej vara motiverat att en fastighetsägare, som nödgades vid gränsbestämning avträda ett område, skulle vara sämre ställd om gränsbestämningen avsett en skifteslinje eller annan sekundär gräns än om densamma avsett en rågång.

Det gemenskapsförhållande, vartill olika delägare i samma skifteslag stått eller stode till varandra, kunde emellertid medföra, att vid reglering av gränser, tillkomna vid laga delning, ersättningar även i andra hänseenden borde utgå. Vad tidigare nämnts därom, att något utrymme ej förefunnes för ett likvidförfarande i egentlig mening, avsåge nämligen reglering av rågångar mellan byar eller därmed jämförliga gränser. Vid gränsreglering inom by ställde sig förhållandet annorlunda; i den mån genom densamma rubbning skedde i fråga om förutsättningsarna för den likvid, som ägt rum vid tidigare skifte å byn, eller den överenskommelse om delning utan likvid, som därvid träffats mellan

skiftesdelägarna, inträdde också anledning att genom ersättning utjämna den uppkomna skillnaden.

Rent principiellt torde anledning till ersättning vid gränsreglering inom skifteslag kunna föreligga i alla de hänseenden, där vid skifte likvid kunde förekomma. I verkligheten torde emellertid icke något praktiskt behov av en så vidsträckt ersättningsprövning föreligga. I den mån karta och handlingar lagts till grund för likvid vid skifte, innebure icke en rättelse av en vid skiftet felaktigt gjord utstakning av skifteslinjerna någon rubbning av grunderna för likvidens beräkning, och i följd därav föranleddes ej heller någon ersättning i förevarande hänseende mellan jordägarna å ömse sidor om skifteslinjen. Först i den mån likviden grundats på förhållandena å marken sådana de iakttagits efter den felaktiga utstakningen, borde en rättelse av denna även föranleda rättelse av likviden eller med andra ord en ny likvid i anledning av gränsbestämningen.

Odlings-, hävde- och därmed likartade ersättningar beträffande inägojord torde så gott som alltid beräknas efter delägarnas arealer enligt karta och handlingar. Då härtill komme, att numera sällan inträffade några så betydande förflyttningar av gränslinjer inom inägojord, att därav skulle påkallas rättelse i tidigare likvid, även om denna hade beräknats efter de å marken utstakade felaktiga skifteslinjerna, torde frågan såvitt dylik jord anginge sakna praktisk betydelse och ett upptagande av ersättningsbestämmelser vara ägnat att utan tillgodoseende av verkligt sakligt intresse medföra en viss osäkerhet vid tillämpningen och ökade tvistigheter vid gränsbestämningar.

Annorlunda vore däremot förhållandet beträffande växande skog. De skogsmätningar, som låge till grund för skogslikviderna, skedde nämligen efter de å marken utstakade skifteslinjerna. I det fall att jordägare vid förnyad utstakning av skifteslinje finge avstå skogsmark med samma växande ståndskog, som inräknats i likviden vid skiftet, syntes någon anledning till tvekan ej böra förefinnas därom, att han borde erhålla ersättning för all den mistade ståndskogen, beräknad efter värdet vid tiden för den nya gränsbestämningen. Detsamma borde vara förhållandet, där någon likvid visserligen ej förekommit, men där uteblivandet hade sin orsak i den omständigheten, att delägarna förvissat sig om att värdet av ståndskogen å de utstakade skifteslotterna ungefär motsvarade vad å en var av delägarna bort belöpa efter delningsgrund. Annorlunda låge saken till, där likvid ej skett av den orsak, att den växande skogen ansetts vara av ungefär ensartad beskaffenhet samt på grund härav likvid icke ansetts behöfelig. I dylikt fall funnes ej grund till någon ersättning grannarna emellan för ståndskog i större utsträckning än vid reglering av rågång. De fall, där av senast angiven anledning vid skifte ej skett någon ståndskogslikvid, torde för längre tid sedan hava varit synnerligen vanliga, men torde numera så gott som aldrig förekomma.

Frågan huruvida ersättning för ståndskog skulle utgå även vid förflyttning av andra sekundära gränser än skifteslinjer bleve givetvis beroende av huruvida, när gränsens felaktiga sträckning utstakades, detta skett under sådana omständigheter, att ståndskogslikvid då kunnat äga rum. Detta torde icke vara fallet annat än då lägenhet eller därmed jämförligt område vid skifte förflyttats. De nya gränser, som därvid utlagts för lägenheten, borde i förevarande avseende jämföras med skifteslinjer.

Spörsmålet om ersättningar mellan rågrannar vid gränsreglering skulle icke, såsom hovrättsrådet von Ehrenheim gjort gällande, helt förlora sin betydelse därigenom, att skifteslinjer för framtiden gjordes orubbliga till sitt läge på marken. I de fall då tydliga gränsmärken ej funnes i behåll sedan äldre skifte, skulle nämligen skifteslinjer fortfarande bestämmas med ledning av

karta och skifteshandlingar, och i dessa fall skulle fortfarande kunna inträffa, att en skifteslinje bleve bestämd till annan sträckning än den tidigare hävdade. Även då å marken befintliga gränsmärken lades till grund för bestämmande av sträckningen av skifteslinje eller annan sekundär gräns, skulle det, liksom vid rågångar, kunna inträffa, att gränslinje bleve förflyttad i förhållande till den sträckning, i vilken den tidigare hävdats. Gränslinjer hävdades nämligen stundom ej i full överensstämmelse med de utsatta gränsmärkena. Slutligen skulle frågan om ersättning vid gränsregleringar komma att få stor betydelse vid regleringar av skifteslinjer och vissa andra gränser under den tid av tio år, som skulle förflyta innan dessas å marken utmärkta sträckning skulle anses såsom den rätta gränsen.

Fråga om ersättningar i anledning av att ägo gräns blivit bestämd till annan sträckning än den tidigare hävdade kunde uppstå även utan att gränsbestämningsförrättning enligt jorddelningslagens stadgande företoges. Att gräns hävdats till sträckning, som ej vore den rätta, kunde nämligen komma att fastslås även i gränstvist utan sammanhang med dylik förrättning. Regler om ersättningar i anledning av gränsbestämning, vilka infördes i jorddelningslagen, komme ej att bli omedelbart tillämpliga i fråga om rätt till ersättning vid dylika gränstvister, men torde böra analogt tillämpas även i dessa fall.

Då fråga om ersättning uppkomme i anledning av gränstvist utan sammanhang med gränsbestämningsförrättning enligt jorddelningslagen, måste ersättningsfrågan instämmas till allmän domstol. Detta gällde för närvarande även om ersättningsfråga uppkomme i samband med gränsbestämningsförrättning. Det kunde emellertid ifrågasättas, om icke frågor om ersättningar i anledning av gränslinjes förflyttning vid gränsbestämningsförrättning borde behandlas i samband med gränsbestämningen. Principiellt sett torde frågan om ersättning för avkastning, som avträdaren uppburit av den med orätt innehavda marken, eller för därå nedlagda kostnader liksom för skogstillgång i andra fall än då fråga vore om rättelse i en vid tidigare skifte verkställd ståndskogslikvid vara en från gränsbestämningen fristående fråga, vilken, i händelse överenskommelse ej träffats, borde genom stämning dragas under allmän domstols prövning, under det att däremot frågan om ersättning för ståndskog i sist berörda fall måhända borde behandlas på samma sätt som ståndskogslikvid i anledning av skifte. Vägande praktiska skäl talade emellertid för att ersättningsfrågor, som uppkomme i anledning av gränslinjes förflyttning vid gränsbestämningsförrättning, upptoges och prövades vid själva gränsbestämningsförrättningen i den mån detta vore möjligt. Med hänsyn därtill att ersättningar i olika avseenden kunde utgå mot varandra, borde lämpligen en samtidig prövning av dessa komma till stånd. Om så skedde, syntes framför allt kunna vinnas, att sakägarna genom förrättningsmännens bemedling och på grundval av därvid gjorda uppskattningar skulle i de flesta fall kunna utan rättegång enas i ersättningsfrågan; och där denna i allt fall måste avgöras av domstol, torde genom de av förrättningsmännen i samband med själva gränsutstakningen gjorda värderingar och prövningar utan nämnvärd kostnad för sakägarna vinnas bästa möjliga underlag för domstolens bedömande.

Samtliga ersättningsfrågor, som kunde uppstå i anledning av gränslinjes förflyttning vid gränsbestämningsförrättning, kunde dock ej upptagas till prövning vid förrättningen. Ersättning för avkastning och skadestånd skulle gäldas av den, som uppburit avkastningen eller vållat skadan (jfr lagberedningens förslag till jordabalk 1909 s. 241 o. 245). Vore denne en tidigare innehavare av den fastighet, marken frånginge, och därför icke sakägare vid gränsbestämningsförrättningen, måste ersättningsanspråk mot honom instämmas till allmän domstol. Däremot vore avträdare av mark berättigad till all ersättning för å

marken nedlagda kostnader även om dessa hade nedlagts redan av en tidigare innehavare av marken. Avträdaren hade vid förvärvet av fastigheten övertagit den tidigare innehavarens rätt till ersättning (jfr lagberedningens förslag till jordabalk 1909 s. 249).

Att likartade ersättningsfrågor på nu berört sätt komme att prövas i vissa fall av ägodelningsrätt och i andra fall av häradsrätt, torde ej böra väcka avgörande betänkligheter. Analoga fall förelåge redan enligt gällande rätt. Så t. ex. kunde tvist om äganderätt eller ständig besittningsrätt till jord, som i vanliga fall skulle prövas av allmän domstol, i vissa fall på grund av bestämmelserna i jorddelningslagen 3 kap. 12 § och 21 kap. 15 § komma att prövas av ägodelningsrätt.

Beträffande innehållet i övrigt av de föreslagna bestämmelserna finge ytterligare framhållas:

Önd tro hos avträdare av mark vid gränsbestämningsförrättning och därmed skyldighet att redovisa avkastning samt frånvaro av rätt till ersättning för andra kostnader än nödiga borde anses hava förelegat ej endast under tid, då avträdaren vetat eller bort veta att visst gränsområde hörde till grannfastighet, utan även under tid, då han endast haft kunskap om att den hävdade sträckningen av gränsen icke varit den rätta, men ej vetat hur gränsen rätteligen skulle gå. Sådan kunskap borde avträdaren anses hava bibringats senast då han kallats till gränsbestämningsförrättningen. Av praktiska skäl torde dock tidpunkten för kungörandet av sammanträdet för gränsens bestämmande böra vara avgörande. Då de personliga kallelserna sändes orekommenderade med posten, vore tidpunkten då avträdare mottagit dylik kallelse alltför svår att fastslå.

Därest avträdare vållat, att avkastningen under tid, för vilken han vore skyldig redovisa densamma, kommit att understiga, vad som skäligen bort vinnas av marken, borde han vara skyldig utgiva ersättning härför. Å andra sidan borde han vara berättigad till ersättning — utöver i förut berörda fall — för de kostnader han haft för vinnande av avkastning, som fölle först efter det marken frångått honom. Bestämmelser härom vore intagna i förslag till ny 6 § i 7 kap. jorddelningslagen.

Då gränsbestämning kunde företagas utan att alla rågrannar vore närvarande, erfordrades att förrättningsmännen, då skäl därtill vore, genom förnyad kallelse å utebliven sakägare lämnade honom tillfälle att framställa ersättningsanspråk eller ingå i svaromål på framställt anspråk.

Ersättningar borde i regel ej endast behandlas utan även bestämmas vid själva gränsbestämningsförrättningen. Dock torde i analogi med vad som stadgades i 14 kap. 10 § jorddelningslagen möjlighet böra givas att låta anstå med bestämmande av ersättning för skogstillgång till dess ägo gräns blivit slutligen bestämd. Bestämmandet av dylik ersättning kunde ibland erfordra ett betydande arbete, som ej borde vidtagas i onödan. Stadgande härom vore intaget i förslaget till ny 7 § i 7 kap. jorddelningslagen.

Vid gränsbestämning i samband med skifte torde särskild förrättning för bestämmande av ersättning för skogstillgång alltid komma att hållas under skiftet, och någon bestämmelse om kostnaderna för dylik förrättning erfordrades därför ej. Vid gränsbestämning i samband med avstyckning och såsom särskild förrättning skulle däremot särskild förrättning för bestämmande av skogsersättning i regel komma att hållas efter huvudförrättningens avslutande. I anledning härav erfordrades tillägg till 19 kap. 27 § och 20 kap. 6 § jorddelningslagen med bestämmelser om kostnaderna för den särskilda förrättningen i dessa fall.

Ersättningar torde i regel böra bestämmas i penningar att betalas på en

gång. Endast i fråga om ersättning för skogstillgång borde möjlighet stadgas att bestämma avbetalningar under viss tid samt ersättning i naturaförmåner. Hänvisning till 14 kap. 9 § jorddelningslagen hade därför intagits i förslag till ny 8 § i 7 kap. samma lag.

I bestämmelserna om utgivande av protokoll och anförande av besvär vid gränsbestämningsförrättning erfordrades mindre ändringar, liksom i stadgandet i 3 kap. 14 § jorddelningslagen om de frågor, som skulle behandlas under laga skifte. Särskild förrättning för bestämmande av ersättning för skogstillgång torde böra betraktas såsom jorddelningsförrättning och särskilt fastställas.

Av de över departementsutkastet hörda har ingen haft något att erinra mot införande i och för sig i lagstiftningen av bestämmelser om rätt att vid gränsbestämning behålla avkastning och erhålla ersättning, såvitt ej gällde växande skog. Däremot hava anmärkningar framställts mot att prövningen av ersättningsfrågan uppdragits åt förrättningsmännen och ej överlåtits till domstol. Till frågan om ersättning för växande skog hava myndigheterna intagit olika ståndpunkter.

**Yttranden
över departementsutkastet.**

I avseende å ersättningsfrågans prövning har länsstyrelsen i Malmöhus län funnit övervägande skäl tala för att fråga om ersättning i anledning av gränsreglering borde tillhöra allmän domstols avgörande även för det fall, att frågan uppkomme i samband med gränsbestämningsförrättning. En dylik lösning syntes dock länsstyrelsen icke utesluta, att det kunde finnas lämpligt stadga, att anspråk på ersättning i anledning av gränsreglering vid gränsbestämningsförrättning skulle framställas innan förrättningen avslutades, samt att förrättningsmännen skulle hava att i anledning av anspråket verkställa utredning och undersökning i särskilda avseenden. Först om överenskommelse mellan sakägarna ej vunnos, borde anspråket enligt länsstyrelsens mening instämmas till domstol inom viss tid vid äventyr av talans förlust. Till stöd för denna sin ståndpunkt har länsstyrelsen i huvudsak anfört:

Ersättningsfrågans prövning. Avkastning och ersättning utom för skog.

Länsstyrelsen i Malmöhus län.

Vad anginge sättet för avgörande av ersättningsfråga, som uppkomme i samband med gränsbestämningsförrättning, syntes det länsstyrelsen tveksamt, huruvida promemorians förslag borde oförändrat genomföras. Bortsett från det fall, att fråga vore om rättelse i en vid tidigare skifte verkställd likvid, syntes det icke föreligga någon principiell olikhet, som borde föranleda, att ersättningsfråga, uppkommen i anledning av gränstvist utan sammanhang med gränsbestämningsförrättning, skulle avgöras av domstol, medan sådan fråga, uppkommen i anledning av gränsreglering vid förrättning för bestämmande av rågång, skulle behandlas såsom en förrättningsfråga, beroende av förrättningsmännens avgörande. Det vore visserligen riktigt — såsom i promemorian påvisades — att betydande praktiska fördelar vunnos därigenom, att förrättningsmännen i samband med själva gränsutstakningen kunde genom värderingar och prövningar vinna utredning i vissa avseenden till grund för ersättningsfrågans bedömande, men häremot stode, att det syntes tivelaktigt, huruvida det vore möjligt att enbart på grundval av utredning, som kunde vinnas vid en förrättning av förevarande slag, träffa ett avgörande enligt de föreslagna materiella reglerna för ersättnings utgående. Vid förrättningen torde sålunda svårigen, då tvist därom föreläge, kunna åvägabringas en fullt bindande utredning rörande tidpunkten, då den, som skulle avträda mark, fått kunskap om

att rågången icke hävdats till sin rätta sträckning. Frågor om ond eller god tro lämpade sig knappast för avgörande vid en lantmäteriförrättning. Inför domstol kunde härutinnan genom vittnesförhör förebringas utredning av mera bindande natur. Härtill komme, att det torde vara anledning förutsätta, att juridisk insikt erfordrades för ett riktigt bedömande av ersättningsfrågan. Påpekade borde också, att fall kvarstode, då ersättningsfråga, uppkommen i sammanhang med gränsbestämningsförrättning, icke kunde avgöras såsom en förrättningsfråga. Detta inträffade — såsom i promemorian omförmälades — då den, som skulle utgiva ersättning för avkastning och skadestånd, vore en tidigare innehavare av den fastighet, marken frånginge. En oegentlighet innebure detta såtillvida, som de materiella förutsättningarna för ersättnings utgående vore desamma, vare sig den ersättningsskyldige vore sakägare eller icke, varför det syntes naturligt, att ersättningsfrågan i båda fallen bleve behandlad i enahanda ordning, nämligen vid domstol.

Kammarkollegiet.

Kammarkollegiet har likaledes ställt sig tveksamt till bestämmelsen, att förrättningsmännen skulle meddela beslut, som förutsatte prövning av frågor om god tro, ehuru de icke vore i tillfälle att upptaga edfästa vittnesmål. Därutöver har kammarkollegiet i huvudfrågan, utom såvitt angår ersättning för växande skog, varom mera i det följande, anført:

Promemorian innebure, att reglerna om godtrosförvärv i viss begränsad omfattning gjordes tillämpliga å fast egendom. Redan tidigare hade dessa regler genom, bland annat, den tjuguariga hävden i viss mån vunnit insteg på detta rättsområde. I den mån den fasta egendomen i allt större omfattning bleve föremål för ekonomiska transaktioner, framträdde kraven på rättssäkerhet i fastighetshandeln starkare, och detta kunde ej undgå att påverka rättsmedvetandet. Utvecklingen torde redan hava fortskridit så långt, att det väl i allmänhet för lekmannen förefölle orättvist, att den ene av två grannar, som båda nyligen köpt och betalt sina fastigheter i tro, att dessa omfattade de områden, som hävdades till dem, skulle vara skyldig att avstå en del av sin hävdade fastighet till grannen, blott emedan denne upptäckt, att gränsen tidigare bestämts till annan sträckning än den hävdade.

Emellertid torde tiden ännu icke vara mogen att helt frånga de nedärvda rättsreglerna på detta område, utan syntes det vara lämpligare att, allteftersom den nyare rättsuppfattningen vunne i utbredning och intensitet, genomföra partiella reformer. Såsom sådana uppfattade kollegiet de i promemorian framförda förslagen.

Mot förslaget att göra de vid klandertalan gällande reglerna om godtrosförvärv till fastighets avkastning tillämpliga även vid gränstvist, under vilket begrepp man väl finge innefatta även så kallad parcelltvist, hade kollegiet intet att erinra. Egentligen rörde det sig ju här om godtrosförvärv till lös egendom. Besläktade med dessa regler vore de föreslagna stadgandena om ersättning för nödig och nyttig förbättring. Icke heller mot dem hade kollegiet någon erinran att framställa.

Lantmäteristyrelsen.

Lantmäteristyrelsen har funnit det till fullo ådagalagt, att ett verkligt behov föreläge att få genom lag reglerat, om och i vad mån den, som vid gränsbestämning förlorat mark, ägde rätt till ersättning i olika avseenden av den vinnande parten. Styrelsen har jämväl ansett det lämpligast, att, såsom i departementsutkastet föreslagits, framställda anspråk på ersättning prövades vid gränsbestämningsförrättningen eller, där så funnes lämpligt, vid särskild förrättning efter det gränsbestämningen blivit fastställd. Styrelsen har

ej heller haft något att erinra mot den princip, som kommit till uttryck i de föreslagna stadgandena i 7 kap. 6 § jorddelningslagen, nämligen att grunda dessa, utom såvitt anginge ersättning för ståndsskog, på de rättsregler, som nu tillämpades vid klander å åtkomst till fast egendom i det fall att den tappande parten varit i god tro. Styrelsen har nämligen funnit det riktigt, att den, som hävdat sin fastighet i enlighet med rå och rör eller i vederbörlig ordning verkställd utstakning, ansåges hava varit i god tro. Enligt nämnda regler torde alla uppkommande frågor angående ersättning för markförbättring, odling och hävd, skogskulturråtgärder m. m. i allmänhet kunna på ett tillfredsställande sätt lösas.

I fråga om biträde av gode män vid bestämmande av ersättningar vid gränsbestämning i samband med avstyckning föreslår lantmäteristyrelsen, att biträde av gode män skulle vara obligatoriskt, därest vid dylik gränsbestämning framställts anspråk på ersättning i något av de avseenden, som avsåges i 7 kap. 6 § i utkastet, och överenskommelse mellan sakägarna ej kunnat träffas.

I fråga om bestämmelserna angående ersättning för skog i anledning av gränsbestämning hava flera myndigheter framställt erinringar.

Sålunda hava två länsstyrelser — i Jämtlands och Norrbottens län — funnit de föreslagna bestämmelserna otillfredsställande.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser, att man vore nödsakad godtaga saluvärdet som grund för bestämmande av ersättning för skog, och att man borde nöja sig med en enklare regel av ungefärligt innehåll, att den, som vunnit skogsbestånd av väsentligt större värde än det han miste, skulle utgöra skälig ersättning för det överskjutande värdet. Länsstyrelsen anför sålunda bland annat:

*Ersättning
för växande
skog.
Länsstyrel-
serna.*

Ett skogsbestånd på ett område av den begränsade storlek, varom här kunde bli fråga, torde så gott som aldrig vara 'jämnt fördelat å behöriga åldrar'. I modern skogsskötsel torde väl snarare åsyftas att på ett visst skogsskifte erhålla bestånd med icke alltför stor åldersskillnad, så att beståndet med fördel kunde skördas i sin helhet på en gång, varefter återväxt finge ombesörjas. Med den föreslagna formuleringen skulle möjligen till och med överflyttning av ett ogallrat skogsbestånd till en granne, som underkastat sitt skifte en skogsvårdande gallring, kunna föranleda ersättning. Först och främst uppstode frågan, huruvida saluvärdet skulle läggas till grund för ersättningens beräkning. Så vitt länsstyrelsen kunde finna, måste detta bli fallet i likhet med vad som skedde enligt 14 kap. jorddelningslagen. Därtill komme, att begreppet normalskog måste få olika innebörd i olika delar av landet. Begreppet syntes således icke vara användbart. Ätminstone torde det förutsätta föreskrifter angående 'normalskogens' beskaffenhet inom olika områden.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser stadgandet om ersättning för växande skog i praktiken bliva mycket svårt att tillämpa och om möjligt böra erhålla en sådan avfattning, att det icke lämnar rum för en mer eller mindre godtycklig tillämpning.

Överlantmä-
tarna.

Av överlantmätarna har den i *Södermanlands* län funnit den föreslagna grunden för beräkning av ersättning för skog alltför teoretisk samt ifrågasatt, huruvida det icke vore ändamålsenligare med en bestämmelse därom, att den, som uppenbarligen sparat ståndskog å den frånträdde marken, vore berättigad till ersättning därför. Överlantmätaren i *Kopparbergs* län har ansett normalskogens beräkning kräva ett alltför omständligt förfarande och föreslår stadgande, att ersättning må utgå för 'avverkningsbar skog'. Överlantmätaren i *Jämtlands* län har — under framhållande att i flertalet fall den, som vid gränsbestämning förlorat skogbeväxt mark, icke komme att få någon ersättning för mistad ståndskog, om sådan skulle utgå endast för vad som överstege normalskogsbeståndet, — funnit det föreslagna likvidförfarandet otillfredsställande och därjämte mycket omständligt samt i stället föreslagit en fri prövningsrätt för förrättningsmännen, dock att ersättningen ej skulle i något fall få bestämmas till högre belopp än halva värdet av den ståndskog, som funnes å den avträdde marken. Samma synpunkter hava framförts av överlantmätaren i *Västernorrlands* län.

Lantmäteri-
styrelsen.

Lantmäteristyrelsen anser, att avträdare av ett skogbeväxt område bör erhålla full ersättning för den å området befintliga skogen, samt anför till stöd härför:

För att ersättning för mistad skog skulle kunna utgå vid förflyttning av ägo gräns hade tillskapats en ny rättsgrund genom stadgandet om rätt till ersättning för skogstillgång, som överstege den normala. Vidare hade såsom en andra rättsgrund åberopats den självständiga rätt till skogen, som måste anses tillkomma den, som vid laga skifte bekommit skog inom sin ägolott. Styrelsen ville icke förneka, att genom de sålunda föreslagna stadgandena de mest skriande orättvisorna skulle bliva undanröjda. Fråga vore emellertid om man härmed kommit till en för den allmänna rättskänslan tillfredsställande, praktisk lösning av problemet. Verkställda beräkningar utvisade, att den befintliga växande skogen icke inom något av de tjugu län beräkningarna omfattade uppnådde normalskogsvärdet. Man torde därav kunna draga den slutsatsen, att i flertalet fall den, som vid gränsbestämning förlorade skogbeväxt mark, icke komme att få någon ersättning för mistad skog, om sådan skulle utgå endast för vad som överstege normalskogsbeståndet. Att den föreslagna likvidmetoden skulle komma att ställa sig ganska omständlig i praktiken torde knappast kunna förnekas. Gången av arbetet bleve följande: 1) Inmätning på marken och inläggande på karta av gränser mellan områden av ur skogsbrukssynpunkt olika värde; 2) bonitering av varje ägofigur samt åsättande av visst pris per hektar för de olika boniteterna; 3) arealuträkning av ägofigurerna; 4) beräkning av värdet av varje ägofigur enligt den åsatta boniteten; 5) beräkning av normalskogsbeståndets värde å varje ägofigur samt å hela det avträdde området; 6) stamräkning av den befintliga ståndskogen samt värdering av ungskogen inom samma område; 7) beräkning av den befintliga ståndskogens värde. Möjligt vore att man vid förslagens uppgörande tänkt sig, att en mera slumpvis verkställd värdering skulle ligga till grund för förrättningsmännens avgörande. Men därmed vore man inne på en väg, där alltför stort utrymme lämnades åt den subjektiva uppfattningen. Det vore alltså tydligt, att det ställde sig ganska besvärligt att utröna, huruvida den i 7 kap. 6 § fjärde stycket stadgade förutsättningen för skogsersättning föreläge, och det ville därför synas som om det redan av denna anledning vore önskvärt, att en annan, mera omedelbart tillgänglig grund för ersättnings-

frågans bedömande kunde utfinnas. Därtill komme att den allmänna rättskänslan ej torde finna sig tillfredsställd med de ersättningar, som enligt den föreslagna grunden skulle komma att utgå, enär därigenom endast mycket ofullständigt skulle rådås bot för de stora orättvisor, mot vilka samma rättskänsla så kraftigt reagerat, att vid verkställda förrättningar den vinnande parten i några fall frivilligt förbundit sig att betala skogen inom det område, han genom gränsbestämningar vunnit. Vad därefter anginge stadgandet i 7 kap. 11 § tredje stycket så torde det ofta ställa sig mycket svårt att tillämpa detsamma, då därför fordrades en uppskattning av åldern på de träd, som växte på den avträdda marken. Det torde också kunna ifrågasättas, om det vore så mycket bevänt med den rättvisa, man på denna väg eftersträfvade. I själva verket torde den tvivelaktiga rättsgrund, varpå stadgandet vore byggt, för jordägarna förlorat all aktualitet, då någon längre tid förflutit sedan skiftet ägt rum. För sin del ansågo lantmäteristyrelsen, att om, såsom det remitterade lagutkastet förutsatte, avträddaren av ett kalavverkat område icke kunde åläggas utgiva ersättning för den avverkade skogen, någon rättvisa ej kunde uppnås utan att steget toges fullt ut sålunda, att avträddaren av ett skog-beväxt område tillerkändes full ersättning för den å området befintliga skogen, där ej särskilda förhållanden föranledde till att ersättningen borde jämkas nedåt. Styrelsen förmenade, att det allmänna rättsmedvetandets krav bäst tillfredsställdes, om den, som under en lång följd av år med ofta avsevärda kostnader vårdat sin skog, på detta sätt tillförsäkrades vinsten av sitt arbete. Härigenom skulle vinnas en fast och enkel grund för ersättningsberäkningen, vilken vore tillämplig vid flyttning av fastighetsgränser av alla slag. Särskilt värdefullt vore ett sådant stadgande vid bestämmande av skogser-sättningar, som bleve en följd av rågångsrevisioner, konstruerade på sätt styrelsen föreslagit. Frågan om skogser-sättningarna skulle då, såväl beträffande områden, vilka bytt ägare till följd av gränsbestämning, som beträffande områden, vilka ingått i omskifte, kunna behandlas i ett sammanhang och efter samma grund som vid laga skifte, d. v. s. varje fastighet skulle föras till godo skogen å det område, den avträtt, och till last skogen å det område, den tillträtt.

Kammarkollegiet har hemställt om omredigering av bestämmelserna om er- *Kammarkollegiet.*
sättning för ståndskog samt därvid yttrat:

Förslaget om ståndskogser-sättning vid gränstvist innebure en nyhet av principiell räckvidd, i det att man här hade att göra med godtrosvörvärv till ett tillbehör till fast egendom, vilket självt vore att betrakta såsom fast egendom. I jämförelse med ersättningen för nödig och nyttig kostnad, vilken också skulle kunna konstrueras såsom grundad på ett godtrosvörvärv till det genom kostnaden åstadkomna värdet, företedde ståndskogser-sättningen den olikheten, att densamma inneslöte ersättning även för värdeökning, som översköte den använda kostnaden. Den nya regeln motiverades i promemorian blott genom en hänvisning till rättsmedvetandet. Dess sammanhang med övriga godtrosvörvärv syntes ej vara undersökt. Man saknade också utredning av frågan, huruvida icke konsekvensen fordrade, att en liknande anordning genomfördes på näraliggande rättsområden. Följderna härav visade sig i förslaget. Man kunde nämligen fråga sig, varför endast vad som översköte normalt skogsbestånd skulle ersättas; huruvida denna begränsning vore fast förankrad i rättsmedvetandet; om icke godtrosvörvärvet borde omfatta all ståndskog eller begränsning ske på det sätt, att endast den värdeökning ersattes, vilken uppkommit under det orättmätiga innehavet; huruvida icke den vid godtrosvörvärv av lösöre förekommande fordringen på rättstittel av viss art borde få någon motsvarighet; huruvida sålunda det vore rättvist, att god-

troende arvinge till den, som i ond tro intagit sin grannes mark, skulle erhålla ersättning för därå befintlig skog, samt slutligen varför de föreslagna reglerna icke borde gälla också vid klandertalan. Även ur rent praktisk rättstillämpningssynpunkt syntes regeln om ersättningens begränsande till allenast överskottet över normal skogstillgång erbjuda svårigheter.

Domänstyrelsen.

Domänstyrelsen har avstyrkt förslaget om ersättning för skog vid gränsreglering samt anfört:

Domänstyrelsen ansåge, att överhuvud taget stor tvekan föreläge beträffande det rättmätiga i principen om avträdares rätt till ersättning för växande skog. Den omständigheten, att en fastighetsägare, låt vara i god tro, innehaft en annans egendom kunde, enligt styrelsens mening, icke berättiga till ersättning med undantag för de fall, då därvid nedlagts kostnader utöver det normala (6 § tredje stycket i departementsutkastet). Själva innehavet av dylik växande skog syntes sålunda, enligt styrelsens mening, ej berättiga till ersättning.

Föreskriften i 6 § fjärde stycket angående ersättning för ståndsskog utöver normal skogstillgång, finge, även om ersättning skulle ifrågakomma, knappast anses kunna direkt härledas ur motiveringen. Denna torde hävda att överhuvud taget *besparad* skogsavkastning borde ersättas. Den föreslagna bestämmelsen om ersättning i förhållande till normal skogstillgång komme emellertid att verka därhän, att en avträdare, som på sin tid mottagit ett skogsområde med mycket låg skogstillgång men sedan 'i stället för att avverka skogen sparat densamma' och låtit den avsevärt tillväxa utan att skogen det oaktat vid gränsreglering hunnit få normal virkestillgång, finge sämre rätt än den, som mottagit ett redan från början långt större virkesförråd än normalt, njutit dess avkastning, samt lämnat skogen ifrån sig med mindre förråd än då han tillträdde densamma. Denne senare skulle nämligen enligt förslaget erhålla viss ersättning, om förrådet ej nedbringats under det normala. Allmänna rättsmedvetandet, som i motiveringen åberopats som stöd för lagföreskrifternas utformning i detta och vissa andra avseenden, torde i betraktande av nyssgjorda exemplifiering, knappast kunna åtnöjas med att låta enbart förekomsten av normal skogstillgång eller ej vara avgörande för, huruvida ersättning för avträdd ståndsskog borde lämnas. Utan tvivel vore det i nyssberörda fall mest överensstämmande med lagförslagens syfte, att den förstnämnda avträdaren berättigades till ersättning men ej den sistnämnda.

Möjligen kunde för utformande av bestämmelsen, därest en ersättning ansåges skola ifrågakomma, förtjäna beaktande de i viss mån likartade förhållanden, som föreläge vid den kommunala inkomstbeskattningen rörande avyttring av skog i samband med avyttring av marken (22 §) i de fall, beskattning skedde med det belopp av köpeskillingen för skogen, som belöpte på virkesförrådet utöver ingående virkesförråd. Eventuell ersättning skulle kunna bestämmas på analogt sätt. Ett uppskattningsvärde å skogen fastställdes, varvid givetvis kännedom erhöles om virkesförrådet. Ur tillgängliga eller sannolika uppgifter om avverkning och tillväxt (den senare med ledning av fastighetstaxeringens värdefaktorer) bestämdes virkesförrådet vid den tidpunkt, efter vilken avträdaren kunde ha anspråk på ersättning. I de fall då sistnämnda virkesförråd vore lägre än förrådet vid tiden för gränsregleringen skulle avträdaren vara berättigad till ersättning med så stor del av uppskattningsvärdet å förrådet, som kunde beräknas belöpa på den uppkomna ökningen av detsamma. (Ersättningen skulle alltså beräknas analogt med den beskattningsbara tillväxten vid skogsförsäljning, avdragsberäkning enligt alternativ 1 å deklarationsbilaga, form. nr 5.)

Enligt dessa ersättningsgrunder skulle möjligen 6 § fjärde stycket kunna

formuleras ungefär sålunda: 'Kan den, som marken frångår, visa, att växande skog besparats under den tid han utnyttjat marken, vare den som marken vinner, skyldig att härför utgiva ersättning med däremot svarande del av ståndskogens uppskattningsvärde'. Vid ett eventuellt dylikt stadgande borde måhända anmärkas, att den i 6 § tredje stycket omnämnda ersättningen för nedlagda kostnader å marken givetvis icke borde avse skogsodling å område, som avverkats under den tid avträdaren innehafte marken.

Om således mer än normal skogstillgång å ett tvistigt område icke i och för sig borde vara bestämmande för huruvida ersättning skulle utgå, torde det även med här ovan förslagsvis anförda grunder vara svårt att vid gränsregleringar ernå goda uppskattningsresultat. Möjligen skulle ersättningsfrågan, då det gällde *större* tvistiga områden, finna en jämförelsevis god lösning efter nämnda grunder. Dock kunde väl förutsättas, att av gränsregleringar i många fall berördes relativt *små* skogsområden. Det skulle alldeles särskilt för dessa bli förenat med stora vanskligheter att avgöra, huruvida skog besparats, därest avverknings- och tillväxtförhållanden endast kunde klarläggas för *hela* den fastighet, från vilken visst område skulle avstås. (Möjligen skulle det av styrelsen ifrågasatta lagstadgandet med bevisningsskyldighet i ersättningsfrågan för avträdaren kunna eliminera åtskilliga svårigheter vid de uppskattningsförrättningar, som kunde ifrågakomma.) Även om en teoretiskt godtagbar ersättningsgrund skulle finnas, syntes alltså knappast en sådan hålla vid praktisk tillämpning. Det kunde även förtjäna uppmärksammas, att bestämmelserna i den av styrelsen åberopade 22 § kommunalskattelagen, jämlikt uttalanden vid 1928 års riksdag, torde få betraktas vara mer eller mindre provisoriska.

Under sådana omständigheter och med hänsyn till vad styrelsen tidigare anfört beträffande avträdarens rätt till ersättning för ståndskog överhuvud taget, syntes som om stadgande om dylik ersättning borde utgå ur lagtexten.

Frågan om ersättning rågrannar emellan i anledning av att ägo gräns blivit bestämd till annan sträckning än den tidigare hävdade har vid olika tillfällen varit föremål för övervägande. Den av riksdagen år 1926 i samband med antagandet av ny jorddelningslag gjorda begäran om utredning och förslag i ämnet avser allenast, såsom framgår av det föregående, ersättning för växande skog och för mark, varå företagits skogskulturråtgärder. Härmed har riksdagen tydligen åsyftat att träffa de enligt dess mening praktiskt viktigaste fallen, och de yttranden i frågan, som de ägo gränssakkunniga låtit införskaffa, hava visat, att något behov av reglerande bestämmelser utöver vad av riksdagen ifrågasatts knappast kan anses föreligga. Medan sålunda i dessa yttranden en nära nog fullständig enighet råder angående angelägenheten av regler om skogslikvid vid gränsbestämning, har frågan om ersättning i andra avseenden allmänt förklarats vara av underordnad betydelse. Anledningen till att så funnits vara förhållandet ligger i öppen dag. Den bristande överensstämmelse mellan karta och mark i avseende å ägo gränssers sträckning, som enligt vad jag förut berört råder i stora delar av landet, föreligger så gott som uteslutande i fråga om skogsmark, medan gränslinjerna för inägor i regel äro utmärkta i god överensstämmelse med kartorna. Rubbning i gränsernas sträckning torde således i stort sett kunna förekomma allenast beträffande gränslinjer i skog. Härtill kommer, att ersättning för skog ofta kan uppgå till stora belopp, under det att rätt till ersättning

Departementschefen.

i andra fall, där sådan kan ifrågakomma, sällan har någon större ekonomisk betydelse.

Jag finner således icke av behovet påkallat att, såsom en av de ägo gräns-sakkunniga föreslagit och jämväl i departementsutkastet ifrågasatts, bestämmelser meddelas i syfte att reglera, huruvida och i vilken utsträckning avträdare av mark må vid gränsbestämning äga behålla uppburen avkastning och erhålla ersättning för nödiga och nyttiga kostnader samt vara skyldig utgiva skadestånd. Vissa lämplighetsskäl tala ock emot en sålunda utvidgad lagstiftning. Härvid syftar jag i främsta rummet på den omständigheten, att gällande lag lämnar utan närmare reglering dessa frågor för det fall, att fast egendom efter klander återvinnes av rätt ägare. Nu nämnda vid gränsbestämning och vid klander uppkommande spörsmål hava emellertid det nära samband med varandra, att de icke böra lösas var för sig. Intill dess en reglering i lagstiftningen av bådaddera finnes böra ske, lär det vara lämpligast att alltjämt i såväl ena som andra fallet överlåta åt rättstillämpningen att träffa avgörande.

Mot utkastet framställda erinringar visa ock det mindre lämpliga i att rätten till avkastning och till ersättning för nedlagd kostnad i anledning av gränsbestämning regleras i jorddelningslagstiftningen. Det har sålunda framhållits, att denna rätt är beroende av tillvaron av god tro och att för fastställande av dylik ävensom för prövning av frågan i övrigt ofta kräves vittnesbevisning. Ersättningsfrågor av nu nämnd natur hava därför ansetts icke lämpligen böra prövas av förrättningsmän utan fasthellre böra överlåtas åt domstols avgörande. För denna uppfattning har även synts tala, att, då den, som skulle hava att utgiva ersättning för avkastning och skada, vore en tidigare innehavare av den fastighet, marken frånginge, och förty icke sakägare, frågan icke kunde avgöras såsom en förrättningsfråga.

Med hänsyn till vad jag sålunda anført är jag icke beredd att nu föreslå fullständiga bestämmelser om ersättning rågrannar emellan vid gränsbestämning. Däremot har jag funnit det önskvärt, att särskilda regler om ersättning för växande skog meddelas. Nyss berörda invändningar drabba icke en därtill begränsad lagstiftning. Ersättning för skog kan ej ifrågakomma vid klander. Bestämmandet av sådan ersättning kräver icke vittnesbevisning utan i huvudsak allenast ett uppskattande av värdet av ett vid gränsbestämningstillfället å marken befintligt skogsbestånd, en uppgift, för vilken förrättningsmännen uppenbarligen äro väl lämpade. Den i ärendet föreliggande utredningen har bibragt mig den övertygelsen, att det skulle stå väl samman med den allmänna rättsuppfattningen, att jordägare, som i anledning av gränsbestämning mister mark, varå finnes växande skog, i allmänhet erhåller ersättning för denna. Befogenheten av en dylik rätt framträder särskilt påfallande, då jordägare vid samtidigt rättande av ett flertal skifteslinjer, i fråga om vilka en allmän förskjutning skett, får sitt ägoområde endast förflyttat och sålunda avstår och erhåller mark i samma proportion. Uppenbarligen bör jordägaren i dylikt fall ej göra någon förlust på förflyttningen, vilken närmast ter sig som ett omskifte. Avstår han sålunda å ena sidan av sitt skifte exempelvis

skogbevuxen mark och erhåller i utbyte samma areal kalavverkad å skiftets andra sida, synes det mig klart, att han bör vara berättigad till ersättning för den växande skogen å det område han avträder. Men någon avgörande skillnad synes knappast föreligga mellan nämnda fall och det, då jordägare till följd av felaktig gränsutstakning nödgas avstå mark utan att i dess ställe äga rätt till motsvarande areal å annat håll. Väl må det vara riktigt, såsom lagberedningen på sin tid framhållit, att en jordägare vid nyttjandet av sin fastighet skall iakttaga dess begränsning å marken och förty icke hava anspråk på att vid underlåtenhet härav bedömas mindre strängt än envar annan, som gör intrång på en fastighets område. Men enligt min mening måste en jordägare anses hava fyllt de krav, som skäligen kunna ställas å honom, därest han hävdar sin fastighet i enlighet med en vid laga förrättning verkställd utmärkning av gränserna. I allt fall lærer en annan uppfattning svårligen låta sig förena med den ståndpunkt, som jag i det föregående intagit till frågan om gränsmärkenas betydelse och i enlighet med vilken jag föreslagit, att för framtiden sträckningen å marken skall hava vitsord framför kartans visning. Vinner detta förslag godkännande och den däri stadgade preklusionstiden går till ända, utan att tvist yppas om gräns sträckning, kommer fastighetsägaren att få behålla både skog och mark, även om marken enligt kartan icke tillkommer honom. Frågan gäller alltså allenast, huru det bör förfaras, därest fastighetsägaren under preklusionstiden nödgas att frånträda mark på grund av att gräns rättas till överensstämmelse med karta. För dylikt fall låter det sig visserligen säga, att likaväl som fastighetsägaren utan ersättning skall lämna från sig den enligt kartan med orätt innehavda marken, likaväl bör han icke vara berättigad till ersättning för den därå växande skogen. Enligt vad framgår av de över utkastet avgivna yttrandena synes det emellertid vara en allmän mening, att hänsynen till den, som måhända under en lång följd av år hävdad en fastighet i enlighet med lagligen utsatta märken, kräver, att han erhåller ersättning för skogen. Även mig synes det förenat med rättvisa och billighet, att sådan ersättning utgår. I likhet med lantmäteristyrelsen anser jag, att i princip ersättningen bör avse all skog och beräknas efter samma grunder, som tillämpas vid skogslikvid i samband med skifte. Understundom kunna dock förhållandena ge fog för en jämkning i ersättningsbeloppet. Har exempelvis en jordägare i enlighet med nu gällande rätt vid förskjutningen av ägolott fått utan ersättning avstå skogsmark å ena sidan av sitt skifte, torde denna omständighet böra komma i betraktande vid utmätandet av den ersättning, som han enligt den nya lagstiftningen kan hava att erlægga för skog å område, som han till gengäld erhåller å skiftets andra sida. Att giva en allmän regel till grund för bestämmandet av ersättningens storlek torde sålunda icke låta sig göra. Det synes därför böra överlåtas åt förrättningsmännen att med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet bestämma ersättningens storlek efter ty skäligt provas.

En regel om ersättning av den innebörd, jag nu ifrågasatt, torde, på sätt framgår av vad jag redan anfört, knappast få någon betydelse för andra fall

än då gräns skall bestämmas efter karta i anledning av tvist, som yppas under preklusionstiden. Regeln synes mig därför såväl i avseende å de gränser, varå den bör vinna tillämpning, som jämväl i övrigt böra nära anknytas till innehållet i preklusionsbestämmelsen i den särskilda lagen om ägogränser.

I fråga om bestämmandet av ersättning torde i övrigt i tillämpliga delar böra gälla vad i lagen om delning av jord å landet är stadgat angående skogslikvid i samband med skifte. Företages särskild förrättning för ersättningens bestämmande, synes dock kallelse till sådan förrättning böra ske i samma ordning, som är stadgad för kallelse till gränsbestämningsförrättning. Där fråga om ersättning uppstår vid bestämmande av gräns i samband med avstyckning, böra gode män alltid biträda vid ersättnings bestämmande, ändå att närvaro av sådana eljest icke är påkallad.

I enlighet med vad jag sålunda anfört har jag såsom 4 § första stycket i förslaget till *lag med särskilda bestämmelser om äldre ägogränser* intagit en bestämmelse av det innehåll, att där ägogräns i anledning av tvist, yppad inom tid som i 1 § sägs, bestämmas till annan sträckning än den, som blivit i laga ordning utmärkt å marken, avträdare av mark, varå finnes växande skog, skall vara berättigad att av den, som erhåller marken, undfå ersättning för skogen efter ty skäligt provas. Till förebyggande, att gränsbestämning begäres före lagens ikraftträdande i syfte att undgå ersättningskyldighet, har denna bestämmelse, liksom den i 3 § upptagna, gjorts tillämplig, där tvist yppats före lagens ikraftträdande.

I ett *andra stycke* av 4 § har införts förutnämnda regel om bestämmandet av ersättning, varjämte i 5 § upptagits stadgande angående närvaro av gode män vid handläggning av frågor, som här avses.

Föredraganden uppläser härefter de omförmälda förslagen till *lag med särskilda bestämmelser om äldre ägogränser* och *lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet* av den lydelse, den vid detta protokoll fogade bilagan utvisar, samt hemställer, att lagrådets utlåtande över förslagen måtte för det i § 87 regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Olof Söderström.

Bilaga.

Fö r s l a g

till

L a g**med särskilda bestämmelser om äldre ägo gränser.**

Med ändring av vad i lag eller särskild författning finnes häremot stridande förordnas, att beträffande ägo gräns, som tillkommit vid lantmäteriförrättning, vilken fastställts eller eljest blivit lagligen gällande före den 1 januari 1933, följande särskilda bestämmelser skola gälla:

1 §.

Har tvist om sträckningen av ägo gräns ej yppats inom tio år efter det denna lag trätt i kraft, skall den sträckning, som i laga ordning blivit utmärkt å marken, anses såsom den rätta, ändå att den ej överensstämmer med förrättningskartans och därtill hörande handlingars visning.

2 §.

Under den i 1 § nämnda tid av tio år skall vid laga skifte bestämmande av ägo gräns icke ske, där det ej påfordras å någondera sidan och det ej heller med hänsyn till osäkerhet om gränsens sträckning å marken finnes nödigt.

3 §.

Yppas inom tid, som i 1 § sägs, tvist om sträckningen av ägo gräns, och finnas vid förrättning för gränsens bestämmande sådana förhållanden föreligga, att därvid lämpligen bör prövas jämväl rätta sträckningen av annan ägo gräns, må förrättningen utvidgas att avse bestämmande även av sistnämnda gräns.

Uppstår fråga om dylik utvidgning, skall sammanträde hållas med dem, vilkas rätt beröres av frågan. Efter utredning angående föreliggande förhållanden samt överläggning med sakägarna, skall beslut meddelas rörande förrättningens omfattning. Godkännes ej beslutet av samtliga närvarande sakägare, varde det underställt ägodelningsrättens prövning. Angående kungörelse om sammanträdet samt kallelse därtill gälle vad i 7 kap. 1 § lagen om delning av jord å landet stadgas.

4 §.

Bestämmas i anledning av tvist, yppad inom tid som i 1 § sägs, ägo gräns till annan sträckning än den, som i laga ordning blivit utmärkt å marken,

vare avträdare av mark, varå finnes växande skog, berättigad att av den, som erhåller marken, undfå ersättning för skogen efter ty skäligt prövas.

Om bestämmande av sådan ersättning gälle i tillämpliga delar vad i lagen om delning av jord å landet är stadgat angående ersättning för skog vid laga skifte, dock att, där särskild förrättning för ersättningens bestämmande företages, kallelse till sådan förrättning skall utfärdas på sätt i 7 kap. 1 § nämnda lag sägs.

5 §.

Vid handläggning av frågor, som avses i 3 och 4 §§, skola gode män alltid närvara.

6 §.

Twist om sträckningen av ägo gräns skall anses hava yppats, förutom när talan blivit instämd till ägodelningsrätt, då förrättning för gränsens bestämmande blivit sökt eller i samband med annan lantmäteriförrättning påkallad eller av förrättningsmännen beslutad.

Är twist yppad inom tid, som i 1 § sägs, och varder förrättning för gränsens bestämmande jämlikt 3 § utvidgad att avse även annan gräns, skall twist jämväl angående den gränsen anses hava yppats inom nämnda tid.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1933. Bestämmelserna i 3 och 4 §§ skola äga tillämpning även i det fall, att twist om sträckningen av ägo gräns yppats före lagens ikraftträdande men då ännu ej avgjorts av förrättningsmännen eller ägodelningsrätt.

Förslag

till

Lag

angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet.

Härigenom förordnas, att rubrikerna till avdelning IV och avdelning F i 21 kap. ävensom 21 kap. 47, 48 och 49 §§ lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet skola hava följande ändrade lydelse:

IV AVD.

Om domstolar och rättegång i jorddelningsmål, så ock om fastställelse av jorddelningsförrättning samt om rättelse i fastställd jorddelningsförrättning.

21 kap.

F. Om rättelse i fastställd jorddelningsförrättning.

47 §.

Har, sedan jorddelningsförrättning blivit genom laga kraft ägande beslut fastställd, utrönts, att vid förrättningen förelupit fel i mätning eller uträkning eller vid utmärkande å marken av ägo gräns, tillkommen vid förrättningen, må rättelse sökas hos ägodelningsrätten inom ett år från det kartan utlämnats till vederbörande sakägare.

Beträffande ansökan om sådan rättelse skall vad som är stadgat om besvär över jorddelningsförrättning äga motsvarande tillämpning.

48 §.

Sådan rättelse, varom i 47 § sägs, skall verkställas genom jämkning i förrättningen på det sätt att minsta rubbning av förrättningen sker. Dock må under motsvarande villkor, som i 16 kap. 6 § stadgas, rättelse ske genom bestämmande av vederlag i penningar, och skall beträffande verkställande av dylik rättelse vad i 16 kap. 5 § andra stycket stadgas äga motsvarande tillämpning.

Kostnaden för rättelsen så ock utgifterna för ägodelningsrättens sammanträde i den mån dessa icke utgå av allmänna medel skola, där ej särskilda omständigheter annat föranleda, gäldas av den lantmätare, som verkställt den felaktiga förrättningen.

49 §.

I fråga om utsättande och avslutande av sådan förrättning, som avses i 48 §, så ock om fullföljd av talan emot och fastställelse av förrättningen skall vad är stadgat om förrättning av det slag, vari rättelse skall verkställas, äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1933 men äger icke tillämpning i fråga om jorddelningsförrättning, som dessförinnan fastställts.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 23 september 1931.

Närvarande:

justitieråden CHRISTIANSSON,
 EDELSTAM,
 STENBECK,
regeringsrådet AFZELIUS.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 27 augusti 1931, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till lag med särskilda bestämmelser om äldre ägo gränser och lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsrådet Per von Ehrenheim.

Lagrådet yttrade:

Förslagen i allmänhet.

De remitterade lagförslagen innefatta i åtskilliga hänseenden viktiga ändringar i gällande jorddelningslagstiftning, främst i avseende å principerna för bestämmandet av ägo gränser.

Vid gemensam jords delning genom skifte har — under de olika former och benämningar, som vid skilda tider givits sådana förrättningar — syftet alltså varit att tillförsäkra envar delägare hans rätta lott alltefter hans andel i samfälligheten. För vinnande av detta syfte har, åtminstone vid ett mera utvecklat och noggrant förfarande, erfordrats mätning å marken och kartläggning av denna samt uträknande av arealen å kartan, vidare uppskattning av ägornas inbördes värde och deras riktiga fördelning efter delningsgrunden samt slutligen uppdragande å kartan av skillnadslinjerna, vilka först därefter i enlighet med kartan utmärkts å marken. Ett fel begånget vid gränsutmärkningen har således, förutsatt att i övrigt förfarits riktigt, medfört, att vissa ägolotter icke bekommit de ägor å marken, som rätteligen skolat tillhöra dem. Med avseende å förrättningens förlopp måste det framstå såsom följdriktigt, att om det senare upptäckts, att överensstämmelse icke föreläge

mellan den å marken utmärkta skillnadslinjen och kartans visning, vitsord givits åt kartan. Härvid har hänsyn icke tagits till måhända mångårig besittning i god tro enligt gränslinjerna å marken. Jorddelningslagstiftningen ger sålunda sedan gammalt uttryck för en strävan att tillgodose så att säga fastigheternas rätt att erhålla och allt fortfarande omfatta de ägoområden, som en gång befunnits skola rätteligen tillkomma dem.

Den möjlighet, som för närvarande står jordägare öppen att utan begränsning i fråga om den tid, som förflutit från en jorddelningsförrättning, få en därvid å marken utmärkt gräns rättad till överensstämmelse med kartan, medför emellertid stora olägenheter. Under ärendets beredning har framhållits, att äldre tiders summariska mätningssmetoder föranlett, att bristande överensstämmelse i stor utsträckning råder mellan gränsutmärkningen å marken och kartans visning särskilt i fråga om ägogränser i skogsmark. Att bringa dessa mer eller mindre oriktiga gränser i deras rätta läge skulle medföra oerhört arbete och högst betydande kostnader. Ofta nog skulle arbetet och kostnaderna icke stå i rimligt förhållande till värdet av de områden å marken, som den nya gränsdragningen skulle komma att överföra från den ena fastigheten till den andra. Vidare orsakar ej sällan en ändrad gränsdragning å marken rubbning i sekundära jorddelningsförrättningar, till stor olägenhet för dem som beröras därav. Det måste ock medgivas, att icke skiftesområdets fördelning å kartan och i delningsbeskrivningen utan den å marken verkställda delningen i allmänhet för jordägarna framstår såsom resultatet av jorddelningsförrättningen. Ett brytande av en långvarig besittning i god tro enligt de å marken utmärkta gränserna ter sig därför ofta för dem som en materiell orättvisa. Med hänsyn till den allmänna rättsutvecklingen är det naturligt, att allt större vikt kommit att fästas vid fastighetsägarnas intresse att ej se sig berövade förmåner, som de i god tro njutit under en följd av år, således att såvitt möjligt äga trygghet för att deras ärligen förvärvade och besuttna fastigheter ock få av dem behållas i orubbat skick eller åtminstone ej utan vederlag förminskas i omfattning eller värde. Och det har ej sällan visat sig vara en jordägarnas samfällda önskan att utan avseende å förelupna felaktigheter bibehålla de en gång å marken utmärkta gränserna.

Lagrådet anser sig kunna vitsorda riktigheten av olika myndigheters uttalanden om ovan berörda olägenheters betydelse och det föreliggande behovet av lagstiftning i ämnet. Och någon annan utväg att komma ifrån olägenheterna torde ej finnas än en övergång till att erkänna den å marken i laga ordning företagna utmärkningen av gränser såsom gällande. En sådan grundsats innebär visserligen ett brytande med den ståndpunkt, vartill rättsutvecklingen fört i lagtillämpningen, och det kan ej bestridas, att det är svårt att till fullo överblicka konsekvenserna därav. Å andra sidan har jorddelningslagstiftningen sedan lång tid tillbaka åsyftat att skapa bestämda gränser och tryggade ägoförhållanden. Och detta syfte torde icke kunna vinnas, utan att orubblighet tillerkännes det läge och omfång ägototterna vid delningens fastställande hava å marken, något som ju utgör det omedelbart påtagliga resultatet av förrättningen, även fränsett att det för det stora flertalet mark-

ägare är det enda fullt uppfattbara. Jämväl bör beaktas, att vår tids mätningsskäligheter nått den fulländning i förhållande till äldre, att väsentliga avvikelser mellan den upprättade kartans visning och gränserna å marken ej längre torde annat än undantagsvis uppkomma. Ätminstone i fråga om de jorddelningsförrättningar, som numera företagas eller som ägt rum under det senaste årtiondet, torde därför en övergång till ovannämnda grundsats ej giva anledning till allvarigare farhågor. Vidare synes det med skäl kunna åberopas, att ett fel begånget vid utmärkningen av en gränslinje å marken ej torde, om det är av större betydelse, vara svårare att upptäcka än ett fel i mätningen eller uträkningen, för vars rättande för närvarande allenast en klandertid av ett år står till buds. En klanderrätt under samma tid måste därför anses giva delägare, som i förevarande avseende lidit förfång, tillräcklig utväg till rättelse. Vad angår äldre jorddelningsförrättningar kan det visserligen — såsom ovan framhållits — befaras, att understundom mera avsevärda fel blivit begångna vid gränsutmärkningarna, men olägenheterna av en rubbning i bestående besittningsförhållanden äro å andra sidan i fråga om äldre gränser än mera betydande. Och enligt lagrådets mening måste den beträffande dessa gränser föreslagna preklusionstiden av tio år anses öppna tillräcklig möjlighet för den jordägare, som anser sin rätt förnärmat, att under nämnda tid påkalla rättelse. Lagrådet finner sig därför icke hava anledning framställa erinran mot de huvudgrunder, å vilka den föreslagna lagstiftningen vilar.

Förslaget till lag med särskilda bestämmelser om äldre ägo- och gränser.

I fråga om lagens tillämplighetsområde hänvisas till vad som anföres under förslaget till lag om ändring av jorddelningslagen, 21 kap. 47 §.

1 §.

Förevarande paragraf har enligt det remitterade förslaget erhållit en — i jämförelse med det tidigare inom justitiedepartementet utarbetade lagutkastet — vidgad tillämpning, särskilt i så måtto att den å marken utmärkta gränslinjens vitsord såsom gällande ägo- och gränser icke gjorts beroende av, vare sig att dess sträckning sedan viss tid tillbaka okändrad iakttagits, d. v. s. överensstämmer med hävden, eller att de ursprungligen vid förrättningen utsatta gränsmärkena fortfarande kvarstå. Förslaget innebär alltså, att varje gränslinje, som en gång blivit i behörig ordning utmärkt å marken, skall efter preklusionstidens utgång äga vitsord såsom utgörande rätta skillnadslinjen. Och då man torde böra utgå därifrån, att förrättningsmännen vid den ursprungliga förrättningen fullgjort dem åliggande utmärkningsskyldighet, skall således, så snart det icke kan anses framgå, att berörda skyldighet blivit eftersatt, gränslinjen komma att, sedan preklusionstiden gått till ända, vara fastlåst vid den sträckning, vari den från början utmärkts å marken, med påföljd att en framtida gränsbestämningsförrättning i avseende å

linjen kommer att gälla bestämmandet av denna sträckning. Säkrast sker ett dylikt bestämmande naturligen efter de ursprungliga gränsmärkena, när dessa kvarstå. Därvid komma främst i betraktande rösen och andra råmärken i gränslinjens änd- och brytningspunkter men även mellan dessa märken befintliga utliggare och visare, varvid må framhållas, att den i 7 kap. 3 § jorddelningslagen medgivna föreningsrätten ofta lärer kunna anlitas i syfte att linjen icke måtte komma att uppvisa alltför många oavsiktligt tillkomna brytningspunkter. Upphuggning eller utbläckning av gränslinjen, då den framgår i skogsmark, synes däremot icke kunna äga dylikt direkt vitsord, enär ett sådant angivande av linjen, med hänsyn till stadgandena i 104 § skiftesstadgan och numera i 1920 års mättningsförfordning, är att anse allenast såsom ett medel att göra den redan behörigen utmärkta linjen lättare skönjbar. Såsom bevismedel, då det gäller att återfinna den sträckning, vari gränslinjen ursprungligen blivit utmärkt, kunna likvisst upphuggningar och utbläckningar äga betydelse, om de gamla märkena icke äro kvar. Andra bevismedel utgöras exempelvis av äldre hägnader och diken ävensom fasta punkter, om vilkas belägenhet i förhållande till försvunna gränsmärken kännedom kan vinnas. Av ej ringa betydelse äro likaledes märken i närliggande, samtidigt tillkomna gränslinjer. Att förrättningskartan med tillhörande handlingar även utgör ett synnerligen viktigt hjälpmedel är uppenbart. I saknad av märken i gränslinjen och varje annat bevismedel rörande utmärkningen å marken än kartan och handlingarna måste dessas visning helt lända till efterrättelse, d. v. s. gränsbestämningsförrättningen kommer då att verkställas på samma sätt som där det kan antagas, att gränslinjen aldrig blivit i laga ordning utmärkt å marken.

I detta sammanhang finner lagrådet sig föranlätet att hemställa till övervägande, huruvida icke med hänsyn till den vikt och betydelse jämväl för en mera avlägsen framtid, som i den föreslagna lagstiftningen tillägges gränsmärkena å marken, gällande föreskrifter rörande olika slag av markeringar samt deras användning och säkerställande tilläventyrs påkalla jämkning, särskilt för fall där nu viss valfrihet är medgiven i fråga om märkets art och dess beskri- vande.

Såväl i förevarande paragraf som i de följande menas med ägogräns allenast sådan ägogräns, som avses i denna lag. Särskilt med hänsyn till avfattningen av 2 och 3 §§ synes en erinran därom i lagtexten erforderlig. Om en sådan göres i sistnämnda paragrafer, torde en erinran ej heller kunna undvaras i 1 och 4 §§.

2 §.

Med hänsyn till den orubblighet av äldre gränsers sträckning å marken, som den i 1 § föreslagna preklusionsbestämmelsen avser att genomföra, synes någon invändning icke vara att göra däremot, att under preklusionstiden gränsbestämning vid laga skifte — såframt yrkande ej framställles därom — av förrättningsmännen underlåtes, då osäkerhet icke råder rörande den sträckning, vari

gränsen blivit å marken utmärkt vid den förrättning, vid vilken gränsen tillkommit. Denna sträckning blir efter preklusionstidens utgång att anse såsom den rätta. Allenast när osäkerhet råder om var gränsen vid nämnda förrättning blev utmärkt, skall enligt förslaget gränsbestämning verkställas, ehuru sådan ej från någondera sidan påfordras. Som lagtexten synes lämna utrymme för annan tolkning, torde förtydligande böra äga rum.

3 §.

Av skäl, som i remissprotokollet utvecklats, måste det anses önskvärt, att lagstiftningen öppnar möjlighet till samtidigt bestämmande av flera av varandra beroende ägo gränser. Att utvidga en gränsbestämningsförrättning — såsom under ärendets behandling blivit ifrågasatt — till att avse såväl rågångar som samtliga ägo gränser inom skifteslaget kan emellertid uppenbarligen ej ske med anlitande av ett sådant gränsrevisionsförfarande, som i förslaget åsyftas. Och även ett gränsrevisionsförfarande, innefattande utvidgning av en förrättning för bestämmande av viss ägo gräns till att omfatta — på sätt i remissprotokollet föreslås — allenast ägo gränser, vilka tillkommit vid samma förrättning som den förstnämnda och vilkas sträckning å marken icke blivit bestämd genom lagakraftvunnen förrättning eller dom, torde kunna i vidsträckt omfattning tillgodose behovet av samtidigt bestämmande av ägo gränser. Då enligt förslaget en förrättning för bestämmande av ägo gräns skall kunna utvidgas allenast till ägo gräns, som tillkommit vid samma jorddelningsförrättning, synes emellertid i klarhetens intresse detta böra komma till uttryck i lagtexten.

I fråga om behovet av gränsrevision efter utgången av den föreslagna tioåriga preklusionstiden vill lagrådet — i anslutning till vad departementschefen härutinnan yttrat — framhålla, att ett dylikt behov sannolikt kommer att föreligga. I detta hänseende må påpekas, att gränsrevision kan visa sig erforderlig, där gränslinjerna, såsom aldrig behörigen utmärkta å marken, ej blivit fastlåsta genom inträdd preklusion. Men även då ett dylikt fastläsande skett, lär gränsrevision — eller snarare en därmed likvärdig förrättning — kunna vara av nöden, nämligen i det kanske ofta förekommande fall, att en jordägare önskar få en gränslinje, som är till sträckningen mer eller mindre osäker, utmärkt å marken och kartlagd samt utredningen synes böra samtidigt omfatta ett flertal andra likaledes fastlåsta gränslinjers rätta läge å marken.

5 §.

Då det torde vara avsett, att gode män skola närvara ej blott vid handläggningen av fråga om utvidgning av gränsbestämning efter vad i 3 § sägs utan jämväl vid själva gränsbestämningsförrättningen, när sådan utvidgning besluts, synes någon jämkning i förevarande paragrafs avfattning böra vidtagas.

Förslaget till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet.**21 kap. 47 §.**

Det i förslaget till lag med särskilda bestämmelser om äldre ägo gränser upptagna preklusionsstadgandet avser enligt lagens ingress ägo gränser, som tillkommit vid lantmäteriförrättning. Det mest betydelsefulla slag av ägo gränser, som faller utanför stadgandets tillämplighetsområde, är ägo gräns, som tillkommit vid mättningsförrättning¹ enligt de för stad gällande föreskrifter. Med hänsyn främst därtill, att den nu föreslagna lagstiftningen uppenbarligen icke bör beröra tomtgränser, synes någon erinran icke vara att göra mot denna begränsning av det föreslagna preklusionsstadgandet, men det torde samtidigt böra påpekas, att detta dock kommer till tillämpning exempelvis å sådan ägo gräns inom inkorporerat område, som tillkommit vid lantmäteriförrättning före inkorporeringen.

Den i förevarande paragraf föreslagna klanderregeln äger avseende allenast å jorddelningsförrättning enligt lagen om delning av jord å landet. Sådan klanderrätt kommer ej att föreligga beträffande lantmäteriförrättning enligt annan lagstiftning exempelvis ägostyckning, som efter 1933 års ingång fastställles enligt den före jorddelningslagen gällande lagstiftningen, eller förrättning enligt ensittarlagen. Ägostyckning kan numera ske allenast på grund av överlåtelse före den 1 januari 1928. Såväl vid dylik ägostyckning som vid förrättning enligt ensittarlagen torde i allmänhet det ifrågavarande områdets gränser å marken vara utgångspunkten, och fråga om rättelse av utmärkt gräns å marken till överensstämmelse med kartan lärers därför i regel vara utesluten. Någon särskild bestämmelse om rätt till klander på grund av fel vid utmärkande å marken av sådan ägo gräns synes därför icke erforderlig. I detta sammanhang vill lagrådet framhålla, att det i förevarande paragraf upptagna stadgandet om rätt att, sedan jorddelningsförrättning blivt genom lagakraftätagande beslut fastställd, genom klander inom viss tid vinna rättelse av fel, som förelupit vid utmärkande å marken av ägo gräns, närmast synes böra föranleda den slutsats, att såvitt angår fastställd lantmäteriförrättning, för vilken sådan klanderbestämmelse ej givits, rättelse av fel i utmärkandet å marken av ägo gräns icke kan påkallas, såframt förrättningen får anses vara av sådan natur, att de beträffande jorddelningsförrättning enligt jorddelningslagen gällande grundsatser böra äga analog tillämpning, ändå att klanderregeln i förevarande paragraf ej kan anses gälla i fråga om förrättningen.

Slutligen bör erinras, att på grund av den i 6 kap. 1 § lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad upptagna hänvisningen till jorddelningslagen bestämmelserna i förevarande paragraf komma att äga tillämpning å sådan mättningsförrättning, som avses i nämnda kapitel.

¹ Rörande betydelsen av ordet mättningsförrättning hänvisas till departementschefens yttrande i prop. nr 23 till 1917 års riksdag s. 77 (N. J. A. 1918 avd. II s. 395).

I 21 kap. 15 § jorddelningslagen upptagas bland skiftesmål under 1 e) mål om rättelse i fastställt laga skifte. Häri inbegripas samtliga de mål, om vilka vidare stadgas i samma kap. 47—49 §§ enligt deras nuvarande lydelse och omfattning. Därest nu, såsom förslaget avser, sistnämnda paragrafer erhålla tillämpning jämväl å andra jorddelningsförrättningar än laga skifte, synes följdriktigheten bjuda, att 15 § fullständigas exempelvis på det sätt, att däri upptagas dels under 2. — i en ny med d) betecknad punkt — mål om rättelse i fastställd avstyckning, dels ock under 3. även mål om rättelse i fastställd förrättning, som där avses.

Ur protokollet:

Ragnar Kihlgren.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 11 december 1931.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena friherre RAMEL, statsråden GÄRDE, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, JEPSSON, HANSÉN, RUNDQVIST.

Efter gemensam beredning med chefen för jordbruksdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Gärde, lagrådets den 23 september 1931 avgivna utlåtande över de den 27 augusti samma år till lagrådet remitterade förslagen till *lag med särskilda bestämmelser om äldre ägogränser* och *lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet* samt anför därvid:

»Lagrådet har i sitt utlåtande över förslagen icke haft något väsentligt att erinra mot dem utan allenast hemställt om några mindre ändringar och tillägg av övervägande formell natur, vilka ändringar och tillägg jag låtit verkställa.

I annat sammanhang har lagrådet hemställt om ett mindre tillägg till 2 § i lagen med särskilda bestämmelser om äldre ägogränser. Denna paragraf äger ett nära samband med ett stadgande i det förslag till lag med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län, vilket nyligen behandlats av lagrådet. I anledning av detta stadgande, som innefattas i 21 § första punkten i sistnämnda lag, har lagrådet anfört:

'Enligt första punkten i förevarande paragraf skall vid skifte (klyvning) av ägor inom område, som ligger i storskifte, bestämmande av gräns mot andra ägor icke ske, där det ej påfordras av delägare eller rågranne. I anledning härav må erinras om det förslag till lag med särskilda bestämmelser om äldre ägogränser, varöver lagrådet den 23 september 1931 avgivit utlåtande. Den föreslagna ägogränslagen stadgar i 2 §, att under en tid av tio år från lagens ikraftträdande — avsett att äga rum den 1 januari 1933 — bestämmande vid skifte av ägogräns, tillkommen vid lantmåteriförrättning vilken fastställts eller eljest blivit lagligen gällande före nämnda tidpunkt, icke skall ske, där det ej påfordras å någondera sidan och det ej heller finnes nödigt med hänsyn till osäkerhet om den sträckning, vari gränsen i laga ordning blivit utmärkt å marken. Således skola enligt ägogränslagen förrättningsmännen i sist angivna fall hava både rätt och skyldighet att verkställa gränsbestämning oberoende av partsyrkande, och nämnda lag innefattar följaktligen ett mindre långt gående eftergivande av eljest gällande föreskrifter om gränsbestämning än den

nu förevarande dalalagen. Ägogränslagen blir emellertid enligt sin föreslagna lydelse tillämplig även å gränser inom skifteslag i de delar av Kopparbergs län, som avses i dalalagen, och det kan därför ur lagteknisk synpunkt ifrågasättas att från tillämplighetsområdet för 2 § ägogränslagen undantaga skiften, som avses i förevarande paragraf. Även om — vid det förhållandet, att dalalagen redan på grund av sin lokalt begränsade räckvidd kan anses skola inom sitt område gälla framför ägogränslagen — något undantagande, som nyss nämnts, icke skulle vara på den anförda grunden oundgängligt, torde saken ställa sig annorlunda i betraktande därav, att ägogränslagen, som på sätt ovan framgår är avsedd att träda i kraft först ett halvt år efter den föreslagna dagen för dalalagens ikraftträdande den 1 juli 1932, enligt ordalydelsen av sin ingress medför ändring av vad i lag eller särskild författning finnes mot ägogränslagen stridande. Lagrådet anser sig fördenskull böra hemställa, att till ägogränslagen göres ett tillägg av ovan antydd innebörd. Tillägget synes kunna infogas i 2 § såsom ett nytt stycke i denna.

På grund av vad lagrådet sålunda anför har jag till 2 § ägogränslagen låtit foga ett nytt stycke av det innehåll lagrådet föreslagit.

Slutligen må i anledning av lagrådets uttalande angående behovet av jämkning i gällande föreskrifter rörande ägogränsers utmärkande på marken nämnas, att lantmäteristyrelsen torde komma att anmodas inkomma med förslag till de ändringar i nämnda föreskrifter, som kunna anses påkallade.»

Föredraganden hemställer härefter att de jämkade förslagen måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas 1932 års riksdag till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen att till nästkommande riksdag skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Erik H:son Malm.

Förslag

till

Lag

angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet.

Härigenom förordnas, att 3 kap. 14 §, 20 kap. 6 §, 21 kap. 15, 19, 41, 47, 48 och 49 §§ samt rubriken till avdelning F i 21 kap. lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet skola hava den ändrade lydelse nedan angives, att i 7 kap. samma lag skola införas fyra paragrafer, betecknade såsom 5—8 §§, av nedan angivna innehåll, att i stället för nuvarande 5 § samma kapitel skall införas en paragraf, betecknad såsom 9 §, av den lydelse nedan angives, att nuvarande 6 § samma kapitel hädanefter skall betecknas såsom 10 §, att nuvarande 7 § samma kapitel hädanefter skall betecknas såsom 11 § och till den samma fogas två nya stycken av nedan angivna lydelse samt att till 19 kap. 27 § samma lag skall fogas ett andra stycke av den lydelse nedan angives.

3 KAP.**14 §.**

Under laga skiftes fortgång skola upptagas följande frågor:
bestämmande av skifteslagets omfång (4 kap.),
tillstånd till skifte (4 kap.),
nyttjandet under skiftet av skog, torvmosse med mera (5 kap.),
sammanläggning av två eller flera fastigheter enligt vad därom är särskilt stadgat,
ägokartas upprättande (6 kap.),
bestämmande av gränserna kring skifteslaget och utgivande av avkastning eller ersättning i anledning av gränsbestämning (7 kap.),
ägoutbyte (8 kap.),
ägornas gradering och därmed sammanhörande uppskattningsfrågor (11 kap.),
hävdeförteckning (12 kap.),
utbrytande av servitut (1 kap.),
delningsgrund (9 kap.),
undantag av mark från skifte och bildande av servitut vid skifte (10 kap.),
bestämmande av grunderna för ersättningar mellan skiftesdelägarne (14 kap.),
skiftesläggning och utflyttning (13 kap.),

bestämmande av ersättningsbelopp samt vidräkning mellan ägolotterna (14 kap.),

ägolotternas tillträde (15 kap.).

Föredragas frågorna — — — — i protokollet.

Anmäler ägare — — — — oskäligt uppehålles.

Frågor, som — — — — ägodelningsrättens behandling.

7 KAP.

5 §.

Erfordras för bestämmande av rågång undersökning jämväl av rågång, vilken ej utgör gräns för skifteslaget, må, där så provas lämpligt, förrättningen utvidgas till att avse bestämmande även av denna rågång.

Uppstår fråga om dylik utvidgning, skall sammanträde hållas med dem, vilkas rätt beröres av frågan; och söke förrättningsmännen efter utredning angående de omständigheter, vilka äro av beskaffenhet att inverka på frågan, åvägabringa förening mellan närvarande sakägare rörande förrättningens omfattning. Anse förrättningsmännen nödigt att åt förrättningen gives större omfattning än den, varom enighet mellan närvarande sakägare vunnits, meddele de därom beslut; och varde detta underställt ägodelningsrättens prövning.

Angående kungörelse om sammanträde, som i andra stycket sägs, samt kallelse därtill gälle vad i 1 § stadgas.

6 §.

Bestämmas rågång till annan sträckning än den tidigare hävdade, vare den, vilken mark därigenom frångår, skyldig utgiva all avkastning, som han uppburit av marken efter det sammanträde för rågångens bestämmande blivit i behörig ordning kungjort eller han dessförinnan fick kunskap om att rågången icke hävdades till sin rätta sträckning, så ock ersättning för den nytta, han under nämnda tid eljest hämtat av marken, dock mot gottgörelse för den kostnad han utgivit för avkastningens vinnande eller som är att hänföra till sedvanlig underhållskostnad. Har avkastningen i följd av hans vållande kommit att understiga vad skäligen bort vinnas av marken, gälde han ock ersättning därför.

Har under tid, för vilken avkastning skall redovisas, marken skadats eller minskats i värde i följd av åtgärd eller vållande av den, vilken marken frångår, vare denne skyldig att ersätta skadan eller minskningen.

Den, som vinner marken, vare skyldig att ersätta den, vilken marken frångår, dels all nödig kostnad, som denne nedlagt på marken utöver vad som skäligen må hänföras till sedvanlig underhållskostnad, dels ock annan kostnad, som han till markens nytta därå nedlagt innan sammanträde för rågångens bestämmande blivit i behörig ordning kungjort eller han dessförinnan fick kunskap om att gränsen icke hävdades till sin rätta sträckning. Den, som vinner marken, vare dock icke skyldig utgiva ersättning för kostnad av sistnämnda slag med högre belopp än det, varmed markens värde finnes vara förhöjt genom den nedlagda kostnaden. Har den, vilken marken frångår, haft kostnad

för vinnande av avkastning, som faller först efter det marken frångått honom, äge ock rätt till ersättning därför, dock ej med högre belopp än som motsvarar avkastningens värde.

Finnes å marken mer av växande skog än som motsvarar ett tillfredsställande och å behöriga åldrar jämnt fördelat skogsbestånd, vare den, som vinner marken, skyldig ersätta den, vilken marken frångår, värdet av den överskjutande skogstillgången.

7 §.

Anspråk på utbekommande av avkastning eller på ersättning, varom i föregående § sägs, skall vid äventyr av talans förlust framställas innan förrättningen för rågångarnas bestämmande avslutats; börande förrättningsmännen, när skäl därtill äro, bereda utebliven sakägare tillfälle att utföra talan i ersättningsfrågan. Förrättningsmännen verkställe utredning och undersökning i anledning av anspråket samt meddele, där ej överenskommelse mellan sakägarna kan åvägabringas, beslut däröver innan förrättningen avslutas.

Med bestämmande av ersättning för skogstillgång må dock anstå till dess rågången blivit slutligen bestämd. Om sådant anstånd beslutas, har lantmätaren att, så snart det efter rågångens slutliga bestämmande kan ske, företaga för ändamålet erforderlig förrättning och till denna utfärda kungörelse och kallelser å sakägarna på sätt i 1 § sägs.

8 §.

De ersättningar, som skola utgå enligt 6 § första, andra och tredje styckena, skola bestämmas i penningar att betalas på en gång.

Angående bestämmande av ersättning för skogstillgång äge vad i 14 kap. 9 § stadgas motsvarande tillämpning.

9 §.

Har beslut meddelats angående rätta sträckningen av rågång, åligge lantmätaren att inom femton dagar efter det förrättningen för rågångarnas bestämmande avslutats utgiva eller med posten översända ett exemplar av kartan och protokollet över förrättningen till den av rågrannarna, som av dessa eller, där de ej åsämjas, av lantmätaren utses att mottaga berörda handlingar.

Har beslut meddelats allenast angående utgivande av avkastning eller ersättning eller angående anstånd med bestämmande av ersättning, åligge lantmätaren att inom samma tid och på samma sätt tillställa rågrannarna ett exemplar av protokollet över förrättningen. Vad sålunda stadgats gälle även förrättning enligt 7 § andra stycket.

11 §.

Vad nu — — — — — andra fastighetsgränser.

Skall ägo gräns, varom i denna paragraf sägs, bestämmas, och förekommer anledning antaga att annan ägo gräns, vilken tillkommit vid samma förrätt-

ning, icke hävdas till sin rätta sträckning, må förrättningen i den ordning, varom i 5 § stadgas, utvidgas att avse bestämmande jämväl av denna ägo gräns.

Ersättning för skogstillgång, som skall utgå i anledning av att gräns, tillkommen vid laga delning, blivit bestämd till annan sträckning än den tidigare hävdade, må jämkas efter ty med hänsyn till förhållandena vid delningen med avseende å skogen finnes skäligt.

19 KAP.

27 §.

Kostnaderna för — — — — — provas skäligt.

Vad nu stadgats skall äga motsvarande tillämpning jämväl i fråga om kostnad för förrättning enligt 7 kap. 7 § andra stycket, vilken föranletts av gränsbestämning vid avstyckningsförrättning.

20 KAP.

6 §.

I fråga om förrättningar, som i 1, 3, 4 och 5 §§ avses, skola de i 2, 3, 15, 16 och 18 kap. beträffande laga skifte givna föreskrifter i tillämpliga delar lända till efterrättelse, dock att angående kungörande av sammanträde för bestämmande och utmärkande av rågång eller annan fastighetsgräns eller för ägoutbyte skall tillämpas vad om kungörelse och kallelse finnes stadgat i 7 kap. 1 § och 8 kap. 1 §. I övrigt skola förrättningar, om vilka i förstnämnda tre paragrafer förmäles, verkställas på sätt och i den omfattning beträffande motsvarande åtgärder i samband med laga skifte är föreskrivet.

Där flera hava del i förrättning, som i 1, 3, 4 eller 5 § avses, skola kostnaderna för förrättningen fördelas efter vad i varje fall av förrättningsmännen provas skäligt.

Vad i föregående stycke stadgats skall äga motsvarande tillämpning i fråga om kostnad för förrättning enligt 7 kap. 7 § andra stycket, vilken föranletts av gränsbestämning, som i 1 § avses.

21 KAP.

15 §.

Till jorddelningsmål hänföras:

1. Skiftesmål, vartill räknas

a) mål om tillstånd till laga skifte;
b) mål, däri genom underställning eller besvär prövning påkallas av annat under laga skifte meddelat beslut än rörande tillstånd till skiftet eller av åtgärd, som under laga skifte vidtagits;

c) mål om fastställelse av laga skifte, så ock av förrättning för bestämmande av fastighetsgräns, där förrättningen skett i sammanhang med laga skifte;

d) mål rörande talan mot och fastställelse av förrättning enligt 7 kap. 7 § andra stycket eller 14 kap. 10 §;

- e) mål om rättelse i fastställt laga skifte;
- 2. Avstyckningsmål, vartill — — — — — vid avstyckning;
- 3. Mål rörande — — — — — §§ förmåles;
- 4. Mål om — — — — — ovan avses;
- 5. Sådan tvist — — — — — ägodelningsrättens prövning;
- 6. Vid avstyckningsförrättning — — — — — stycket förmåles;
- 7. Tvist, som — — — — — servitut; och
- 8. Mål om — — — — — såsom jorddelningsmål.

19 §.

Är delägare eller rågranne missnöjd med under laga skifte meddelat beslut angående bestämmande av rågång eller annan fastighetsgräns, utgivande av avkastning eller ersättning i anledning av gränsbestämning eller anstånd med bestämmande av dylik ersättning, har han att inom trettio dagar från det förrättningen för gränsens eller ersättningens bestämmande blivit avslutad till ägodelningsdomaren ingiva till ägodelningsrätten ställda besvär.

Är vid laga skifte, som avser skifteslag enligt 1 kap. 2 § under 1, delägare missnöjd med under skiftet meddelat beslut angående delägares yrkande, att hans ägor jämlikt 1 kap. 20 § icke skola ingå i skifte, nyttjande under skiftet av skog eller torvmosse, ägoutbyte, delningsgrund eller undantag av mark från skifte, och är ej sådant fall för handen, att frågan skall genom underställning dragas under ägodelningsrättens prövning, eller är vid laga skifte, varom ovan nämnts, delägare missnöjd med hävdeförteckning, då innehavet är delningsgrund eller eljest kan inverka på ägotilldelningen, eller med beslut i fråga, varom i 3 kap. 10 § sägs, har han att inom trettio dagar från det beslutet avkunnades eller, där fråga är om hävdeförteckning, inom samma tid från det hävdeförteckningen behandlades å sammanträde mot beslutet eller hävdeförteckningen fullfölja talan på sätt i första stycket sägs.

Är tillkallat — — — — — stycket sägs.

41 §.

Sedan jorddelningsförrättning, som i denna lag avses, eller
laga skifte,
avstyckning,

förrättning för bestämmande av rågång eller annan fastighetsgräns eller ägoutbyte, evad sådan förrättning skett i samband med annan jorddelningsförrättning eller icke,

förrättning enligt 7 kap. 7 § andra stycket,

förrättning enligt 20 kap. 3, 4 och 5 §§,

förrättning, som jämlikt 14 kap. 10 § hållits efter det laga skifte fastställts, blivit avslutad, åligger det lantmätaren att inom den för besvärns anförande för varje fall stadgade tid till överlantmätaren i länet insända till förrättningen hörande karta, där sådan finnes, ävensom övriga handlingar angående förrättningen. I fall, varom i 22 § andra stycket sägs, skola handlingarna insändas inom femton dagar från det förrättningen blivit avslutad.

F. Om rättelse i vissa fall i fastställd jorddelningsförrättning.**47 §.**

Har, sedan laga skifte blivit genom laga kraft ägande beslut fastställt, utrönts, att vid skiftet förelupit fel i mätningen eller uträkningen eller vid utmärkandet å marken av gränserna mellan ägototterna, äge den delägare, som därigenom erhållit mindre ägobelopp än honom skolat tillkomma, att hos ägodelningsrätten söka rättelse inom ett år från det kartan utlämnats till delägarna på sätt i 16 kap. 7 § sägs.

Lag samma vare, där vid ägouthbyte, vid utbrytning av servitut utan sammanhang med skifte eller vid förrättning, som i 20 kap. 5 § avses, fel förelupit vid utmärkandet å marken av ägo gräns.

Beträffande ansökan om sådan rättelse skall vad som är stadgat om besvär över jorddelningsförrättning äga motsvarande tillämpning.

48 §.

Sådan rättelse, varom i 47 § första stycket sägs, skall verkställas genom jämkning i skiftet på det sätt att minsta rubbning av skiftet sker. Dock må under de villkor, som i 16 kap. 6 § stadgas, rättelse ske genom bestämmande av vederlag i penningar, och skall beträffande verkställande av dylik rättelse vad i 16 kap. 5 § andra stycket stadgas äga motsvarande tillämpning.

Rättelse i jorddelningsförrättning, varom i 47 § andra stycket sägs, må under de villkor, som i 16 kap. 6 § stadgas, ske genom bestämmande av vederlag i penningar.

Kostnaden för rättelse enligt 47 § så ock utgifterna för ägodelningsrättens sammanträde i den mån dessa icke utgå av allmänna medel skola, där ej särskilda omständigheter annat föranleda, gäldas av den lantmätare, som förrättat skiftet.

49 §.

I fråga om utsättande och avslutande av förrättning för verkställande av rättelse, varom i 47 § sägs, så ock om fullföljd av talan emot och fastställelse av förrättningen skall vad om förrättning av det slag, vari rättelse skall verkställas, är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1931; dock att den ändrade lydelsen av 21 kap. 47—49 §§ icke äger tillämpning i fråga om jorddelningsförrättning, som dessförinnan fastställts.

Förslag
till
L a g
**om rätta sträckningen av vissa ägo-
gränser.**

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Har vid skifte, vilket fastställts före den 1 juli 1931, gräns mellan ägolotter utmärkts å marken till sträckning, som ej överensstämmer med skifteskartans och därtill hörande handlingars visning, och har denna gränsens sträckning oklandrad iakttagits under tio år efter det denna lag trätt i kraft, skall därvid förbliva.

Lag samma vare, där vid annan före den 1 juli 1931 fastställd lantmäteriförrättning, vid vilken gräns mellan olika ägoområden skolat utmärkas å marken efter upprättad kartas visning, förelupit fel vid utmärkandet av sådan gräns.

2 §.

Begäres inom tio år, efter det denna lag trätt i kraft, förrättning för bestämmande av ägo-
gräns och blir förrättningen på grund av stadgandet i 7 kap. 11 § andra stycket i lagen om delning av jord å landet utvidgad till annan ägo-
gräns, utgör vad i 1 § denna lag stadgas ej hinder att bestämma sistnämnda gräns till annan sträckning än den tidigare utmärkta och hävdade.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1931.